

Regeringens proposition

1976/77: 104

om avskaffande av förvandlingsstraffet för böter m. m.;

beslutad den 10 mars 1977.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll denna dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

SVEN ROMANUS

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att förvandlingsstraffet för böter och viten avskaffas. För att motverka att detta leder till en lägre betalningsfrekvens föreslås att böter och viten vid konkurs och vissa andra exekutiva åtgärder skall få en bättre ställning än f. n. Som ledande princip skall gälla att böter och viten skall jämföras med skatter och därmed likställda offentlighetsrättsliga fordringar.

Vidare föreslås att det uppördssystem som har tillkommit inom ramen för ordningsbots- och strafföreläggandesystemen utvidgas till att omfatta även böter som utdöms av allmän domstol. Förslaget innebär att den bötfällda ges tillfälle att frivilligt betala böterna redan i samband med att tingsrättens dom meddelas.

För att förebygga uppkomsten av en s. k. bötesimmun grupp föreslås en ny bestämmelse i brottsbalken om straffskärpning i vissa särskilda fall. Förslaget innebär att den som under viss tid dömts till flera bötesstraff men visat försummelse vid deras betalning skall kunna dömas till fängelse om han begår nytt brott trots att brottet i och för sig är sådant att endast böter ingår i straffskalan. Sådan straffskärpning får dock ske bara när ett nytt bötesstraff framstår som uppenbart otillräckligt från individual- eller allmänpreventiv synpunkt.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 oktober 1977.

1 Förslag till

Bötesverkställighetslag

Härigenom föreskrives följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Bötesstraff verkställs genom uppbörd eller indrivning. Regeringen bestämmer, i vad mån uppbörd skall ske.

Lagens bestämmelser om böter gäller också vite och sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs i lagen om dom gäller även beslut.

2 § Uppbörd av böter sker så snart dom, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har meddelats. Indrivning får däremot ej ske förrän domen har vunnit laga kraft eller föreläggandet har godkänts.

Utän hinder av att dom eller föreläggande ej har meddelats får den misstänkte betala förskott på böter som kan komma att åläggas honom. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om sådan förskottsbetalning.

3 § Om verkställighet utomlands av här i landet ålagt bötesstraff finns särskilda bestämmelser.

Uppbörd

4 § Uppbörd sker genom att den bötfällda frivilligt erlägger betalning till myndighet som regeringen bestämmer. Influtet belopp avräknas på de böter som får antagas vara avsedda med betalningen.

Som uppbörd anses även att medel, som har betalats som förskott på böter, tages i anspråk för betalning av dessa.

5 § Uppkommer överskott vid uppbörd, får det avräknas på andra böter som den bötfällda är skyldig att betala. I den mån avräkning ej sker, skall överskott återbetalas.

Indrivning

6 § Skall uppbörd ej ske eller har uppbörd ej lett till full betalning, skall böterna drivas in genom kronofogdemyndighetens försorg. Indrivningen sker på grund av dom, godkänt föreläggande eller saköreslängd.

7 § Indrivning inledes genom att den bötfällda avkräves betalning, om ej särskilda skäl finns att underlåta krav.

Kronofogdemyndigheten får bevilja anstånd med betalningen eller medgiva avbetalning. Mot beslut angående anstånd eller avbetalning får talan ej föras. Den bötfällda får dock begära prövning av beslutet i samband med klagan över utmätning eller införsel.

8 § Har den bötfällda fordran enligt 68 § 1 eller 2 mom. eller 69 § 1 mom. uppbördslagen (1953: 272) på överskjutande skatt eller ränta på sådan skatt får böterna avräknas på fordringen i den ordning som föreskrives i 68 § 4 mom. första stycket samma lag.

9 § I den mån betalning ej kan erhållas med tillämpning av 7 eller 8 §, sker indrivning genom utmätning eller införsel enligt vad som är föreskrivet därom.

10 § För att driva in bötesfordran får kronofogdemyndigheten ansöka att den bötfällde skall försättas i konkurs. Understiger fordringen femhundra kronor, får ansökan dock göras endast om synnerliga skäl föreligger.

Ackordsförslag som rör böter får antagas av länsstyrelsen under samma villkor som enligt 62 § uppbördslagen (1953: 272) gäller i fråga om ackordsförslag rörande skatt.

Mot kronofogdemyndighets beslut i fråga om konkursansökan eller länsstyrelsens beslut angående ackordsförslag får talan ej föras.

Indrivningshinder

11 § Har böterna bortfallit eller föreligger eljest laga hinder mot verkställighet, avkortas böterna.

Möter annat hinder mot indrivning av böterna, får de avskrivas. Avskrivning medför ej ändring i betalningsskyldigheten.

Fråga om avkortning och avskrivning prövas av länsstyrelsen enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.

12 § Skulle indrivning av böter vara till synnerligt men för den bötfällde eller någon som är beroende av honom för sin försörjning, kan kronofogdemyndigheten förordna att vidare verkställighet ej skall äga rum. Sådant förordnande får ej meddelas, om det är påkallat från allmän synpunkt att indrivningen fortgår.

13 § Mot kronofogdemyndighets förordnande enligt 12 § får åklagaren i den ort där den bötfällde finns föra talan genom besvär hos tingsrätten i samma ort. Besvärshandling skall ha kommit in till rätten inom tre veckor från den dag då åklagaren fick del av beslutet. I ärendet äger lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden motsvarande tillämpning. Därvid skall i fråga om besvärshandlingen gälla vad som i den lagen sägs om ansökan och skall vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § samma lag rätten bestå av en lagfaren domare och nämnd.

Mot kronofogdemyndighets beslut att icke meddela förordnande enligt 12 § får talan ej föras. Den bötfällde får dock begära prövning av beslutet i samband med klagan över utmätning eller införsel.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977, då lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff skall upphöra att gälla.

2. När lagen träder i kraft, skall beslut om förvandlingsstraff vara utan verkan.

3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives i fråga om brottsbalken

*dels att nuvarande 25 kap. 8 § skall betecknas 25 kap. 9 §,
dels att 25 kap. 4 och 7 §§, 26 kap. 1, 2 och 8 §§, 34 kap. 11—13
§§ samt 35 kap. 7 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i balken skall införas en ny paragraf, 25 kap. 8 §, av nedan
angivna lydelse.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

4 §

Böter må användas såsom gemensamt straff för flera brott, om böter kunna följa å vart och ett av brotten.

Gemensamt straff i böter må ej avse brott, för vilket stadgats normerade böter eller böter som icke må förvandlas till fängelse.

Gemensamt straff i böter må ej avse brott, för vilket stadgats normerade böter.

7 §

Om indrivning av böter är särskilt stadgat.

Böter som ej gäldas skola, om ej annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst tio och högst nittio dagar i enlighet med vad därom är särskilt stadgat.

Om verkställighet av bötesstraff är särskilt stadgat.

8 §

Begår någon brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter och ha inom tre år före brottet två eller flera bötesstraff ålagts honom men till betydande del ej verkställts, må han för brottet dömas till fängelse i högst tre månader om

1. den uteblivna verkställigheten kan antagas ha berott på tredska eller grov vårdslöshet från hans sida samt

2. ett nytt bötesstraff framstår som uppenbart otillräckligt för att avhålla honom från vidare brottslighet eller av hänsyn till allmän laglydnad.

Förhöjning som i första stycket sägs må tillämpas endast om åklagaren i stämningsansökan till rätten

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

eller i stämning som utfärdas av honom angivit, att grund för förhöjning föreligger.

26 kap.

1 §¹

Fängelse ådömes enligt vad för brottet är stadgat på viss tid, ej över tio år, eller på livstid. Fängelse på viss tid må ej understiga en månad.

Om fängelse såsom förvandlingsstraff för böter är särskilt stadgat.

2 §

Fängelse må användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa å något av brotten.

Fängelse på viss tid må sättas över det svåraste av de högsta straff som kunna följa å brotten men må ej överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, därvid bötesstraff anses svara mot *det fängelse som skulle följa vid böternas förvandling*.

Fängelse på viss tid må sättas över det svåraste av de högsta straff som kunna följa å brotten men må ej överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, därvid bötesstraff anses svara mot fängelse *en månad*.

Ej må det svåraste av de lägsta straffen underskridas.

8 §²

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden. *Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter.*

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5—7 §§ sägs.

34 kap.

11 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å fängelse på livstid och dom å böter, *förvandlingsstraff för böter*, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse, internering eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å fängelse på livstid och dom å böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse, internering eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

² Senaste lydelse 1974: 205.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å ungdomsfängelse och dom å böter, *förvandlingsstraff för böter*, fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn eller disciplinstraff, skall, om den dömde för undergående av ungdomsfängelse skall vårdas i anstalt, ungdomsfängelse träda i stället för den andra påföljden.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å ungdomsfängelse och dom å böter, fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn eller disciplinstraff, skall, om den dömde för undergående av ungdomsfängelse skall vårdas i anstalt, ungdomsfängelse träda i stället för den andra påföljden.

Om till verkställighet på en gång förekomma dom å ungdomsfängelse och dom å fängelse på viss tid över ett år, skall åklagare, sedan domarna vunnit laga kraft, göra anmälan därom hos domstol. Rätten äger efter omständigheterna förklara, att den ena påföljden skall träda i stället för den andra, eller undanröja det ådömda ungdomsfängelset och döma till fängelse för det eller de brott som avsågos därmed. Dömer rätten till fängelse, skall 7 § tredje stycket äga tillämpning.

13 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å internering och dom å böter, *förvandlingsstraff för böter*, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller disciplinstraff, skall, om den dömde för undergående av internering skall vårdas i anstalt, interneringen träda i stället för den andra påföljden.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å internering och dom å böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller disciplinstraff, skall, om den dömde för undergående av internering skall vårdas i anstalt, interneringen träda i stället för den andra påföljden.

Finnes, med hänsyn till beskaffenheten av det brott som interneringen sålunda ytterligare skall avse, ny minsta tid för anstaltsvården påkallad, må efter ansökan av åklagare domstol bestämma sådan tid.

35 kap.

7 §

Ådömda böter bortfalla när *tre* år förflutit från det domen vann laga kraft, *om ej dessförinnan ansökan om böternas förvandling delgivits den dömde. Om bortfallande av böter sedan sådan ansökan delgivits samt av ålagt förvandlingsstraff är särskilt stadgat.*

Ådömda böter bortfalla när *fem* år förflutit från det domen vann laga kraft.

Dör den dömde, bortfalla ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och till gäldande av böterna lös egendom

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

tagits i mät eller satts i allmänt förvar, skola dock böterna utgå av den egendomen.

Vad nu sagts om böter gäller även utdömt vite.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977. Vid lagens ikraftträdande iakttages

1. Vid tillämpning av 25 kap. 8 § brottsbalken skall hänsyn tagas till bötesstraff som ådömts före ikraftträdandet.

2. Bötesstraff som har ålagts före lagens ikraftträdande preskriberas enligt äldre bestämmelser.

3 Förslag till**Lag om ändring i rättegångsbalken**

Häri genom föreskrives att 1 kap. 3 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 kap.

3 §¹

Tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Kan huvudförhandling i målet beräknas kräva minst fyra veckor, må dock två lagfarna domare och nämnd sitta i rätten.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

vid måls avgörande utan huvudförhandling,

vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

vid måls avgörande utan huvudförhandling,

vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter, när ej fråga är om tillämpning av 25 kap. 8 § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

¹ Senaste lydelse 1975: 1288.

4 Förslag till

Lag om ändring i utsökningslagen (1877: 31 s. 1)

Härigenom föreskrives att 52 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

52 §¹

Har i tvistemål någon fällts till böter eller vite, må ej beslutet verkställas förrän det vunnit laga kraft; *i fråga om hovrätts icke lagakraftvunna beslut skall dock vad i 39 och 40 §§ är stadgat om hovrätts dom i tillämpliga delar lända till efterrättelse.* Vad nu sagts gäller även beträffande utslag i utsökningsmål, varigenom någon fällts till böter eller vite.

Har i tvistemål någon fällts till böter eller vite, må ej beslutet verkställas förrän det vunnit laga kraft. Vad nu sagts gäller även beträffande utslag i utsökningsmål, varigenom någon fällts till böter eller vite.

Huru beslut angående fördelning av köpeskilling för utmätt egendom går i verkställighet, därom skils i 6 kap.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

Vad som föreskrives i denna lag inverkar ej på giltigheten av åtgärd som har vidtagits före lagens ikraftträdande.

5 Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)

Härigenom föreskrives att 138 § konkurslagen (1921: 225) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

138 §²

För fordringar, som ej utgå med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränteberäkning mellan borgenärerna inbördes upphöra från den dag, då beslutet om konkurs meddelades; dock skall ränta beräknas till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari sådan fordran upptagits, är att räkna, där boet förslår till gäldande av mer än kapitalbeloppet

För fordringar, som ej utgå med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränteberäkning mellan borgenärerna inbördes upphöra från den dag, då beslutet om konkurs meddelades; dock skall ränta beräknas till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari sådan fordran upptagits, är att räkna, där boet förslår till gäldande av mer än kapitalbeloppet

¹ Senaste lydelse 1971: 495.

² Senaste lydelse 1975: 646.

Nuvarande lydelse

av alla bevakade fordringar *utom sådana som avses i 19 § förmånsrättslagen (1970: 979)*, och skall i sådant fall å fordran, för vilken ränta ej är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränta beräknas enligt 5 § räntelagen (1975: 635) från den dag, då nämnda beslut meddelades, till den dag, från vilken klandertid såsom nyss är sagt skall räknas.

Å fordran, som utgår med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum, beräknas ränta till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari fordringen upptagits, är att räkna, där borgenären ej enligt 143 § därförinnan uppburit betalning. Löper fordran, varom nu är fråga, ej med ränta, varde ändock ränta enligt 5 § räntelagen därå beräknad från den dag, då beslutet om konkurs meddelades.

Utgår fordran, som icke löper med ränta före förfallodagen, icke fullt eller med förmånsrätt och var fordringen icke förfallen den dag, då beslutet om konkurs meddelades, skall utdelning för fordringen beräknas å det belopp, som efter en räntefot av fem för hundra om året utgör sådan fordrans värde å samma dag. För fordran, som nyss sagts och som utgår fullt eller med förmånsrätt, skall, där fordringen icke var förfallen den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari fordringen upptagits, är att räkna, utdelning beräknas å det belopp, som efter nyss angivna grund utgör fordringens värde sistnämnda dag; har för sådan fordran betalning jämlikt 143 § tidigare uppburits och var fordringen icke då förfallen, skall utdelningen beräknas efter fordringens värde å betalningsdagen.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

Om gäldenär försatts i konkurs på grund av ansökan som gjorts före lagens ikraftträdande, gäller äldre bestämmelser.

6 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård**

Härigenom föreskrives att 22, 32 och 34 §§ lagen (1954: 579) om nykterhetsvård¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Ansökan om tvångsintagning skall innehålla fullständig redogörelse för den i ärendet företagna

Föreslagen lydelse

22 §

Ansökan om tvångsintagning skall innehålla fullständig redogörelse för den i ärendet företagna

¹ Lagen omtryckt 1971: 307.

Nuvarande lydelse

undersökningen och för de övriga åtgärder som vidtagits. *Har beträffande den som ansökningen avser anmälan gjorts enligt 10 § sista stycket, skall avskrift därav fogas vid ansökningen.*

Föreslagen lydelse

undersökningen och för de övriga åtgärder som vidtagits.

I övrigt böra vid ansökningen fogas prästbevis och läkarbetyg.

Formulär för sådant prästbevis och läkarbetyg, så ock för redogörelse, som i första stycket sägs fastställas av socialstyrelsen.

Saknas prästbevis eller läkarbetyg eller finnes den förebragta utredningen annorledes ofullständig, har länsrätten att ombesörja erforderlig komplettering. Vill länsrätten föranstalta om läkarundersökning, äger länsrätten kalla den som ansökningen avser att inställa sig inför anvisad läkare. I sådant fall skall vad i 13 § 2 mom. sägs äga motsvarande tillämpning.

32 §²

Länsrätts slutliga beslut skall ofördröjligen delgivas sökande samt den som beslutet avser.

Har beslutet tillkommit efter anmälan, som avses i 10 § sista stycket, skall underrättelse om beslutet tillställas åklagaren.

Där nykterhetsnämnd ej är sökande, skall underrättelse om beslutet översändas till nykterhetsnämnden i den kommun, där den som avses med beslutet är mantalsskriven, samt om annan nykterhetsnämnd tagit befattning med ärendet, till denna nämnd.

34 §

Länsrätten har att föranstalta om verkställighet av slutligt beslut om tvångsintagning.

a) därest beslutet grundats därpå att den som beslutet avser är farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv eller att han utan att söka ärligen försörja sig fört ett kringflackande liv;

b) då eljest polismyndighet gjort ansökan om tvångsintagning enligt 19 §; *samt*

c) *då beslutet tillkommit efter anmälan, som avses i 10 § sista stycket.*

a) därest beslutet grundats därpå att den som beslutet avser är farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv eller att han utan att söka ärligen försörja sig fört ett kringflackande liv; *samt*

b) då eljest polismyndighet gjort ansökan om tvångsintagning enligt 19 §.

I övriga fall ankommer det på nykterhetsnämnden att föranstalta om verkställigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

² Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

7 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Härigenom föreskrives att 2, 5, 7 och 29 §§ lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse:

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Verkställighet sker enligt svensk lag; dock må beslut om förvandling av böter ej meddelas.

Verkställighet sker enligt svensk lag.

5 §

I Danmark, Finland, Island eller Norge meddelad dom, varigenom dömts i Danmark till faengsel eller haefte, i Finland till tukthus eller fängelse, i Island till fangelsi eller varðhald och i Norge till fengsel eller hefte, må på begäran verkställas här i riket, om den dömde när verkställighet skall ske är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige. Uppehåller han sig här i riket, må även eljest domen verkställas här, om det med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligast.

I Danmark, Finland, Island eller Norge meddelad dom, varigenom dömts i Danmark till faengsel eller haefte, i Finland till tukthus eller fängelse, i Island till fangelsi eller varðhald och i Norge till fengsel eller hefte, må på begäran verkställas här i riket, om *den avser annat än förvandlingsstraff för böter och* den dömde när verkställighet skall ske är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige. Uppehåller han sig här i riket, må även eljest domen verkställas här, om det med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligast.

7 §¹

Det till fängelse omvandlade straffet är verkställbart såsom hade straffet ådömts här i riket genom dom, som vunnit laga kraft.

Har straffet börjat verkställas i den stat, där domen meddelats, skall strafftiden räknas från verkställighetens början i den staten.

Förvandlingsstraff för böter må ej verkställas, om betalning för böterna erlägges. Om böterna delvis gäldas, skall förvandlingsstraffet i motsvarande mån nedsättas; nedsättningen må dock ej avse del av dag.

29 §²

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 §

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 §

¹ Senaste lydelse 1964: 548. Ändringen innebär att tredje stycket upphävs.

² Senaste lydelse 1964: 548.

Nuvarande lydelse

eller om anordnande av övervakning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket. *Vad i 23 § lagen om verkställighet av bötesstraff är föreskrivet skall dock ej äga tillämpning.*

Utan hinder av vad i första stycket sägs må väckas talan, som avses i 20 kap. 15 § brottsbalken.

Föreslagen lydelse

eller om anordnande av övervakning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

8 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister**

Härigenom föreskrives att 2, 3, 10 och 11 §§ lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §¹

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller internering;

2. överlämnats till slutet eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård; eller

3. *erhållit anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff.*

2. överlämnats till slutet eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård.

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, eller har i dom å skyddstillsyn meddelats förordnande om

¹ Senaste lydelse 1967: 946.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

behandling enligt 28 kap. 3 § samma balk, skall detta särskilt anmärkas i registret.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen eller beslutet.

3 §²

I registret skall anteckning ske

1. om för den som dömts till påföljd av beskaffenhet att skola antecknas i registret prövotid förlänges eller påföljden förklaras skola avse jämväl annat brott eller undanröjes eller ock påföljd förklaras skola träda i stället för annan påföljd;

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras förverkad;

3. om för den som dömts till skyddstillsyn förordnande meddelas om behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken;

4. om för den som dömts till ungdomsfängelse domstol förlänger den längsta tid som ungdomsfängelse må pågå eller föreskriver, att överförande till vård utom anstalt ej må ske före viss tidpunkt;

5. om för den som dömts till internering domstol medgiver förlängning av tiden för vård i anstalt eller bestämmer ny minsta tid för anstaltsvården;

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken; *samt*

7. om för den som *erhållit anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraff prövotiden förlänges eller anståndet förklaras förverkat.*

5. om för den som dömts till internering domstol medgiver förlängning av tiden för vård i anstalt eller bestämmer ny minsta tid för anstaltsvården; *samt*

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken.

10 §³

I registerutdrag enligt 8 § skall, om ej annat följer av vad nedan stadgas, icke medtagas anteckning om

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård *eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet*; samt

1. villkorlig dom, skyddstillsyn *eller* överlämnande till särskild vård, sedan tio år förflutit från domen; samt

2. fängelse, ungdomsfängelse eller internering, sedan tio år förflutit från frigivningen eller övergången till vård utom anstalt.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut, som enligt 2 § skall antecknas i registret, skola båda anteckningarna upptagas i registerutdrag, så länge någondera jämlikt första tycket skall medtagas. Förekomma flera anteckningar, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Anteckning om dom eller beslut, som meddelats före den 1 januari 1945, eller om verk-

² Senaste lydelse 1975: 296.

³ Senaste lydelse 1975: 411.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ställighet av påföljd som bestämts i sådant avgörande medtages dock endast i den utsträckning regeringen bestämmer, om ej begäran om fullständigt utdrag har gjorts.

Skall med tillämpning av vad i denna paragraf stadgas i utdraget ej medtagas någon anteckning om påföljd, skola ej heller medtagas övriga anteckningar, som må förekomma i registret. I utdrag till domstol eller åklagare skall dock alltid medtagas anteckning om verkställd sinnesundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning.

Bestämmelserna i denna paragraf skola jämväl äga tillämpning beträffande uppgift som antecknats med stöd av 6 §.

Begränsning som förut angetts i denna paragraf skall ej iakttagas, om för särskilt fall fullständiga uppgifter begäras av justitiekanslern, justitieombudsman eller datainspektionen.

11 §⁴

I fråga om utdrag jämlikt 9 § skall vad i 10 § stadgas äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse *eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff* skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn *eller* ungdomsfängelse skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken ådömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt aderton år, skall ej i något fall medtagas.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten skola ej gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977. Utan hinder av bestämmelserna i denna lag får anteckning som rör anstånd med förvandlingsstraff finnas kvar i det av rikspolisstyrelsen förda manuella registret. Sådan anteckning får dock ej medtagas i registerutdrag som lämnas efter ikraftträdandet.

9 Förslag till**Lag om ändring i införsellagen (1968: 621)**

Härigenom föreskrives att 1, 7, 15, 17 och 22 §§ införsellagen (1968: 621) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Införsel får äga rum för följande grupper av fordringar, nämligen

1. underhållsbidrag enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken,
2. bidrag, som tillkommer kommun för omhändertaget barn enligt

⁴ Senaste lydelse 1970: 421 (jfr 1973: 57).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

72 § andra stycket barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) eller till hjälptagares försörjning enligt 40 § lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp,

3. skatter och allmänna avgifter i fall som särskilt föreskrives,

3. skatter och allmänna avgifter i fall som särskilt föreskrives *samt böter och viten.*

4. böter och viten.

7 §

Införsel för skatter och allmänna avgifter samt för böter och viten får äga rum så snart förutsättningar för indrivning föreligger. *Beträffande böter eller viten som ålagts genom hovrätts dom får dock, innan domen vunnit laga kraft, införsel ej ske i annat fall än då domen avser disciplinbot.*

Införsel för skatter och allmänna avgifter samt för böter och viten får äga rum så snart förutsättningar för indrivning föreligger.

15 §¹

Är fråga om införsel för olika slags fordringar, har de gruppvis företräde i den ordning vari de upptagits i 1 §.

Vid samtidig införsel för två eller flera underhållsberättigade fördelas innehållet belopp efter de löpande bidragens storlek. Om mera innehållits än som svarar mot de löpande bidragen, har bidrag som stått ute längre företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

Delbetalning, som inflyter på viss underhållsberättigads fordran, avräknas i första hand på det belopp som stått ute längst och alljämt kan uttagas genom införsel.

Av fordringar som avses i 1 § 2—4 har *inom varje grupp* vad som stått ute längst företräde.

Av fordringar som avses i 1 § 2 har vad som stått ute längst företräde.

17 §

Införsel går före utmätning. Införsel för fordran som avses i 1 § 4 skall dock ändras eller hävas, om utmätning därigenom kan äga rum för *annan fordran.*

Införsel går före utmätning. Införsel för fordran som avses i 1 § 3 skall dock ändras eller hävas, om utmätning därigenom kan äga rum för *sådan fordran för vilken utmätning av innestående avlöning enligt 67 b § 4 utsökningslagen (1877: 31 s. 1) må utan gäldenärens medgivande tillämpas sammanlagt sex månader under ett kalenderår.*

Har införsel för viss fordran beviljats i pension, livränta eller vederlagsfordran som avses i 2 § 3 och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för annan fordran, har införselordningen företräde till betalning

¹ Senaste lydelse 1976: 624.

Nuvarande lydelse

ur vad som inflyter till följd av utmätningen. I fråga om fordran som avses i 1 § 1 eller 2 gäller vad som nu sagts bidragsbelopp som förfallit när utmätningen är fullbordad eller förfaller näst därefter.

Belopp som innehållits enligt denna lag får ej utmätas för annan gäldenärens skuld.

Föreslagen lydelse

22 §

Arbetar gäldenären i annans förvärvsverksamhet utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning och kan till följd därav *fordran som avses i 1 § 1 eller 2 ej uttagas genom införsel*, får utmätningsmannen ålägga arbetsgivaren att, för tid efter det beslut därom meddelats och till dess annat förordnas, till utmätningsmannen utge så mycket som kunnat uttagas genom införsel om skälig lön utgått för arbetet. Innan beslut meddelas skall såväl gäldenären som arbetsgivaren få tillfälle att yttra sig.

Arbetar gäldenären i annans förvärvsverksamhet utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning och kan till följd därav *införsel ej ske*, får utmätningsmannen ålägga arbetsgivaren att, för tid efter det beslut därom meddelats och till dess annat förordnas, till utmätningsmannen utge så mycket som kunnat uttagas genom införsel om skälig lön utgått för arbetet. Innan beslut meddelas skall såväl gäldenären som arbetsgivaren få tillfälle att yttra sig.

Det som sålunda utges skall räknas som genom införsel innehållen lön. Underlåter arbetsgivaren att utge belopp som bestämts genom beslutet äger 20 § motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

10 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621)**

Härigenom föreskrives att övergångsbestämmelserna till lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976. Äldre lag skall dock tillämpas när *fordran på medel som innehållits ej omfattas av lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs*.

Föreslagen lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976. *Har arbetsgivaren försatts i konkurs genom beslut före nämnda dag och har det för fordringen innehållna beloppet gjorts eller kunnat göras gällande i konkursen, skall dock äldre lag tillämpas i fråga om fordringen*.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

11 Förslag till**Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)**

Härigenom föreskrives i fråga om förmånsrättslagen (1970: 979)¹
dels att 19 § skall upphöra att gälla,
dels att 18 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***18 §**

Fordringar som ej är förenade
 med förmånsrätt har inbördes lika
 rätt *med de undantag som anges i*
 19 §.

Fordringar som ej är förenade
 med förmånsrätt har inbördes lika
 rätt.

Har fordran särskild förmånsrätt i viss egendom men förslår ej egen-
 domen för att infria fordringen, behandlas återstoden av denna som
 fordran utan förmånsrätt.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

Om gäldenär försatts i konkurs på grund av ansökan som gjorts före
 lagens ikraftträdande, gäller äldre bestämmelser.

12 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete
 rörande verkställighet av brottmålsdom**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1972: 260) om internationellt
 samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

*dels att i 1, 2, 3, 8, 26, 34, 37 och 41 §§ ordet "Konungen" i olika
 böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,*

dels att 36 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***36 §²**

Böter som bestämts enligt den-
 na lag samt penningbelopp eller
 annan egendom som förklarats
 förverkad med stöd av denna lag
 tillfaller kronan. Har föremål för-
 klarats förverkat, kan *Konungen*
 på begäran av den stat som gjort
 framställningen om verkställighet
 av förverkandebeslut förordna, att
 föremålet skall återlämnas till den
 staten.

Böter som bestämts enligt den-
 na lag samt penningbelopp eller
 annan egendom som förklarats
 förverkad med stöd av denna lag
 tillfaller kronan. Har föremål för-
 klarats förverkat, kan *regeringen*
 på begäran av den stat som gjort
 framställningen om verkställighet
 av förverkandebeslut förordna, att
 föremålet skall återlämnas till den
 staten.

*Böter som avses i första stycket
 får icke förvandlas.*

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

¹ Lagen omtryckt 1975: 1248.

² Ändringen innebär bl. a. att andra stycket upphävs.

13 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän**

Härigenom föreskrives att 5 § lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Löneavdrag vid disciplinbot göres med visst belopp för dag som regeringen bestämmer. Kan löneavdrag ej ske, skall den brottslige åläggas att för varje dag betala ett belopp i pengar, som är skäligt med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning.

Verkställighet av löneavdrag får fördelas på flera avlöningstillfällen.

Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp betalas. Sådant belopp och disciplinbot som ålagts i pengar tillfaller kronan. *Oguldet belopp får ej förvandlas till fängelse. I övrigt gäller om verkställigheten vad som är föreskrivet om bötesstraff.*

Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp betalas. Sådant belopp och disciplinbot som ålagts i pengar tillfaller kronan. *Om verkställigheten gäller, om ej annat är särskilt föreskrivet, vad som är föreskrivet om bötesstraff.*

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

14 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.**

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §²

Dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt skall befordras till verkställighet enligt denna lag. Lagen gäller även i fråga om hur tid för sådan verkställighet skall beräknas.

Vad i denna lag är föreskrivet om fängelse gäller även fängelse vilket ålagts som förvandlingsstraff för böter.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

¹ Senaste lydelse 1976: 517.

² Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

15 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt**

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt.

Vad som föreskrives i lagen om den som dömts till fängelse gäller även den som ålagts fängelse som förvandlingsstraff för böter.

*Föreslagen lydelse*1 §¹

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

16 Förslag till**Lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272)**

Härigenom föreskrives att 68 § 5 mom. uppbördslagen (1953: 272)² skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

5 mom. Vad i 3 och 4 mom. sägs äger motsvarande tillämpning, då den som är berättigad att återbekomma skatt har att erlägga sjömansskatt eller bevillningsavgift för särskilda förmåner och rättigheter eller kupongskatt.

Föreslagen lydelse

68 §

5 mom. Vad i 3 och 4 mom. sägs äger motsvarande tillämpning, då den som är berättigad att återbekomma skatt har att erlägga sjömansskatt eller bevillningsavgift för särskilda förmåner och rättigheter eller kupongskatt. *Om tillämpning av 4 mom. vid indrivning av böter är föreskrivet i bötesverkställighetslagen (1977: 000).*

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1977.

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

² Lagen omtryckt 1972: 75.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1976-12-02

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Åsling, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Romanus

Lagrådsremiss om ändring i brottsbalken m. m.

1 Inledning

Gällande regler om verkställighet av bötesstraff innebär att böterna avkrävs den dömda, i första hand genom anmaning till honom att betala frivilligt och i andra hand genom exekutiva tvångsåtgärder. Inflyter inte bötesbeloppet, skall bötesstraffet i princip förvandlas till fängelse. Reglerna om verkställighet av bötesstraff har utan några mera genomgripande ändringar gällt sedan år 1937. Redan i samband med 1937 års lagstiftningsärende betonades det principiellt oriktiga i att låta en person undergå frihetsstraff för ett brott som domstolen ansett kunna sonas med böter. Det avgörande argumentet för att förvandlingsstraff ändå bibehölls var att man ansåg sig inte kunna undvara ett kraftigt påtryckningsmedel för att upprätthålla en god betalningsfrekvens.

År 1969 tillkallades en sakkunnig¹ för att utreda frågan om avskaffande av förvandlingsstraff för böter och i övrigt se över reglerna om bötesverkställighet. Den sakkunnige, som har antagit namnet förvandlingsstraffutredningen, avlämnade i augusti 1975 betänkandet (SOU 1975: 55) Bötesverkställighet. I betänkandet föreslås att förvandlings-systemet slopas. Vidare lägger utredningen i betänkandet fram förslag till ny lagstiftning om bötesverkställighet. Denna kännetecknas av att böternas ställning i exekutiva och liknande sammanhang förbättras i förhållande till andra slag av fordringar. Som ledande princip uppställs att böterna skall jämföras med skatter och därmed likställda offentlig-rättsliga fordringar. Även handläggningssmässigt eftersträvas en samordning med skatte drivningsrutinerna. Utredningens lagförslag bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yranden över betänkandet avgetts av riksåklagaren

¹ Justitierådet Nils Mannerfelt.

(RA), domstolsverket, hovrätten över Skåne och Blekinge, rikspolisstyrelsen (RPS), kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), socialstyrelsen, statskontoret, generaltullstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV), riksskatteverket (RSV), Stockholms tingsrätt, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem (SARI), socialutredningen (S 1969: 39), konkurslagskommittén (In 1971: 06), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, Föreningen Sveriges polismästare, Föreningen Sveriges statsåklagare och Föreningen Sveriges åklagare.

RA har bifogat yttranden från överåklagarna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt samt länsåklagarna i Uppsala, Kristianstads och Kopparbergs län. RSV har bifogat yttranden från kronofogdarna i Stockholms, Göteborgs, Malmö, Haparanda, Luleå, Piteå och Uppsala distrikt. TCO har överlämnat yttrande från Tjänstemannaföreningen vid kronofogdemyndigheten och Föreningen Sveriges statsåklagare har bifogat yttranden från länsåklagarna i Blekinge och Kopparbergs län.

2 Gällande ordning m. m.

2.1 Bötesstraffet och bötesverkställigheten

2.1.1 Bestämmelser om bötesstraff

Den allmänna regleringen om bötesstraffet finns i 25 kap. brottsbalken (BrB). Som huvudregel gäller att böter skall ådömas i dagsböter. Penningböter, som i motsats till dagsbotsstraffet bestäms i ett enda bötesbelopp, skall dock ådömas, om bötespåföljden för brottet är utsatt till visst högsta belopp, inte över 500 kr. Penningböter skall vidare ådömas, om böterna skall bestämmas efter särskild beräkningsgrund, s. k. normerade böter.

Dagsbotsantalet kan variera från 1 t. o. m. 120. Såsom gemensamt straff för flera brott får dock ådömas upp till 180 dagsböter. Antalet dagsböter bestämmas huvudsakligen efter brottets beskaffenhet, men även omständigheter som hänför sig till den brottslige själv kan beaktas, t. ex. tidigare brottslighet. Dagsböter kan vidare i vissa fall ådömas som komplement till villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till vård enligt barnavårdslagen. I dessa fall skall enligt motiven dagsbotsantalet sättas så att den samlade reaktionen blir lämpligt avvägd.

Dagsbotens belopp fastställs med hänsyn till den tilltalades inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och ekonomiska förhållanden i övrigt. Beloppet kan jämkas, om brottet är ringa.

Lägsta dagsbot är 2 och högsta 500 kr. Minsta bötespåföljden är 10 kr., om inte annat är föreskrivet. Maximibeloppet för penningböter

är som har nämnts i princip 500 kr. För penningböter som gemensamt straff för flera brott är gränsen dock satt till 1 000 kr. För normerade böter gäller inte någon maximigräns.

Gemensamt bötesstraff får användas för flera brott, om böter ingår i deras straffskalor. Undantag gäller för brott för vilket normerade böter har föreskrivits och beträffande böter som inte får förvandlas. Förekommer såväl dagsböter som penningböter i de tillämpliga straffskalorna, ådöms gemensamt straff i dagsböter. Om visst lägsta bötesstraff är föreskrivet för något av brotten, får det straffet inte underskridas.

Böter tillfaller staten, om inte annat är föreskrivet. Som exempel på föreskrifter enligt vilka böter helt eller delvis skall tillfalla annan kan nämnas 36 § jaktlagen (1938: 274, 36 § ändrad senast 1974: 1069), 35 § jakstadgan (1938: 279, 35 § ändrad senast 1974: 1072) och 42 § skogsvårdslagen (1948: 237).

Beträffande förvandlingsstraff har i 25 kap. BrB endast tagits in en allmän bestämmelse om att böter som inte betalas skall förvandlas till fängelse i lägst 10 och högst 90 dagar, om inte annat är föreskrivet. I övrigt hänvisar BrB till de närmare bestämmelserna i lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff, BöVL, (ändrad senast 1976: 516).

Allmänna bestämmelser om bötesstraffet finns även i andra kapitel i BrB än 25 kap. (jfr prop. 1975/76: 42). Enligt 33 kap. 4 § kan lindrigare straff än vad som föreskrivits för brottet ådömas den som har begått brottet före 18 års ålder. Det innebär att böter i sådant fall kan utdömas även om bara fängelse ingår i straffskalan. En sådan nedsättning av påföljden kan enligt samma lagrum ske även i vissa andra fall. Av stor betydelse är den förut nämnda möjligheten att utdöma böter som komplement till villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till vård enligt barnavårdslagen (27 kap. 2 §, 28 kap. 2 §, 31 kap. 1 § samt 34 kap. 5 och 6 §§). Böterna behandlas i dessa fall i verkställighetshänseende såsom skilda från den andra påföljden, dvs. bötesstraffet består även om den andra påföljden senare undanröjs, exempelvis på grund av nytt brott.

Enligt 35 kap. 7 § första stycket BrB är preskriptionstiden för bötesstraff tre år från det bötesdomen vann laga kraft.

Preskriptionen avbryts dock genom delgivning av ansökan om förvandling. Leder förvandlingsmålet till att saken av rätten hänskjuts till ny behandling av indrivningsmyndigheten, löper enligt 25 § BöVL en ny preskriptionstid om tre år från dagen för beslutet. Enligt 26 § samma lag är preskriptionstiden beträffande förvandlingsstraff tre år från det beslutet härom vann laga kraft.

Enligt 35 kap. 7 § andra stycket BrB bortfaller ådömda böter, om den bötfällda dör. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar till betalning av böterna, skall dock böterna utgå av den egendomen.

En brottspåföljd som liknar böter är disciplinbot, som är ett disciplinstraff för krigsmän. Det utgörs enligt 32 kap. 6 § BrB av löneavdrag eller motsvarande betalning i pengar och ådöms för minst 1 och högst 40 dagar. Närmare bestämmelser om straffet finns i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän (ändrad senast 1976: 517). Löneavdrag vid disciplinbot görs med visst belopp för dag. Beloppets storlek bestäms enligt normer som fastställs av regeringen. Kan löneavdrag inte ske, skall för varje dag betalas ett belopp i pengar. Beloppet fastställs efter en skälighetsprövning varvid en jämförelse görs med löneavdrag för löntagare i motsvarande ställning. Kan disciplinbot som har ålagts i form av löneavdrag inte verkställas, skall i stället motsvarande belopp betalas. Sådant belopp och disciplinbot som ådöms i pengar tillfaller staten och får inte förvandlas till fängelse, om betalning uteblir. Preskriptionstiden för disciplinbot är tre år, räknat från den dag då beslutet vann laga kraft.

Disciplinpåföljd i form av löneavdrag inom den civila statsförvaltningen (se t. ex. 10 kap. 2 § lagen [1976: 600] om offentlig anställning) faller inte inom bötesområdet. Detsamma gäller beträffande de skatte- och avgiftstillägg som kan fastställas inom taxeringsförfarandet liksom andra administrativa avgifter, t. ex. felparkeringsavgift (prop. 1975/76: 106).

2.1.2 Bötesformernas användningsområden

Böter är den ojämförligt vanligaste brottspåföljden. Enligt den officiella statistiken för år 1973 ålades under året omkring 440 000 bötesstraff, medan antalet personer som ådömdes påföljd av annat slag än böter var endast ca 30 000. I båda dessa summor ingår omkring 4 000 fall i vilka böter utdömdes jämte annan påföljd.

Beträffande fördelningen mellan antalet dagsbotsstraff och antalet ådömda penningböter föreligger inte någon officiell statistik. Utgår man från böter som under år 1971 har ådömts av tingsrätterna eller ålagts genom strafföreläggande eller ordningsbotsföreläggande utgör penningböterna mellan 70 och 75 % av de ifrågavarande bötesstraffen.

Vad angår de grunder som i lagstiftningen tillämpas vid valet mellan dagsböter och penningböter så kan generellt sägas att allvarigare förseelser beläggs med dagsbotsstraff. I viss mån kan dock hänsyn tas även till önskemålet att de mest arbetsbesparande formerna för beivrande skall kunna tillämpas.

Betecknande för den volymmässigt mest betydande delen av bötesstraffets område är numera att straffmätningen sker efter taxor. Detta gäller i främsta rummet ordningsbots- och parkeringsbotssystemen, inom vilka särskilt fastställda belopp tillämpas. Vidare föreligger av statsåklagare utfärdade rekommendationer beträffande lämpliga normalstraff för ett flertal brott som faller inom strafföreläggandets område.

2.1.3 Bötesverkställighetens gång

Utöver de grundläggande författningarna angående bötesverkställigheten — BöVL och förordningen (1917: 915) angående indrivning och redovisning av böter, BöIF, (ändrad senast 1975: 939) — finns bestämmelser i detta ämne i kungörelsen (1964: 589) rörande tillämpning av lagen om verkställighet av bötesstraff, BöVK, (ändrad senast 1976: 626), strafföreläggandekungörelsen (1970: 60, ändrad senast 1975: 291), SfK; ordningsbotskungörelsen (1968: 199, ändrad senast 1974: 1078), ObK, parkeringsbotskungörelsen (1968: 200, ändrad senast 1973: 977), PbK, och kungörelsen (1970: 517) om rättsväsendets informationssystem, RIK, (ändrad senast 1975: 290).

Sedan gammalt har saköreslängden utgjort den grundläggande handlingen för bötesverkställigheten. Den för de allmänna underrätterna in till senare tid gällande ordningen har inneburit att de varje månad har upprättat saköreslängder, en för varje kronofogdedistrikt inom domkretsen. I saköreslängden har antecknats närmare uppgifter om den som bötfällts och om straffet. Saköreslängderna har sedan sänts i tre exemplar till länsstyrelsen som har vidarebefordrat ett exemplar till vederbörande kronofogdemyndighet för verkställighetsåtgärder och ett till statistiska centralbyrån.

Under senare delen av 1960-talet har en delvis annorlunda ordning vuxit fram inom ordningsbots- och strafföreläggningsystemen. För dessa system har införts en bötesuppbörd under ett skede som ligger före det egentliga indrivningsarbetet.

Uppbördsförfarandet innebär, att den misstänkte i samband med att föreläggandet utfärdas ges tillfälle att frivilligt betala böterna till RPS över postgiro. Sker då betalning, är verkställigheten slutförd. För uteblivna betalningar upprättar RPS månadsvis saköreslängd för varje kronofogdedistrikt. Saköreslängden och tillhörande indrivningshandlingar sänds till vederbörande länsstyrelse. Denna vidarebefordrar ett exemplar av handlingarna till kronofogdemyndigheten, som sedan övertar verkställigheten.

Ordningen med bötesuppbörd jämte central framställning av saköreslängd och andra indrivningshandlingar har fått ett allt vidare tillämpningsområde i anslutning till utbyggnaden av rättsväsendets informationssystem (RI). Sålunda sker numera genom RPS:s försorg en central framställning av saköreslängden även för flertalet domstolsböter. Denna ordning har vuxit fram successivt inom de olika hovrättsområdena i landet och slutligt genomförts under år 1971. För vissa andra rättsområden gäller särregler som här förbigås.

Sedan ett verkställighetsärende har kommit till kronofogdemyndigheten, skall denna i enlighet med bestämmelser i 1 och 2 §§ BöVL och i 1 § BöVK söka verka för att betalning kommer till stånd utan att tvångsmässiga indrivningsåtgärder tillgrips. Kronofogdemyndigheten ger

sålunda i första hand den bötfällda anmaning att godvilligt erlægga böterna och kan också bevilja anstånd med verkställigheten och medge att avbetalning görs i särskilda poster.

Böter som inte betalas godvilligt skall drivas in. De viktigaste tvångsmedlen vid indrivning är införsel och utmätning. Utmätning förekommer i mindre omfattning än införsel. Kronofogdemyndigheterna måste ibland begära biträde med indrivningen — s. k. handräckning — inom annat kronofogdedistrikt. Det förekommer också att indrivning begärs utomlands.

Under vissa särskilda förhållanden förfaller verkställighetsfrågan, bl. a. när den bötfällda underkastas viss anstaltsvård.

Har indrivningen slutförts utan att böterna har blivit betalda, skall de i princip förvandlas till fängelse. När förvandlingstalan blir aktuell, överlämnar kronofogdemyndigheten ärendet till åklagaren. Finner denne att hinder mot förvandling föreligger, återsänder han handlingarna till kronofogdemyndigheten med beslut att talan inte skall väckas. Detta kan inträffa exempelvis om de särskilda villkor som gäller för förvandling av s. k. småböter — dvs. de böter som inte överstiger tio dagsböter eller 100 kr. omedelbart i penningar — inte är uppfyllda.

Innan åklagaren inger ansökan till rätten om bötesförvandling, gör han med biträde av polismyndigheten förundersökning i målet. Härigenom erhålls underlag för bedömning om villkorligt anstånd för verkställighet av förvandlingsstraff skall meddelas eller inte.

Den bötfällda kallas till rätten för förhör i förvandlingsmål. Vid förhöret är åklagaren och ibland även en företrädare för kronofogdemyndigheten närvarande. Anser rätten att ytterligare prövning behövs i betalnings- eller indrivningshänseende, hänskjuter den saken till ny behandling av kronofogdemyndigheten. Om det inte föreligger något formellt hinder däremot, beslutar rätten i övriga fall att böterna skall förvandlas till fängelse. Förvandlingsstraffets längd utmäts efter i BöVL angivna normer, enligt vilka bötesstraff av viss storlek skall anses svara mot ett visst antal dagars fängelse. I särskilda fall kan förvandlingsstraffet sättas lägre än vad som följer av normerna eller helt efterges. I flertalet förvandlingsmål beviljas anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraffet. I sådana fall gäller en prøvotid av två år. Kan man anta att underlåtenheten att betala beror på tredska eller uppenbar vårdslöshet eller att verkställighet av förvandlingsstraffet behövs för att tillrättaföra den bötfällda, får anstånd inte beviljas.

Den bötfällda kan slippa verkställigheten av ådömt förvandlingsstraff genom att betala böterna innan verkställigheten börjar. Betalar han då bara en del av böterna, nedsätts förvandlingsstraffet i motsvarande mån. Förvandlingsstraffet verkställs i kriminalvårdsanstalt enligt de regler som gäller för fängelsestraff. Efter det att verkställigheten har börjat, får betalning inte ske.

Redovisningen av böterna sker i kronofogdemyndighetens månadsräkning. I denna bokförs böterna sedan länsstyrelsen begärt verkställighet, och däri redovisas de också slutligt som betalda, avkortade eller avskrivna.

En närmare redogörelse för de författningsbestämmelser som reglerar bötesverkställigheten lämnas i betänkandet (s. 64) till vilket hänvisas.

2.2 Vite och särskild rättsverkan

2.2.1 Vite

I 25 kap. BrB ges, utöver de allmänna reglerna om bötestraffet, en allmän bestämmelse om vite i 8 §. Därav framgår blott att de bestämmelser som gäller för indrivning och förvandling av böter gäller även beträffande vite. Bestämmelserna avser inte vite som är bestämt genom avtal. Av 8 § framgår också att vite tillfaller staten, om inte annat är föreskrivet.

Bestämmelsen i 25 kap. 8 § BrB kompletteras av 27 § BöVL, 14 § BöVK och 1 § 3 mom. BöIF. Enligt sistnämnda lagrum har bestämmelserna om böter i resp. BöVL, BöVK och BöIF motsvarande tillämpning på vite. Preskriptionsbestämmelsen i 35 kap. 7 § BrB gäller även utdömt vite.

Praktiskt betydelsefulla föreskrifter om vite finns också i rättegångsbalken (RB), exempelvis i 9 kap. 7 § vari anges att rätten i vissa fall kan förelägga part eller annan vid vite att inställa sig vid förhandling. Flertalet av de förvandlade vitena är av detta slag. Enligt 9 kap. 8 § RB får vite som åläggs enligt balken inte sättas högre än 5 000 kr. Har vite utdömts, får nytt vite uppgå till högst 10 000 kr.

Vitesföreläggande kan riktas inte bara mot fysiska personer utan även omedelbart mot juridisk person eller dess ställföreträdare eller mot båda. Ett vite som har ådömts en juridisk person kan naturligtvis inte förvandlas.

I 27 § BöVL har intagits ett förbud mot att förvandla vite som har utdömts för underlåtenhet att fullgöra dom eller beslut rörande saken i mål som har handlagts enligt lagen (1974: 371) om rättegången i arbetstvister (ändrad senast 1976: 581). Även utanför BöVL förekommer förbud mot förvandling av vite.

Vite utdöms i vissa fall av annan myndighet än allmän domstol. Här märks framförallt viten som utdöms av förvaltningsdomstolar och marknadsdomstolen.

Vitet är på åtskilliga förvaltningsområden ett viktigt medel att sanktionera olika författningsenliga skyldigheter. Det anses vara ett ändamålsenligt och verksamt hjälpmedel vid myndighetsutövningen.

Antalet viten som har utdömts och förvandlats av domstol är ringa i förhållande till antalet förvandlade bötesstraff. Det totala antalet vitesförelägganden är dock betydligt högre än antalet utdömda viten.

Eftersom samma verkställighetsregler skall tillämpas för utdömt vite som för böter, kommer vite för enkelhetens skull inte att särskilt nämnas i fortsättningen annat än när någon avvikelse föreligger mellan böter och vite eller när det i övrigt behövs för sammanhanget.

2.2.2 Särskild rättsverkan

Enligt 1 § 3 mom. BöIF skall förordningens bestämmelser om böter i tillämpliga delar gälla inte bara viten utan även belopp som förklarats förverkat, straffskatt samt allmänna avgifter som ådöms i samband med böter. Det är här fråga om vissa av de sanktionsformer som åsyftats med den i BrB använda samlingsbeteckningen särskild rättsverkan av brott.

Bestämmelserna i BöVL är däremot inte tillämpliga på särskild rättsverkan. Förvandling av allmän avgift eller av obetalt belopp vid värdeförverkande kan alltså inte ske. I samband med 1972 års lagstiftning om skattebrott ersattes den tidigare förekommande straffskatten, vilken inte heller var förvandlingsbar, av särskilda skatte- och avgiftstillägg. Dessa åläggs av administrativ myndighet och verkställs inte enligt bestämmelserna i BöVL.

2.3 Bestämmelser om nordisk verkställighet

Inom ramen för de nordiska ländernas samarbete på straffverkställighetens område sker en internordisk verkställighet av bl. a. böter, vissa viten och förvandlingsstraff. Bestämmelser i ämnet finns i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m., NordVL (ändrad senast 1974: 193), till vilken lag ansluter en tillämpningskungörelse (1963: 194, ändrad senast 1973: 629), NordVK. I huvudsak gäller följande om verkställigheten.

En bötesdom som har meddelats i ett annat nordiskt land får enligt 1 § NordVL på begäran därifrån verkställas här i landet. Omvänt gäller enligt 3 § att det kan överlämnas åt myndighet i annat nordiskt land att verkställa en svensk bötesdom. Med dom jämställs beslut eller föreläggande som enligt lagstiftningen i det land där det har meddelats har samma verkan som dom (34 §). Även böter enligt godkänt strafföreläggande eller ordningsbotsföreläggande samt beslut om bötesförvandling kan alltså verkställas i annat nordiskt land. Samarbetet har också, som framgår av 4 § i lagen, utsträckts till att omfatta processuella viten, dvs. viten som har förelagts part eller annan för att fullgöra skyldighet i rättegång. Bestämmelserna i NordVL om böter gäller därför även sådana viten. NordVL är tillämplig även på böter eller vite som ådömts med stöd av lagen (1974: 752) om nordisk vittnesplikt m. m. (ändrad senast 1975: 297).

För bifall till en framställning från annat nordiskt land om överflyttning av verkställigheten krävs att avgörandet är verkställbart i det land

där avgörandet har meddelats. I övrigt har inte givits några bindande föreskrifter för prövningen, utan det är förutsatt att det skall ske en diskretionär prövning av framställningarna. Samarbetet bygger emellertid på förtroende för rättsväsendet i grannländerna, och man har i förarbetena utgått från att framställningar om biträde med bötesverkställighet skall bifallas, om inte särskilda hinder föreligger. Att domen är verkställbar skall framgå av de handlingar som åtföljer framställningen.

Möjligheten att här i landet verkställa förvandlingsstraff som har ådömts i ett annat nordiskt land avser främst svenska medborgare och utlänningar med hemvist här. Gäller framställningen utlänning som saknar hemvist här, bör den bifallas endast om det är lämpligare att verkställigheten sker här än i domstolslandet. Regler av motsvarande innebörd gäller för svenskt förvandlingsbesluts verkställighet i de andra nordiska länderna.

Från svensk sida får enligt 10 § BöIF framställning om indrivning av böter göras till annat nordiskt land först när bötesdomen har vunnit laga kraft. Om det inte föreligger särskilda skäl därtill, får inte heller verkställighet av förvandlingsstraff begäras innan beslutet om förvandling har vunnit laga kraft. Eftersom utmätningsman inte skall aktualisera förvandlingstalan när den bötfälde vistas på utrikes ort, blir utrymmet för verkställighet utomlands av svenskt förvandlingsstraff rätt begränsat. Framställning om verkställighet av svenskt förvandlingsstraff har sålunda enligt uppgift från kriminalvårdsstyrelsen skett endast i fyra fall under år 1972, samtliga till Finland. Under år 1973 gjordes ingen sådan framställning.

Verkställigheten här i landet av bötesstraff som har ådömts i andra länder sker enligt svensk lag. Ett viktigt undantag finns dock i och med att böterna inte får förvandlas genom beslut här i landet. Det är myndigheten i domstolslandet som skall besluta i förvandlingsfrågan. Ett förvandlingsbeslut av sådan myndighet kan emellertid verkställas här. Under år 1973 inkom totalt 22 framställningar om verkställighet av i annat nordiskt land ålagt förvandlingsstraff, varav tio från Danmark, tio från Finland och två från Norge.

I Danmark och Norge fastställs förvandlingsstraffet redan i bötesdomen. Om böterna inte betalas, behövs det alltså inte något nytt domstolsförfarande för att avgöra förvandlingsfrågan. Undantag gäller för de böter som i Danmark föreläggs av polismyndighet. Förvandlingsstraff för sådana böter beräknas först när de skall verkställas. Vidare är det indrivningsmyndigheten i dessa länder som bestämmer om och när förvandlingsstraff skall verkställas. Dessa olikheter har föranlett vissa särskilda riktlinjer för samarbetet.

Om verkställigheten av ett utländskt förvandlingsstraff överflyttas hit, skall straffet omvandlas till fängelse på lika lång tid och domen behandlas som en svensk lagakraftvunnen dom. I stort sett följer verk-

ställighetsförfarandet de svenska reglerna. De skillnader som kan förekomma är föranledda av att förvandlingsstraffet bestämts i domslandet och att någon omprövning av domen inte görs här i landet. Resultatet kan därför i vissa fall bli strängare, i andra fall lindrigare för den böt-fälde än om svenska regler tillämpas.

Det ankommer enligt 25 § första stycket NordVL jämfört med 4 a § NordVK på kriminalvårdsstyrelsen att pröva framställningar från de andra nordiska länderna om verkställighet av förvandlingsstraff samt att vid behov begära verkställighet i dessa länder. Motsvarande gäller för riksskatteverket såvitt avser böter.

Preskriptionsspörsmål skall enligt 31 § första stycket NordVL avgöras i enlighet med domstolslandets lag.

2.4 Nordisk rätt

Böter som har ådömts eller ålagts i de övriga nordiska länderna skall förvandlas, om de inte kan tas ut. De undantag som förekommer från denna huvudregel är få. Någon motsvarighet till de svenska förvandlingsreglerna för s. k. småböter finns inte. I Danmark och Norge bestäms som tidigare nämnts förvandlingsstraffet som subsidiärt straff redan i bötesdomen. För de böter som i Danmark åläggs av polismyndighet bestäms dock förvandlingsstraffet först när förvandlingsfrågan blir mer aktuell. I Finland avgörs frågan om bötesförvandling i särskild rättegång liksom i Sverige.

Varken i Danmark eller Norge förekommer villkorlig dom i samband med förvandlingsstraff. I Finland däremot kan verkställigheten av förvandlingsstraffet villkorligt skjutas upp, om inte tredska eller uppenbar vårdslöshet i betalningshänseende kan anses föreligga.

Förvandlingen sker i Danmark och Finland efter en viss skala. Huvudprincipen är att förvandlingsstraffet i dagar räknat skall vara lika med antalet dagsböter. I Norge finns inte några sådana regler. Normalt är straffets maximala gräns 60 dagar i Danmark, 90 dagar i Finland och tre månader i Norge. Såväl i Danmark som i Norge kan böterna betalas även efter det att verkställigheten av förvandlingsstraffet har påbörjats. Även avbetalningar kan göras. I Finland kan däremot någon betalning inte göras i detta skede, och dessförinnan tillåts endast full betalning av förvandlade böter.

Statistiken beträffande böter och bötesfångar är olika långt framförd i de nordiska länderna. Antalet ådömda bötesstraff under år 1972 var omkring 215 000 i Danmark. I Finland var det under år 1971 omkring 186 000 och i Norge omkring 80 000. Under år 1969 var antalet bötesfångar i Danmark 2 152. I Finland togs endast 174 bötesfångar in i straffanstalt under år 1970 medan motsvarande antal för år 1971 och 1972 var 304 resp. 413. I Norge var medeltalet bötesfångar per dag

80—89 under år 1960—1969. Ett förhållande som är ägnat att väsentligt reducera antalet bötesfångar i de tre länderna är att fylleri har avkriminaliserats i Finland och Norge, varjämte försök med åtalsunderlåtelse för sådant brott pågår i Danmark. Det kan t. ex. nämnas att antalet bötesfångar i Finland tidigare var omkring 6 500 om året.

Såväl i Danmark som i Norge torde förvandlingsstraffet användas både som ett påtryckningsmedel i betalningshänseende och som ett ersättningsstraff. I Finland betraktas det huvudsakligen som ett påtryckningsmedel.

I Danmark försöker man att nådevägen minska den negativa effekten av de talrika förvandlingsstraffen. Under år 1973 har polismyndighet som förestår indrivningen, fått behörighet att avgöra ansökningar om eftergift av böter på upp till 3 000 kr. Frågan om förvandlingsstraffet behandlas f. n. i det danska straffelovrådet som särskilt skall undersöka om det går att genomföra ett system som begränsar användningen av förvandlingsstraffet.

Den finska böteslagstiftningen genomgick en omfattande reformering under år 1969, varvid viktiga ändringar gjordes i förvandlingsreglerna. Bl. a. infördes möjligheten till villkorligt anstånd med avtjänande av förvandlingsstraffet. I en proposition den 7 maj 1976 har den finska regeringen föreslagit vissa ytterligare ändringar i lagstiftningen om verkställighet av bötesstraff. Bakgrunden till det senaste reformförslaget är att verkställigheten av bötesstraff inte fungerar tillräckligt effektivt. Verkställighetsförfarandet har inte kunnat riktas mot alla de personer som blivit dömda till böter. Antalet personer som är efterlysta på grund av böter har ökat påtagligt. Reformförslagen, vilka syftar till att förenkla och effektivisera den nuvarande förvandlingsproceduren, innebär bl. a. följande. Utsökningsmyndigheten skall i fortsättningen kunna stämma in den bötfällda till rättegång så snart böterna inte kunnat drivas in genom utsökning och det inte föreligger skäl att medge uppskov med betalningen. Även polisen skall kunna stämma in en bötfälld till förvandlingsrättegång, om denne är efterlyst för böter och inte omedelbart betalar dessa. Rättegångsförfarandet görs enklare och snabbare. Förvandlingsmål skall kunna avgöras av s. k. enmansdomstol vid annan tidpunkt och på annan plats än vad som i allmänhet gäller om underretts sammanträde. Vidare skall bl. a. domstolen inte längre ha möjlighet att återförvisa ärendet till utsökningsmyndigheten för fortsatt indrivning av böterna. Den nuvarande möjligheten för domstol att besluta om anstånd i två år med verkställigheten av förvandlingsstraffet, slopas. I dess ställe föreslås, att förvandlingsstraff under vissa förutsättningar inte alls skall åläggas. Såsom ny minimitid för förvandlingsstraff föreslås för samtliga fall fängelse i 6 dagar. Beträffande indrivningen föreslås bl. a. att man under vissa betingelser skall kunna avstå från att driva in mindre fordringar. Det föreslås också att böters förmånsrätt

vid utsökning och konkurs ändras så att böter får samma ställning som oprioriterade fordringar.

I Norge har det flera gånger varit på tal att ändra lagstiftningen för att minska antalet verkställda förvandlingsstraff. Det största hindret för en sådan reform torde hittills ha varit att en stor del av de avtjänade böterna har ådömts sådana personer som ofta har blivit bötfällda för fylleri. Bland dessa personer har man måst räkna med ett betydande antal som på grund av bristande vilja eller förmåga att arbeta har haft liten möjlighet att betala böterna. I och med avkriminalisering av fylleriet har frågan om förvandlingsstraff för deras vidkommande fallit bort. Hela förvandlingsfrågan anses därför ha kommit i ett annat läge.

Frågan om bötesstraffet och verkställigheten därav har sedan länge varit föremål för överläggningar inom Nordiska straffrättskommittén. Kommittén har nyligen avlämnat betänkande "Bötesstraffet" (Nordisk utredningsserie 1975: 5, Stockholm 1975). Den är enig om att det är principiellt oriktigt att den som har dömts endast till böter likväl skall få sona brottet i fängelse.

Det råder därför också enighet om att användningen av förvandlingsstraffet bör begränsas i största möjliga utsträckning. När det gäller att begränsa användningen av förvandlingsstraffet vill kommittén understryka att utgångspunkten bör vara att förvandlingsstraffet skall vara ett påtryckningsmedel och inte fungera som ersättningsstraff.

En närmare redogörelse för de danska, finska och norska systemen för bötesverkställighet liksom för huvuddragen i motsvarande system i England, Frankrike, Italien, Förbundsrepubliken Tyskland och Österrike lämnas i betänkandet (bil. 8) till vilket hänvisas.

3 Utredningens undersökningar m. m.

Utredningen har gjort ett flertal undersökningar för att få fram en bild av hur bötesverkställigheten fungerar i praktiken och vilka verkningar den har. Bl. a. har vissa statistiska undersökningar skett beträffande bötesstraffets användning och bötesverkställighetens ekonomiska resultat (se bil. 1 tabell 1—8 i betänkandet). Vidare har utredningen sammanställt uppgifter rörande antalet förvandlingsmål vid domstol och rörande bötesfångarna (se bil. 1 tabell 9—12 i betänkandet). Den officiella statistiken ger emellertid inte någon fullständig bild av tillämpningen av de regler som gäller eller har samband med bötesverkställigheten. Utredningen har därför genom skriftliga enkäter hos kronofogdemyndigheter och åklagarmyndigheter samt genom andra undersökningar skaffat material angående olika arbetsmoment i verkställighetssystemet och beträffande verkningar i betalningshänseende av olika åtgärder under verkställighetens gång (se bil. 3—5 i betänkandet). En annan un-

dersökning har gällt förvandlingssystemets kostnader (se bil. 6 i betänkandet).

Utredningen har vidare bl. a. gjort en klientundersökning som har omfattat dels dem som år 1968 togs in i fångvårdsanstalt för att avtjäna förvandlingsstraff, dels ett hundratal personer som har beviljats anstånd med verkställigheten av ådömt förvandlingsstraff (bil. 7 i betänkandet).

Jag vill redan här nämna att man inom justitiedepartementet har följt upp utredningens klientundersökning med en studie av de bötesfångar som togs in i fångvårdsanstalt under år 1973. Resultatet av denna undersökning redovisas längre fram.

3.1 Vissa statistiska uppgifter beträffande avgöranden om böter och viten

Åren 1969—1971 utdömdes i runt tal 350 000 bötesstraff per år, varvid inte har inräknats parkeringsböter enligt det ännu gällande parkeringsbotssystemet (jfr prop. 1975/76: 106). Av straffen ålades grovt räknat 15 % av domstol, 45 % genom strafföreläggande och 40 % genom föreläggande om ordningsbot. Under år 1972 uppgick bötesstraffen till omkring 390 000 och under år 1973 till omkring 440 000.

Totalt utdömdes under åren 1969—1971 böter på omkring 65—70 milj. kr. årligen. Beloppet har sedan stigit ytterligare och utgjorde år 1972 ca 75, 1973 ca 83 och 1974 ca 100 milj. kr. Parkeringsböter är inte heller här inräknade.

Av utredningens undersökningar framgår bl. a. att antalet förelagda och utdömda viten vid de allmänna domstolarna jämte besluten om böter för rättegångsförseelser uppgår endast till ett par tusental per år. Beträffande viten som har dömts ut av andra myndigheter än de allmänna domstolarna så torde de sammanlagt ha en obetydlig storlek i jämförelse med det totala bötesbeloppet.

I samband med klientundersökningen har framkommit, att vitesposterna — vari ingår viten utdömda av domstol eller av administrativ myndighet — utgjorde omkring 4 % av det totala antalet poster för bötesfångarna.

3.2 Uppbörds- och indrivningsresultat

Med stöd av gjorda beräkningar anser sig utredningen kunna utgå ifrån att närmare 90 % av utdömda bötesbelopp inflyter med nuvarande ordning.

Enligt utredningens mening ger det föreliggande statistiska materialet anledning till vissa ytterligare reflektioner. Antalet avdömda förvandlingsmål har stigit avsevärt sedan 1960-talets mitt, från drygt 1 300 år 1965 till över 3 600 år 1971. Följaktligen måste därmed antalet av-

kortningsfall ha stigit. Siffrorna visar också t. o. m. år 1970 en klart stigande tendens när det gäller de avkortade beloppen. Sistnämnda år skedde en påfallande stark stegring av det sammanlagda avkortningsbeloppet (jfr bil. 1, tabell 3 i betänkandet). Under år 1971 sjönk det sedan till 1968 års nivå varpå det ånyo steg under år 1972. Den nu angivna utvecklingen tyder åtminstone för perioden 1968—1970 på tilltagande svårigheter i indrivningen, fastän detta inte har kommit till synes i de för dessa år redovisade procenttalen. Enligt utredningen är en tänkbar förklaring att den försämring som följer av tilltagande avkortningar har kompensrats genom att det uppbördssystem som har vuxit fram under 1960-talet i anslutning till ordningsbets- och strafföreläggandeförfarandena varit betalningsfrämjande.

Det är ett påfallande stort bötesbelopp som inte är betalt vid årsskiftena, ofta så mycket som 40 milj. kr.

Böternas totala andel av de allmänna mål som var beroende på indrivning hos kronofogdemyndigheterna uppgick beloppsmässigt för åren 1967—1969 till inte fullt 6 %, för år 1970 till omkring 3,5 %, för åren 1971—1972 till omkring 2,5 % och för åren 1973 och 1974 till omkring 3 %.

3.3 Utfallet av kronofogdemyndighets olika åtgärder

Utredningen har studerat indrivningsverksamheten i ett antal kronofogdedistrikt. Intresset har därvid koncentrerats på dels antalet betalningar som skedde på grund av myndighetens första skriftliga anmaningar eller dessförinnan, dels antalet bötesposter som blev betalda genom införsel, dels antalet bötesposter som blev betalda genom utmätning. När det gällde införsel och utmätning erhöles upplysningar i form av procenttal av vad som utlämnats för fältindrivning, dvs. poster som inte blev betalda vid första anmaning.

De erhållna uppgifterna varierar relativt mycket. Med hänsyn härtill och då dessutom underlaget är begränsat, måste menar utredningen starkt betonas att de framkomna siffrorna inte kan anses ge mer än en antydning om vilken relativ betydelse de nämnda indrivningssätten har.

Den första skriftliga anmaningen gav enligt undersökningen i allmänhet ganska gott resultat. Enligt de flesta undersökningsdistrikten ledde den till betalning av 30 à 40 % av totala antalet bötesposter.

Införsel medförde betalningar i ganska skiftande utsträckning i de olika distrikten. Procenttalen varierade mellan 10 och 40 % av de poster som inte betalades till följd av första anmaningen dvs. omräknat i procent av totala antalet betalda och obetalda bötesposter 6—25 %.

Antalet utmätningar som ledde till att böterna betalades helt var jämförelsevis ringa. Procenttalen ligger i flertalet distrikt under 10 % av de poster som inte betalades till följd av första anmaningen, dvs. omräk-

nat i procent av totala antalet betalda och obetalda bötesposter 6 à 7 procent.

Det bör beträffande utmätningarna enligt utredningen tilläggas att kontorsutmätning av överskjutande preliminär skatt erfarenhetsmässigt ger betydligt bättre utbyte än utmätningar i övrigt.

Ytterligare bör enligt utredningen anmärkas, att uppgifterna i det föregående inte omfattar bötesposter som betalats till följd av upprepade krav från kronofogdemyndigheternas sida, efter medgivande av anstånd eller i enlighet med en betalningsplan. Denna ofta tidsödande verksamhet leder till betalning i inte obetydlig omfattning.

3.4 Förvandlingsmålen och förvandlingsstraffen

Den offentliga statistiken ger upplysning om vissa viktiga data beträffande förvandlingsmålen. Det måste emellertid samtidigt anmärkas att denna ändå ger en ganska ofullständig bild av förvandlingsreglernas tillämpning. Av det tillgängliga materialet framgår bl. a. antalet av underrätt avdömda förvandlingsmål och antalet bötesfångar. De avdömda målen (de avskrivna omfattas inte av statistiken) var åren 1968—1971 2 618, 3 183, 3 642 och 3 618, och antalet bötesfångar var samma år 263, 205, 137 och 127; antalet bötesfångar år 1972 var 133 och år 1973 78. Att märka är emellertid dels att antalet fall vari förvandlingsfrågor har uppkommit är flera gånger större än antalet avdömda domstolsmål, dels att antalet ovillkorliga förvandlingsbeslut är mycket större än siffran angående antalet bötesfångar tyder på. Nu anmärkta förhållanden beror bl. a. på att sedan förvandlingsfråga har väckts hos åklagare ganska många bötfällda betalar böterna. Sådana betalningar förekommer i åtskilliga fall också sedan ovillkorligt förvandlingsstraff har utdömts och får då till följd att förvandlingsstraffet förfaller.

Utredningen har gjort en sammanställning av antalet avdömda förvandlingsmål, antalet beslutade förvandlingsstraff utan anstånd och antalet bötesfångar. Av denna sammanställning sluter sig utredningen till att antalet fall, vari anstånd med verkställighet medgavs utgjorde: år 1969 omkring 2 600, år 1970 omkring 3 200 och år 1971 omkring 3 300. Motsvarande siffra för år 1968 var av en av utredningen gjord enkät att döma drygt 2 000 (antalet avdömda mål detta år var 2 618 och antalet ovillkorliga förvandlingsstraff omkring 550). Vidare undgick under åren 1969—1971 omkring 60 % av dem som hade ålagts ovillkorligt förvandlingsstraff verkställighet genom att betala.

Trots att antalet avdömda förvandlingsmål har ökat starkt under åren 1968—1973 har antalet beslutade ovillkorliga förvandlingsstraff sjunkit (under perioden 1968—1971 från resp. 550, 498, 390 till 343). Av det förut sagda framgår, att betalning sker i stor utsträckning sedan förvandlingsfrågan har kommit under åklagarens handläggning. På ett

målantals om 10 000 hos åklagarna kan man med ledning av det föreliggande materialet räkna med att betalning sker i ungefär 1 600 fall under åklagares handläggning, i ungefär 1 300 fall medan målet är anhängigt hos rätten och i närmare 300 fall sedan rätten har dömt till förvandlingsstraff men innan detta har börjat verkställas. Sammanlagt har alltså det akuta förvandlingshotet (efter det att åklagares handläggning har inletts) medfört betalning i omkring 3 200 fall eller drygt 30 % av de fall som har hänskjutits till åklagare.

Av intresse är vad detta betyder ekonomiskt. Utredningens undersökningar visar, att det totala restbeloppet i 1968 års mål som hänsköts till åklagare (omkring 7 500 fall) uppgick till i runt tal 4 milj. kr. och att därav inflöt — uppenbarligen till följd av förvandlingshotet — omkring 1 ¼ milj. kr., motsvarande omkring 30 % av restbeloppet. Det bör betonas att beräkningarna endast är överslagsmässiga. Tilläggas bör vidare att antalet mål hos åklagare sedan 1968 har stigit med 33 % (från 7 500 till 10 000). Anledning föreligger alltså till antagande att såväl totala restbeloppet som det influtna beloppet också har ökat i motsvarande mån vilket skulle innebära att ungefär 2 milj. kr. kan beräknas ha influtit till följd av det genom förvandlingsmålen aktualiserade förvandlingshotet under senare år.

3.5 Kostnader för förvandlingssystemet

I direktiven för utredningen har antagits att det allmännas kostnader för förvandlingssystemet är betydande. Detta får anses bekräftat genom de av utredningen överslagsvis gjorda beräkningarna av kostnaderna för år 1969. Enligt dessa beräkningar uppgick kostnaderna då till omkring 4 milj. kr. Med hänsyn till det sedermera stegrade antalet förvandlingsmål och till den allmänna kostnadsökningen kan kostnaderna enligt utredningen numera beräknas ligga mellan 5 och 6 milj. kr.

3.6 Den ekonomiska betydelsen av förvandlingshotets betalningsfrämjande effekter

Utredningen har försökt beräkna vad förvandlingshotet betyder för betalningsfrekvens och betalningsvilja. De i princip frivilliga betalningarna, till vilka räknas bl. a. de fall då betalning erläggs inom ramen för den centrala uppbördens som omhänderhas av RPS utgjorde år 1973 ungefär 43 milj. kr. av det totalt influtna bötesbeloppet, 74 milj. kr. De egentliga exekutionsfallen svarade samma år för ungefär 29 milj. kr. medan de fall då betalning erlagts först sedan förvandlingshotet aktualiserats gentemot bötesgäldenären uppgick till ca 2 milj. kr. Emellertid måste förvandlingshotet antas verka betalningsutlösande redan på in-
drivningsstadiet. Utredningen beräknar att sammanlagt 4 milj. kr. in-

betalas på grund av sådant hot vid ett totalt utdömt bötesbelopp av 65—80 milj. kr. Det innebär att varje år 5 000—6 000 fall av bötesbetalning föränleds av förvandlingshotet.

Utredningen har vidare gjort jämförelser med betalningsfrekvensen på skatteområdet. Med betonande av att man vid den nu ifrågavarande jämförelsen mellan skatteområdet och bötesområdet har att göra med åtskilliga ovissa faktorer vill utredningen för sin del anta, att betalningsfrekvensen beträffande böter — för det fall att förvandlingshotet inte hade funnits — skulle vara i det närmaste lika god som för B-skatten vilken influer till 83 % efter 3—5 års indrivning. Detta skulle för bötesindrivningens del innebära en försämring av indrivningsresultatet med ungefär 6 à 7 %, vilket beloppsmässigt — beräknat på den årliga totala bötessumman från åren 1968—1973 eller 65—80 milj. kr. — skulle motsvara ett betalningsbortfall på 4—5 milj. kr. per år. Med hänsyn till 1974 års högre bötessumma får man räkna med någon marginal uppåt.

3.7 Klientelundersökning

För att få en uppfattning om sammansättningen av det klientel som bötesfångarna utgör har utredningen låtit göra en undersökning beträffande de 263 bötesfångar som togs in i fångvårdsanstalt under år 1968. Undersökningen har även syftat till att ge närmare upplysningar angående de förvandlade böterna. Underlaget för undersökningar har utgjorts av de intagnas behandlingsjournaler. Undersökningen genomfördes 1970—1971.

Enligt utredningens mening kan man allmänt säga att de som har ådömts ovillkorliga förvandlingsstraff väsentligen är samma typ av klientel som förr befolkade arbetshemmen. Alkoholmissbruk är vanligt, och andra typer av kroppsliga eller mentala defekter förekommer också. Det är för en stor del dåligt beställt med yrkesutbildning och med stabiliteten i anställningsförhållandena. Den sociala situationen för de flesta har uppenbarligen varit synnerligen prekär. Det förhållandet att domstolarna har funnit ovillkorligt förvandlingsstraff påkallat berättigar till slutsatsen att de intagna har bedömts som arbetsskygga men i och för sig inte förvärvsoförmögna. Inemot hälften var kriminellt belastade före förvandlingsstraffet. Allmänt torde om detta klientel kunna gälla samma bedömning som föredragande departementschefen gjorde i samband med arbetshemmens avskaffande, nämligen att de som drabbas utgör ett utpräglat restklientel med markerade svårigheter till anpassning i ett normalt arbetsliv.

Några detaljer i undersökningsmaterialet kan vara av värde att notera. Det vill synas som om det är svårare att utverka villkorligt anstånd för dem som är någorlunda unga. Av bötesfångarna var 38 %

under 30 år och 68 % under 40 år. Undersökningar rörande de som har fått villkorligt anstånd ger för samma grupper 13 resp. 38 %. Möjligt kan förklaringen vara att det ligger närmare till hands för rätten att antaga, att tredska eller grov vårdslöshet utgör anledningen till betalningsförsummelse när den bötesfällde är jämförelsevis ung och därför förmodas ha förmåga att försörja sig.

De brott som har föranlett de förvandlade bötesstraffen får anses vara till övervägande del av mindre allvarlig art. Av de 1 140 bötesbrott som de 263 intagna sammanlagt har begått utgjordes sålunda 960 av fylleri, förargelseväckande beteende och trafikbrott. Även om det bör tilläggas att bland de sistnämnda givetvis till viss del ingår brott som inte har bagatellkaraktär, är det påfallande att så stor del av de brott som småningom har lett till förvandlingsfängelse ligger på ordningsförseelsernas plan.

Som en anmärkningsvärd företeelse noterades vid genomgången av behandlingsjournalerna att av de förstagångsintagna — 106 av 263 — ett inte obetydligt antal sedermera under åren 1968—1970 övergick till mer kvalificerad brottslighet, vilken ledde till nytt frihetsberövande.

Jag har tidigare anmärkt att det inom justitiedepartementet har gjorts en uppföljning av den nyss redovisade klientelundersökningen. Sålunda har en undersökning gjorts av de bötesfångar som år 1973 togs in i kriminalvårdsanstalt. Undersökningen ger vid handen att även en stor del av de 86 fångar som omfattades av undersökningen utgjordes av personer som befann sig i en mycket dålig social situation. Sålunda visade det sig att 54 av de intagna inte hade någon yrkesutbildning och att av dessa 23 saknade arbete eller hade oordnade arbetsförhållanden med täta byten av anställningen. Vidare var 26 av de intagna alkoholister, narkotikamissbrukare eller hade andra psykiska eller fysiska handikapp. 28 av de intagna hade tidigare varit intagna i kriminalvårdsanstalt en eller flera gånger och 21 personer återföll under åren 1973—1975 i mer kvalificerad brottslighet. Beträffande dessa och övriga uppgifter kan jag hänvisa till bilaga 2 till detta protokoll.

Som redan har antytts har förvandlingsstraffutredningen också undersökt klientelet i vissa mål vari anstånd med förvandlingsstraffets verkställande har beviljats. Undersökningen avsåg akterna i 100 mål vid Stockholms rådhusrätt, avgjorda år 1968. Akterna gav dock ganska sparsamma upplysningar om de berördas sociala och personliga förhållanden, och det är vanskligt att dra några säkra slutsatser om vad som har skilt detta klientel från dem som har fått ovillkorligt förvandlingsstraff. Själva utgången i de 100 undersökta målen ger i och för sig besked att de ifrågavarande bötfällda bedömdes såsom betalningsoförmögna men inte av tredska eller vårdslöshet betalningsovilliga. Grunderna för denna bedömning kunde dock endast delvis utläsas ur akterna. I de flesta fallen hade uppenbarligen ytterligare material fram-

kommit vid de muntliga förhören. Av aktmaterialet framgår emellertid att sjukdom i en stor del av fallen hade återopats som anledning till betalningsoförmågan och att underhållsplikt till barn i en del fall hade framhållits som skäl till vederbörandes dåliga ekonomi. Socialhjälp utgick eller hade utgått i 62 av de 100 fallen. Olikheten i åldersfördelningen mellan anståndsfallen och fängelsefallen har förut nämnts. Den ursprungliga bötesbrottsligheten synes vara ganska likartad för båda kategorierna.

4 Utredningens förslag

Mot bakgrunden av gjorda undersökningar och till grund för sina överväganden har utredningen redovisat *vissa allmänna synpunkter på bötesstraffet*. Det konstateras att bötesstraffets användningsområde är synnerligen vidsträckt i lagstiftningen och att det i rättstillämpningen är den helt dominerande brottspåföljden. Till belysning härav kan nämnas att under 1970-talet ålagts i runt tal 400 000 bötesstraff årligen medan det årliga antalet personer som ådömts påföljd av annat slag än böter understigit 30 000 under samma tid. De utdömda bötesbeloppen har under senare år uppgått till sammanlagt inemot 100 milj. kr. Med hänsyn till det vidsträckta användningsområdet för bötesstraffet anses det angeläget att straffverkställigheten är effektiv.

Utredningen har därefter gått in på vilka *effektivitetssynpunkter som bör beaktas på bötesområdet*. Det påpekas att frågan om "önskvärd effektivitet" på bötesverkställighetens område är komplicerad och att svaret är beroende på vilket intresse man vill ställa i centrum. Alla intressen kan inte samtidigt tillgodoses. Utredningen illustrerar det sagda genom att till diskussion ställa upp fem frågor. Den första frågan rör den ekonomiska betydelsen av förvandlingshotet som betalningsfrämjande faktor i bötesindrivningen. Som svar på frågan framhåller utredningen, att årligen bötesbelopp i storleksordningen kring 5 milj. kr. kan beräknas inflyta som en direkt följd av förvandlingshotet. Mot detta ställs att förvandlingssystemet kostar ungefär lika mycket. Slutsatsen blir att det från statsfinansiell synpunkt inte är av egentlig betydelse om förvandlingssystemet slopas. Den andra effektivitetsfrågan är om en intensiv bötesindrivning är förenlig med de socialpolitiska strävandena att stödja de ekonomiskt svaga. I sammanhanget bör noteras att enligt utredningens undersökningar de som drabbas av förvandlingsfängelse utgör en utpräglad svag grupp, socialt och ekonomiskt sett. Utredningens svar på den ställda frågan är att från den angivna synpunkten intensiteten i bötesverkställigheten inte bör vara högre än vad som gäller för indrivning av offentligrättsliga fordringar i allmänhet. Den tredje frågan som utredningen diskuterar i detta sammanhang är huruvida det finns nämnvärt utrymme för effektivare åtgärder på det exekutions-

rättsliga området. Enligt utredningen är svaret på den frågan bl. a. att endast vissa mindre skärpningar i bötesindrivningen kan komma i fråga. Vissa effektivitetsvinster anses också kunna nås genom en samordning av bötes- och skatteindrivningsreglerna. En fjärde fråga rör den kriminalpolitiska betydelsen av att bötesstraffet är effektivt. Utredningen tar här, jämte annat, upp spörsmålet om risken för att man i ett system utan förvandlingsinslag kan få en s. k. *bötesimmun grupp*, dvs. sådana som är betalningsovilliga eller betalningsoförmögna och har benägenhet att begå bötesbrott.

I denna del antar utredningen på anförda skäl att gruppen kommer att kunna bli av jämförelsevis ringa storlek, något som dock inte alls föranleder att gruppens förutsedda existens kan anses försumbar. Slutligen diskuterar utredningen i detta sammanhang huruvida det i fall av utebliven bötesbetalning kan anses vara en tillräckligt effektiv samhällsreaktion, att sådan bötfälld ändå utsätts för vissa "bieffekter" av det brottsbeivrande förfarandet som helhet. Med bieffekter förstås härvid den samlade reaktionen som följer på ett brott, nämligen brottsupptäckten, brottsanmälan, polisens förundersökning, åtal och domstolsförhandling men också verkställighetsförsök för att få ut böterna. Utredningens diskussion utmynnar i slutsatsen att bieffekterna måste anses innefatta tämligen kännbara verkningar för den dömde, att de i ett framtida system utan förvandlingsinslag lär få accepteras som tillräcklig samhällsreaktion i en del fall men att en dylik "sanktionsform" uppenbarligen inte är utan sina brister.

Utredningen har närmare behandlat förvandlingssystemets fördelar och nackdelar. Enligt utredningen är det en hel rad för- och nackdelar som måste beaktas. En summarisk uppräknig av dem finns i ett särskilt avsnitt i betänkandet till vilket jag här endast vill hänvisa (s. 132). Till en början bör nämnas att utredningen — vid undersökningen om möjliga fördelar med rådande ordning — funnit sig kunna antaga, att ett bortfall av förvandlingssystemet inte kommer att i stort minska den allmänna respekten för bötesstraffet eller den allmänna benägenheten att betala böteskulder. Att en annan inställning kan befaras hos en mindre grupp betonas dock.

Utredningens värdering av de olika för- och nackdelarna är i korthet följande. Inledningsvis behandlar utredningen förvandlingsshotets betalningsfrämjande effekt. Det påpekas att det från statsfinansiell synpunkt, som nyss har berörts, inte kan anses följa någon nämnvärd fördel av förvandlingssystemet. Uppenbarligen är det likväl eftersträvansvärt, att resultatet av bötesverkställigheten skall bli lika gott som hittills, fastän till lägre kostnader. Enligt utredningens mening kan man dock inte räkna med att nå så långt genom exekutionsrättsliga åtgärder.

Från kriminalpolitisk synpunkt anses den viktigaste fördelen med förvandlingssystemet vara att det kan antas motverka uppkomsten av en

sådan bötesimmun grupp som nyss nämndes. Systemets betydelse för vitesinstitutets effektivitet noteras också, liksom även det mer ovissa spörsmålet huruvida ett bötesverkställighetssystem med förvandlingsin-
slag kan vara mer ägnat än annat system att främja en rättsutveckling, som innebär att bötesstraffet vinner terräng på de korta frihetsstraffens bekostnad.

Av nackdelarna med förvandlingssystemet är enligt utredningen den principiellt viktigaste, att systemet har ett utpräglat inslag av personal-
exekution och av bestraffning för betalningsförsummelse. Utredningens åsikt är att denna nackdel utgör ett starkt principiellt skäl att avskaffa förvandlingssystemet. Andra skäl för invändningar mot förvandlings-
systemet är dels att utpräglad bötesbrottslighet kan leda till frihetsberövande, dels att det frihetsberövande som därvid kan äga rum har alla de negativa drag som brukar tillskrivas de korta frihetsstraffen. Från
kriminalpolitisk synpunkt är det dessutom en synnerligen allvarlig brist att förvandlingspåföljderna åläggs flera år efter det att brottet begicks.

Utredningen betvivlar att det kriminalpolitiska intresset, som främst avser att motverka uppkomsten av en till sin storlek jämförelsevis be-
gränsad bötesimmun grupp, är tillräckligt starkt för att man skall godta det starka tryck som genom förvandlingsshotet riktas mot hela den grupp
inom bötesklientelet, som har betalningssvårigheter på grund av sociala och ekonomiska svårigheter i allmänhet.

Sammanfattningsvis har utredningen funnit de nu redovisade och vissa andra nackdelar med förvandlingsstraffet vara så betydande att
övervägande skäl talar för systemets slopande. Att vissa negativa konsekvenser i kriminalpolitiskt hänseende följer är det pris man får betala
för att systemets betydande nackdelar skall elimineras. En reform i an-
given riktning är enligt utredningens mening värd detta pris. Utred-
ningen föreslår därför att förvandlingssystemet slopas.

Utredningen har ägnat visst utrymme åt frågan om möjligheterna att på straffrättslig väg kompensera bortfallet av vissa kriminalpolitiska
fördelar hos förvandlingssystemet. Utredningen begränsar sig i huvud-
sak till att diskutera vissa "modeller", vars författningsmässiga utform-
ning skisseras. Det understryks att utredningen inte anser, att de disku-
terade åtgärderna behöver övervägas i samband med ett slopande av
förvandlingssystemet. Tanken är i stället att belysa de möjligheter som
står till buds för det fall att ett slopande av förvandlingssystemet skulle
i ett senare skede visa sig få mer negativa konsekvenser än vad som
f. n. kan förutses.

De modeller som utredningen diskuterar är till antalet sju. Innehållet
i dem skall här bara antydast.

De tre första syftar till att åstadkomma viss möjlighet till påföljds-
skärpning för personer som genom ideliga återfall visar sig oemottagliga
för bötesstraff, dvs. en på ena eller andra sättet inringad bötesimmun

grupp. Enligt de båda första modellerna åstadkommes skärpningen automatiskt enligt lag. Modellerna befinnes emellertid vara förenade med flera olägenheter, främst sådana som har samband med behovet av en omfattande registrering. Några sådana olägenheter har inte den tredje modellen som — jämte andra handläggningsdetaljer som här förbigås — innebär att i enskilda fall, där bötesstraff har visat sig klart överksamt, domstol skall kunna förordna att en i lag inskriven skärpt straffskala, innefattande fängelse högst tre månader, skall vara gällande för vederbörande, om han begår nytt bötesbrott. Denna tredje modell anses kunna göras gångbar.

En fjärde modell gäller personer som kan förutses inte ta intryck av föreläggande om vite i pengar. Modellen innebär att de i olika specialförfattningar föreskrivna befogenheterna att utsätta vite i pengar skall genom en generell gällande lag vidgas till att — under särskilda, ganska restriktivt utformade förutsättningar — gälla vites utsättande i fängelse.

De tre sista modellerna, som endast har skisserats konturmässigt rör fall där skälen för bötesstraff obetydligt övervägt skälen för frihetsberövande påföljd. Deras gemensamma nämnare är sålunda att domstol har stått inför ett verkligt val mellan å ena sidan ett högt bötesstraff, fristående eller kombinerat med kriminalvård i frihet, och ett kort frihetsstraff. Bakgrunden är att det möjligen kommer att anses behövt att bötesstraffet skall kunna göras mer attraktivt såsom alternativ till korta frihetsstraff genom att man säkerställer att bötespåföljden inte blir ett slag i luften. Utredningen har för berörda fall behandlat vissa framkomstvägar, dock med betoning av att ingen av dem är invändningsfri.

Utredningen lägger i betänkandet fram förslag till ny bötesverkställighetslagstiftning. Förslagen kännetecknas särskilt av att böternas ställning i exekutiva och liknande sammanhang förbättras i förhållande till andra slag av fordringar. Som ledande princip uppställs att böterna skall jämföras med skatter och därmed likställda offentlighetsrättsliga fordringar. Även handläggningsmässigt eftersträvas samordning med skatteinrättningsrutinerna.

Utredningen finner i flera sammanhang anledning att påpeka, att böternas nuvarande mindre gynnsamma position vid konkurrens med andra fordringar väsentligen betingas av förvandlingssystemet och att läget blir ett annat när detta slopas.

De viktigaste ändringarna som utredningen föreslår är följande.

I fråga om *införsel* föreslås att böter i företrädeshänseende jämföras med skatter. Vid sidan härav föreslås vissa andra ändringar när det gäller införsel förfarandet. Av de sistnämnda ändringarna skall här endast nämnas den som innebär att införsel får ske för både skatter och

böter, när gäldenären för att undgå införsel arbetar utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning.

Såvitt avser *konkurs* skall böter enligt förslaget i förmånsrättshänseende jämsställas med oprioriterade skatter och alltså inte, såsom nu, ha minsta rätt. Det föreslås vidare att i motsats till vad som är fallet enligt gällande rätt en person skall kunna försättas i konkurs på grund av en böteskund. Att konkurshotet bör utnyttjas endast under speciella förhållanden betonas emellertid. Ackordsregler avseende böter föreslås också.

Beträffande *utmätning* är att nämna, att böter redan enligt gällande lag i förmånsrättshänseende är jämsställda med skatter. I fråga om böter gäller dock en olikhet jämfört med skatter och andra fordringar vid utmätning. Detta avser gäldenärens beneficium vid sakutmätning, dvs. omfattningen av den egendom som skall förbehållas gäldenären av hänsyn till hans personliga förhållanden. Den i detta hänseende gällande, generösare specialregleringen för böter föreslås upphävd.

Vidare föreslås att böter jämsställs med skatter vid s. k. *kvittning*. Med kvittning förstås ett förfarande varigenom överskottsskatt, dvs. framför allt när erlagd preliminär skatt överstiger slutlig skatt, tas i anspråk för det allmännas motfordringar innan återbetalning kommer i fråga. Enligt gällande rätt får endast skattefordringar likvideras genom sådan kvittning. Nu föreslås alltså att böter skall få behandlas på samma sätt.

Utredningen föreslår också förlängning av *preskriptionstiden* för böter. Denna är f. n. tre år från det bötesavgörandet vann laga kraft. Enligt förslaget skall preskriptionstiden vara fem år, men böterna bör enligt utredningen för flertalet fall avskrivas — dvs. utgå ur kronofogdemyndighets bokföring och löpande bevakning — redan efter högst tre år. Förutsättningen för sådan tidigare avskrivning är dock att det med skäl kan antas att den bötfällda har gjort vad han förmått för att betala böterna och att annan särskild omständighet inte talar mot avskrivning. Annars skall indrivning av böterna kunna pågå under hela femårsperioden. Den förlängda verkställighetstiden skall sålunda vara avsedd främst för de "besvärliga" verkställighetsfallen. För dessa kommer alltså de s. k. bieffekterna att förstärkas.

Goda erfarenheter har uppnåtts av det *bötesuppördssystem* som har tillkommit inom ramen för ordningsbots- och strafföreläggandesystemen. Detta bygger på att bötesbetalning så snabbt som möjligt efter brottet skall kunna komma till stånd på frivillighetens grund utan att kronofogdemyndigheterna behöver anlitas. Den som har ålagt bötesstraffet underrättar den bötfällda om vad han behöver iaktta för att få verkställighetsfrågan ur världen, nämligen att inom viss kortare tid göra postgiroinbetalning till RPS. Systemet föreslås bli utvidgat, i ett första skede till att avse även böter som har utdömts av tingsrätt.

Slutligen skall här nämnas ett förslag om att *bötesverkställigheten skall få avbrytas* på grund av sociala skäl av synnerlig styrka. Det finns en besläktad regel i 5 § BöVL. Denna har emellertid tillämpats i utomordentligt ringa omfattning, beroende på bl. a. tyngande handläggningssmässiga moment. Den regel som nu föreslås i ämnet innebär, att beslutanderätten läggs hos kronofogdemyndigheterna. Det skall dock åligga kronofogdemyndigheterna att före avgörandet inhämta yttrande av tingsrätt och beslut om avbrytande av bötesverkställigheten får inte meddelas om tingsrätten avstyrker. Eftergiftsgrunderna vidgas jämfört med gällande bestämmelser i BöVL.

Enligt vad som fastslås i betänkandet förväntar sig utredningen inte att de sålunda föreslagna exekutionsrättsliga och andra närliggande författningsändringarna kan leda till fullt ut lika hög betalningsfrekvens som den vilken nu råder och som till viss del är beroende på förvandlingshotets betalningsfrämjande effekt. Förvandlingshotet har — låt vara med principiellt otillfredsställande funktioner och effekter i flera avseenden — en förmåga att driva fram tillgångar som annars inte skulle ha varit tillgängliga eller kända vid exekutiv verksamhet. Det går enligt utredningens mening inte att genom utsökningsrättsliga eller andra författningsändringar så att säga trolla fram nya, för exekution tillgängliga objekt på det sätt som förvandlingshotet har kunnat åstadkomma.

5 Remissyttrandena

5.1 Förvandlingsstraffet

Utredningens förslag om avskaffande av *f ö r v a n d l i n g s s t r a f f e t* har fått ett övervägande positivt mottagande under remissbehandlingen. Förslaget har utan några närmare kommentarer tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *statskontoret, riksrevisionsverket, konkurslagskommittén, TCO* och *Föreningen Sveriges polismästare*.

Enligt *RA* har utredningen på ett övertygande sätt redogjort för invändningar av principiell och praktisk natur, som kan resas mot förvandlingsstraffet. *RA* delar uppfattningen att de redovisade nackdelarna, i synnerhet förvandlingsstraffets karaktär av personalexekution, är så betydande att övervägande skäl talar för systemets avskaffande. Samtidigt framhåller emellertid *RA* att bötesstraffet — till skillnad från påföljden fängelse — saknar straffrättsligt jämställda alternativ. Man nödgas därför använda bötesstraff för en stor mängd brott även om den dömde saknar betalningsförmåga. Det är därför, hur man än gör med förvandlingsstraffet, viktigt att man försöker finna praktiskt användbara alternativ till bötesstraffet. *BRA* är av den uppfattningen att förvandling av oguldna böter till fängelse är en ovärdig sanktionsform, främst därför att man tvingas tillgripa en påföljd som inte är relaterad till brottet utan

upplevs som en betydligt allvarligare och mera ingripande påföljd än böter. Därmed kränker bötesförvandlingen de grundläggande principerna för vårt straffrättsystem. BRÅ tillstyrker sålunda att förvandlingsstraffet upphävs. *Socialstyrelsen* anser att det från vård- och behandlingssynpunkt är mycket att vinna med ett borttagande av förvandlingsstraffet. Även om det kan tänkas uppstå en s. k. bötesimmun grupp, torde den under alla förhållanden bli relativt liten. Enligt *socialstyrelsen* förhåller det sig med stor säkerhet så att brottsbeivrande bieffekter (polisningripande, domstolsförhandling etc.) i många fall kan vara tillräckliga ur individualpreventiv synpunkt.

Det är inte motiverat att ha kvar förvandlingsstraffet under hänvisning till allmänpreventionens krav, särskilt som sambandet mellan allmänprevention och förvandlingsmöjlighet är synnerligen diskutabelt. *Socialstyrelsen* ser sålunda stora fördelar med borttagandet av förvandlingsstraffet. Fördelarna skulle emellertid motverkas, om borttagandet av förvandlingsstraffet skulle göra domstolarna mer benägna att redan från början döma till frihetspåföljd med de konsekvenser det innebär för den enskildes rehabiliteringsmöjligheter. Inte heller skulle det vara tillfredsställande, om villkorlig dom skulle börja användas i större utsträckning, eftersom sådan alltid medför anteckning i kriminalregistret och sålunda "stämplar" vederbörande som kriminell på ett helt annat sätt än låga bötesstraff. Även *socialutredningen* anser att nackdelarna med förvandlingssystemet från socialpolitiska synpunkter är så betydande att övervägande skäl talar för att det avskaffas. I den mån den enskilda upplever sig som immun och trots omfattande böteskulder begår nya bötesbrott, torde detta förhållande inte nämnvärt sammanhånga med förvandlingssystemets existens i synnerhet som anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff medges i stor utsträckning och sådant anstånd sällan förklaras förverkat. Om man bortser från förvandlingssystemets tänkbara inverkan på domstolarna i valet mellan böter och korta frihetsstraff, har alltså detta system enligt *socialutredningens* mening inga andra fördelar än att det i vissa fall bidrar till att betalning — eller i vitesfallen annan prestation — sker. *Socialutredningen* kan inte heller instämma i utredningens ståndpunkt att det beträffande sådana individer som är att anse som bötesimmuna inte rimligen kan anses klandervärdt att samhället vid underlåten bötesbetalning inskrider med skärpt påföljd, som kan verka brottsavhållande. Till den del denna grupp utgörs av ekonomiskt och socialt svaga personer kan *socialutredningen* inte acceptera denna ståndpunkt. Den överensstämmer inte heller med konstaterandet på annan plats i betänkandet, att fängelsevistelser för åtskilliga med sociala problem motverkar de socialvårdande myndigheternas ansträngningar att hjälpa. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* finner det inte försvarligt att enbart i påtryckningssyfte behålla det omständliga förvandlingssystemet som innebär att förvand-

lingsstraffet huvudsakligen drabbar personer som redan torde vara föremål för samhällets omsorger i olika avseenden.

Ett fåtal remissinstanser är kritiskt inställda till utredningens förslag i denna del. *Sveriges domareförbund* motsätter sig av kriminalpolitiska skäl att förvandlingssystemet slopas. Däremot anser förbundet att en reform av bötesverkställigheten är högst angelägen men att denna inte får ske på sådant sätt att bötesstraffets effektivitet urholkas. Förbundet finner att det föreligger skäl att bl. a. överväga det alternativ som redovisas på s. 137 i betänkandet och som innebär att man straffbelägger att en bötfälld genom tredska, uppenbar lättja eller vårdslöshet vållar att ett bötesstraff inte kan verkställas. Påföljden för sådan överträdelse kan av naturliga skäl inte vara annat än frihetsstraff och det kan därför ifrågasättas, om man inte bör inskränka sig till fall av påtaglig tredska. En sådan lösning medför att förvandlingen inskränks till sådana fall, där särskilda åtgärder är påkallade, medan man, där detta inte är fallet, kommer ifrån att använda den mindre adekvata påföljd som det nuvarande förvandlingsstraffet utgör. Vidare erbjuder den antydda ordningen större möjligheter till variationer efter de föreliggande omständigheterna genom att straffet inte är låst till en viss relation till det ådömda bötesstraffet. Frihetsstraffets längd kommer att i hög grad bero på hur grov tredska är. Enligt förbundet finns det också starka skäl att överväga om inte den nuvarande minimigränsen för fängelsestraff i detta sammanhang är mogen att sänkas. *Föreningen Sveriges statsåklagare* har den bestämda uppfattningen att förvandlingsinstitutet efter viss modifiering bör bibehållas. Föreningen anser att det är fördömande för laglydnaden, om samhället i sin brottsbeivrande verksamhet ger upp inför människor som genom smartness, hänsynslöshet och illojalitet försöker sätta regelsystemet ur spel när det drabbar dem själva. En liten bötesimmun grupp kan lätt bli en stor bötesimmun grupp. Sett från den här synpunkten är det närmast cyniskt att tala om att man i en del fall får nöja sig med den samhällsreaktion som ligger i själva det brottsbeivrande förfarandet. Om man bortser från verkställighetsförsoken, så drabbas ju även de i stort sett lojala lagöverträdarna av denna "bieffekt". Enligt föreningen bör i stället reglerna om förvandlingsstraff ändras så att talan om förvandling av böter till fängelse får väckas endast mot bötfällda som i och för sig kunnat men inte velat betala sina böter. Vidare kan enligt föreningen frågan om förvandlingsstraffets avskaffande inte ses isolerad från frågan om bötesnivåns höjd. Bötesnivån är enligt föreningens mening generellt sett för hög. Bötesnivåns höjd torde behandlas av utredningen (Ju 1973: 11) om en eventuell reformering av det ekonomiska sanktionssystemet inom straffrätten. Enligt föreningens mening bör man inte ta ställning till frågan om förvandlingsstraffets slopande förrän man också kan överväga resultatet av denna utredning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge avstyrker utredningens förslag att avskaffa förvandlingsstraffet för böter. Helt avgörande för bedömningen av frågan om förvandlingssystemet skall bibehållas bör enligt hovrättens mening vara kriminalpolitiska synpunkter. Statsfinansiella och andra ekonomiska synpunkter bör inte tillmätas någon betydelse. Inte heller bör alltför stor vikt tillmätas frågan huruvida förvandlingsstraffet är förenligt med nuvarande socialpolitiska strävanden i samhället. Sådana synpunkter finns inlagda i själva dagsbotssystemet. Särskilt vill hovrätten ifrågasätta om utredningens beskrivning av det klientel som drabbas av ovillkorliga förvandlingsstraff är helt rättvisande för dagens förhållande. Utredningens klientelundersökning avser en så förhållandevis lång tid tillbaka som år 1968. Sedan dess har antalet bötesfångar per år kraftigt minskat, och enligt hovrättens erfarenhet utgör de som i dag åläggs ovillkorliga förvandlingsstraff inte alls den utpräglades typ av 'restklientel' som tydligen dominerade bland 1968 års bötesfångar. Denna grupp torde f. ö. — om den alls finns kvar — ytterligare komma att minska, om fylleristrafvet äntligen skulle komma att avskaffas. Enligt hovrätten kan starka skäl andras för förvandlingsstraffet. Av stor vikt är att det motverkar uppkomsten av en bötesimmun grupp. Vidare kan befaras att ett avskaffande av förvandlingssystemet skulle kunna i rättstillämpningen medföra en minskad tro på bötesstraffet som ett realistiskt och trovärdigt alternativ till en frihetsberövande påföljd eller som ett lämpligt komplement till kriminalvård i frihet. Hovrätten vill ytterligare som argument för bibehållande av förvandlingssystemet göra gällande att detta är av betydelse för den allmänna respekten för bötesstraffet och för den allmänna benägenheten att betala böteskulder. Det torde vidare starkt kunna ifrågasättas om den s. k. sociala kontrollen spelar någon större roll i fråga om de typer av förseelser som normalt beivras genom enbart böter. Enligt hovrättens mening framstår detta som tveksamt för dagens förhållanden och det måste antas att sådana omständigheter, såsom faran att bli utsatt för ogillande från den sociala omgivningens sida, är av mindre vikt som brottsavhållande faktor vad avser denna typ av förseelser. Vidare bör bemärkas att många av de bieffekter som följer med lagföringen m. m. är mindre starka i fråga om bötesbrott än beträffande allvarligare överträdelse, eftersom bötesbrotten till övervägande delar beivras genom strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot. Den olägenhet för den dömda som kan sägas ligga i åtalet och domstolsförhandlingen förekommer ju inte alls i sådana fall. Ytterligare vill hovrätten framhålla att det för den stora allmänheten — som har tillgångar vilka är tillgängliga för exekution och som därför nödgas att betala eventuella böter — torde framstå som stötande om vissa personer — vilka saknar sådana tillgångar eller har stor förmåga att hålla dem undan — helt undslipper verkningarna av ådömda bötesstraff och fritt kan göra sig

skyldiga till bötesförelser på grund av att myndigheterna saknar medel för att verkställa straffet. Bötesstraffet skulle då kunna sägas få karaktären av en sorts "klasslagstiftning"; den som är löntagare måste göra rätt för sig medan den som är företagare med kontanterna på fickan går fri från verkningarna av straffet. Vad som enligt hovrättens uppfattning framstår som väsentligt är att det finns någon verksam form av subsidiär sanktion att ta till i de fall då den bötfällda trots ekonomiska möjligheter därtill inte betalar böterna och dessa inte heller kan drivas in utmätnings- eller införelsvägen. Något helt tillfredsställande sådant ersättningsmedel har utredningen dock inte lyckats finna, och hovrätten har svårt att tro att det skulle vara möjligt att komma på något effektivt sådant medel. Enligt hovrättens mening bör man överväga att avskaffa förvandlingsmöjligheterna för sådana fall då i dag villkorligt anstånd medges och behålla dessa enbart för de fall då den bötfällda har underlåtit att betala böterna av tredska eller uppenbar vårdslöshet eller då det på grund av upprepad bötesbrottslighet är uppenbart att förvandling behövs för den dömdes tillrättaförande. Möjligen kunde då också komma i fråga att i större utsträckning än f. n. förbjuda förvandling av enstaka mindre bötesbelopp. Den fasta förvandlingsskalan kunde eventuellt också avskaffas. I stället kunde det överlämnas åt domstolarna att inom vissa ramar fastställa längden av förvandlingsstraffet. Därigenom skulle större hänsyn kunna tas till omständigheterna i det enskilda fallet. Även andra reformer av den nuvarande ordningen torde kunna komma i fråga.

Flertalet av de remissinstanser som har ställt sig positiva till ett avskaffande av förvandlingssystemet har tagit upp frågan om den befärade uppkomsten av en s. k. bötesimmun grupp. Sålunda anför RA att det inte torde vara möjligt att upprätthålla den höga betalningsfrekvensen utan att ha något hot om alternativ påföljd i bakgrunden. En viss försämring måste också enligt RA:s mening accepteras. Det ligger ingen kriminalpolitisk fördel i att böter betalas med socialhjälpmedel eller av anhöriga. Det är emellertid av största vikt att betalningsmoralen hålls på en hög nivå. I annat fall förlorar bötesstraffet sin betydelse som kriminalpolitiskt instrument. Vad som framför allt är ägnat att inge oro är risken för att personer, som i realiteten har betalningsförmåga, genom skenavtal, täta byten av arbetsplats och liknande förfaranden lyckas göra sig oåtkomliga för exekutiva åtgärder. Skulle förvandlingsstraffets upphävande visa sig medföra att sådana personer blir bötesimmuna, dvs. helt undgår verkställighet av ådömda bötesstraff, är risken stor att betalningsmoralen hos bötfällda i allmänhet sjunker. Lyckas man förhindra att en sådan bötesimmun grupp uppstår, bedömer RA riskerna för att betalningsfrekvensen skall sjunka påtagligt eller att domstolarna skall förlora förtroendet för bötesstraffet som ringa. Problemet med den bötesimmuna gruppen gäller enligt RA:s

mening inte så mycket hur stor den blir som vilken sammansättning den får. Utredningen har inte närmare behandlat frågan om hur det bötesimmuna klientelet kan tänkas bli sammansatt. Till stor del torde det komma att röra sig om människor, som lever i utpräglat dåliga sociala och ekonomiska förhållanden. Det får accepteras att dessa personer undgår verkställighet av bötesstraff. För denna grupp är bötesstraff inte någon lämplig påföljd. Det väsentliga är som nyss framhållits att man genom exekutiva åtgärder kan framtvunga betalning från personer som har betalningsförmåga men som inte betalar frivilligt. För det stora flertalet bötesgäldenärer är detta möjligt redan enligt nu gällande regler för bötesindrivningen. Det finns emellertid personer som genom diverse manövrer gör sig svåråtkomliga för exekution. Ett sätt som stundom praktiseras av rörelseidkare är att låta alla tillgångar ägas av anhöriga, hustru och barn, och uppträda som anställd med obetydlig eller ingen lön. Ett annat sätt är att byta arbetsplats så snart det blir aktuellt med införsel i lönen. Det torde röra sig om relativt få personer, som på detta sätt söker göra sig oåtkomliga för exekutiva åtgärder. Från kriminalpolitisk synpunkt är de dock mycket viktiga.

Några remissinstanser anser att vid ett avskaffande av förvandlingsstraffet bör den bötesimmuna gruppen och med denna förknippade problem ägnas kontinuerlig uppmärksamhet. Denna synpunkt understryks särskilt av *RA*, *kriminalvårdsstyrelsen*, *Stockholms tingsrätt* och *SACO/SR*. Enligt *domstolsverkets* mening bör ett system för utvärdering av reformen beslutas samtidigt med denna så att ingripande snabbt kan ske i enlighet med något av utredningens förslag till modeller eller på annat sätt, om den tredskande gruppen ökar.

Flera remissinstanser hävdar däremot att åtgärder mot de bötesimmuna bör övervägas redan i samband med reformens genomförande. *RPS* anser sålunda att det saknas anledning att skjuta frågan "om möjligheterna att på straffrättens väg kompensera bortfallet av vissa kriminalpolitiska fördelar hos förvandlingssystemet" på framtiden. Det är väsentligt svårare att införa åtgärder i skärpande riktning, om bötesindrivningen efter en tid inte skulle visa sig fungera tillfredsställande. De "kompensationsmodeller" som utredningen skisserar synes därför böra vidarebearbetas redan nu så att någon eller några av dessa "modeller" kan bli föremål för lagstiftning samtidigt med förvandlingsstraffets avskaffande. Liknande synpunkter framförs av *RSV*, *Sveriges advokatsamfund* och *Föreningen Sveriges kronofogdar*.

BRÅ anser att konsekvenserna av ett upphörande av förvandlingsstraffet bör ses i ett större kriminalpolitiskt perspektiv. *BRÅ* vill framhålla att det pris förvandlingsstraffutredningen menar att samhället måste betala för reformens genomförande — att låta dem som av tredska underlåter att betala böterna ändå gå fria från straffansvar — inte utan vidare kan accepteras. Beträffande dessa betalningsvägrare

kan inte åberopas socialt ömmande skäl för att skriva av böterna. Hur många individer det finns som på detta sätt kan göra sig oåtkomliga från bötesexekution är oviss. Utredningens beräkningar tyder dock på att de är tillräckligt många för att kunna undergräva systemet och respekten för rättsvårdens straffande funktion. Att acceptera deras betalningsvägran utan vidare åtgärd måste därför betraktas som mycket stötande för den allmänna opinionen. Man kan också befara att eftergiften av bötesstraff i sådana fall kan komma att påverka domstolarnas straffmätning, när valet står mellan att döma till böter eller ett kort frihetsstraff. Kommer domstolarna att i fortsättningen vara beredda att här döma till böter, om det finns anledning att räkna med att detta straff stannar på papperet? I lika mån kan de allmänna reformsträvandena som siktar mot att vidga utrymmet för böter inom strafflagstiftningen hamna i trögt före. Det finns därför anledning att pröva om inte samhället bör avstå från sådana eftergifter genom att bättre anpassa systemet till det klientel det här gäller. Upphävandet av förvandlingsstraffet bör sålunda inte få till följd att samhället helt beskärs möjligheten att sätta in någon form av sanktion i stället för böter mot de nämnda betalningsvägrarna. BRÅ föreslår att frågan hur denna alternativa sanktion skall utformas blir föremål för särskilda överväganden. Frågan bör lösas i samband med att reformen genomförs. Om inte andra sanktioner kan komma i fråga, bör man pröva möjligheten att i stället för förvandling skapa förutsättningar för en omprövning av den tidigare straffbestämningen. En regel som medger tillämpning av andra påföljder än böter i sådana fall bör konstrueras. Utredningen har skisserat modeller för en sådan ordning. I detta sammanhang vill BRÅ erinra om att dess kriminalpolitiska arbetsgrupp i samband med översynen av bötesstraffet inte kan undgå att komma in på frågan, vilka konsekvenser upphävandet av förvandlingsstraffet kan få för en utvidgning av bötesstraffets tillämpningsområde. Arbetsgruppen skall också pröva om förutsättningar finns att skapa nya, alternativa påföljder till frihetsstraff. Det är möjligt att sådana påföljder skulle kunna tillgripas i stället för böter mot "bötesimmuna", när inte sociala skäl talar för att man avstår därifrån.

Av de olika "modeller" som utredningen skisserat i fråga om möjligheterna att på straffrättslig väg kompensera bortfallet av vissa kriminalpolitiska fördelar hos förvandlingssystemet har det övervägande antalet remissinstanser som yttrat sig i frågan ställt sig bakom den modell som innebär att i enskilda fall, där bötesstraff har visat sig klart överksamt, domstol skall kunna förordna att en i lag inskriven skärpt straffskala innefattande fängelse högst tre månader, skall vara gällande för vederbörande om han begår nytt bötesbrott (modell 3). Synpunkter eller förslag i denna riktning framförs av RÅ, hovrätten över Skåne och

Blekinge, RPS, RSV, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund och Föreningen Sveriges åklagare.

Flera av remissinstanserna bl. a. *hovrätten över Skåne och Blekinge* förespråkar även en lösning enligt den av utredningen föreslagna modellen som innebär att de i olika specialförfattningar föreskrivna befogenheterna att utsätta vite i pengar vidgas genom en generellt gällande lag till att — under särskilda, ganska restriktivt utformade förutsättningar — gälla vites utsättande i fängelse (modell 4). Även *kriminalvårdsstyrelsen* anser att en reglering i enlighet med denna modell bör ske.

Enligt *hovrättens över Skåne och Blekinge* och *RPS:s* mening är även förslaget att ha förvandlingsstraffet kvar för de dagsbotsstraff som uppgår till 90 eller högre dagsbotsstraff, och som inte har blivit verkställda till fullo, väl värt att övervägas närmare (modell 7). *Sveriges domareförbund* kan tänka sig att även något lägre dagsbotsstraff än 90 borde kunna medföra bötesförvandling, eftersom 70—80 dagsböter också någon gång ligger inom den ram där en avvägning sker mot eventuellt frihetsstraff. Den varianten förefaller därvid förbundet vara att föredra att domstolarna får förordna om böter över viss nivå skall vara förvandlingsbara eller inte. *RÅ* föreslår som ett ytterligare alternativ att möjligheter till förvandling i fall av uppenbar tredska bibehålls. Man kan exempelvis tänka sig att en person, som synbarligen lever i goda ekonomiska förhållanden, är oåtkomlig för exekutiva åtgärder därför att han formellt saknar arbetsgivare och själv inte står som ägare till några utmätningsbara tillgångar. Förvandlingsstraffet skulle i sådana fall vara ovillkorligt. Åklagaren skulle vidare vara skyldig att styrka att bötesgäldenären haft möjlighet att betala skulden. Detta medför naturligtvis krav på en grundlig förundersökning. Några betänkligheter från kriminalpolitisk synpunkt att i de absoluta ytterlighetsfall som här avses bibehålla personalexekutionen bör inte möta, om man genom att låta förvandlingsshotet kvarstå vid fall av direkt lagtrots kan vinna att den allmänna respekten för bötesstraffet underbyggs. Detta torde kunna uppnås även med en mycket restriktiv tillämpning av förvandlingsstraffet.

5.2 Ny bötesverkställighetslagstiftning

Remissinstanserna har i allt väsentligt anslutit sig till utredningens förslag till ny bötesverkställighetslagstiftning. I vissa detaljfrågor har dock vissa instanser föreslagit andra lösningar än dem utredningen förordat. *RÅ* framhåller att de föreslagna ändringarna vad gäller uppbörd och indrivningsförfarande synes kunna medföra väsentliga resursbesparingar och skapa förutsättningar för ett snabbt och effektivt indrivningsarbete. *RSV* anser att den nya lagstiftningen i en del av bötes-

målen bör kunna kompensera den betalningsfrämjande verkan som kan tillskrivas förvandlingsstraffet enligt verkets uppfattning.

BRÅ anför att i dag finns ett starkt intresse av att rättsvårdens resurser i ökad utsträckning koncentreras till uppgifter av större vikt medan mindre brott och förseelser bör kunna hanteras i förenklade och summariska former. Under senare år har också utrymmet vidgats för åtalsunderlåtelse och rapportteftergift vid mindre brott. Mindre förseelser kan ofta lämnas utan annan åtgärd än den erinran eller varning som förbinds med upptäckten. Frågan gäller nu hur denna principiella syn på det straffrättsliga ingripandet skall kunna föras över på verkställighetsplanet. Drar man de fulla konsekvenserna därav, borde småböter som inte betalas frivilligt i stort sett kunna lämnas utan vidare åtgärd. En sådan ordning skulle dock knappast verka stimulerande på människors benägenhet att frivilligt betala småböter. Att t. ex. parkeringsböter över huvud taget betalas torde till stor del kunna tillskrivas det bakomliggande hotet om exekution. Avstår man här från exekutiva åtgärder, när betalning uteblir, skulle det vara svårt att upprätthålla kriminaliseringen av åtskilliga ordnings- och trafikförseelser. En annan sak är att man i fråga om sådana förseelser inte sällan har anledning att ifrågasätta kriminaliseringen. Ett radikalt sätt att lösa problemen med förvandling av böter, utdömda för vissa mindre förseelser, vore naturligtvis avkriminalisering. De kriminalpolitiska konsekvenserna av en nertrappning av de exekutiva myndigheternas insatser i fråga om mindre bötesbelopp bör närmare utredas. Det står klart att man inte kan åstadkomma någon generell nedre gräns för verkställighetsarbetet — i fråga om bötesförvandlingen gäller dock i dag en sådan nedre gräns. Hotet om verkställighet av småböter som inte betalas frivilligt bör sålunda hållas levande. Däremot talar vissa skäl för att kronofogden vid verkställighet av småböter bör kunna arbeta tämligen flexibelt efter en slags opportunitetsprincip. Är det fråga om upprepade återfall i t. ex. en trafikförseelse, vilket renderat lagöverträdaren en rad förelägganden, bör kronofogden lägga ner betydande ansträngningar på verkställighetsplanet, även om varje ordningsbot i sig har mindre ekonomisk betydelse. Är det i stället fråga om en enstaka förseelse (vilken i och för sig mycket väl skulle ha kunnat medföra rapportteftergift) saknas anledning att gå särskilt hårt fram i exekutivt hänseende. I lika mån kan det vara motiverat att vid resursavvägningen ta hänsyn till den bötfällades ekonomiska och sociala förhållanden.

BRÅ anser att det är av betydelse att de exekutiva myndigheterna i nämnda hänseenden kan agera enligt någorlunda enhetliga linjer. Frågan vilka möjligheter kronofogden bör ha att "frysa ner" inledd bötesverkställighet har inte tagits upp av utredningen. Det hade emellertid varit önskvärt om utredningen diskuterat prioriteringsfrågan mera ingående och belyst de avvägningar mellan fiskaliska, kriminalpolitiska

och socialpolitiska intressen som kan behöva göras på verkställighetsplanet.

Sveriges advokatsamfund hyser den uppfattningen att åtskillnad i viss utsträckning bör göras mellan böter och viten. När det gäller böter kan samfundet oreserverat instämma i utredningens önskemål att tillskapa nya regler i syfte att förbättra indrivningens effektivitet, sedan det påtryckningsmedel som förvandlingsstraffet utgjort bortfallit. För böternas del kommer det statsfinansiella intresset i förgrunden. I fråga om vitena ligger däremot tyngdpunkten på det samhälleliga intresset av att den handling eller underlåtenhet som vitet har till uppgift att framtvunga verkligen kommer till stånd. Samfundet är därför av den uppfattningen att det i fråga om var och en av de lagändringar som utredningen föreslår bör övervägas om densamma bör äga tillämpning i fråga om såväl böter som viten eller enbart i fråga om böter. Varje förbättring av böters och vitens ställning i fråga om exekutionsmöjligheter och förmånsrätt medför i och för sig en försämring av övriga oprioriterade fordringars utsikter till betalning. Denna negativa effekt kan i viss mån tolereras när det gäller böter, där samhällets intresse av bästa möjliga indrivningseffektivitet kan tänkas rättfärdiga att övriga oprioriterade fordringsägare i något fall får stå tillbaka. Såvitt däremot indrivningen av viten angår bör reglerna inte utformas så att de oprioriterade fordringsägarna i onödan missgynnas, om det primära målet — framtvingandet av en handling eller underlåtenhet — kan vinnas med andra medel än förbättrade indrivningsmöjligheter. Samfundet åsyftar härvid den ovan berörda utvägen med utsättande av vite i form av fängelse.

Utredningens förslag att förbättra bötesfordringarnas ställning vid införsel och konkurs har föranlett uttalanden från några remissinstanser. *Statskontoret* framhåller att förslagen torde innebära — förutom att indrivningsresultatet i det enskilda fallet kan bli bättre än eljest — att möjligheterna till handläggningsmässig samordning av indrivning av böter och skatter förbättras. Andra remissinstanser är mera kritiska.

SACO/SR anser sig kunna acceptera att böterna fortfarande är införselgilla och att 1 och 15 §§ införsellagen (1968: 621, 15 § ändrad senast 1976: 624) ändras så att böternas förmånsrätt i införselsammanhang blir densamma som skatternas. I praktiken innebär detta inte någon förändring mot nuvarande praxis. Organisationen erinrar dock om att införselmöjligheten beträffande böter ursprungligen bygger på förvandlingsstraffets existens. Ett avskaffande av förvandlingsstraffet kan därför i och för sig åberopas som ett skäl för att avskaffa införselmöjligheter och att även i övrigt låta böterna få en svagare ställning jämfört med andra fordringar. *SACO/SR* avstyrker den förmånligare ställning för bötesfordran i förhållande till enskilda fordringar som ut-

redningen föreslår. Trots utredningens argumentering finner SACO/SR att bötesfordran fortfarande bör vara efterställd övriga fordringar i konkurs. Regeln i 17 § införsellagen om att införsel för böter skall hävas för att därmed möjliggöra utmätning för alla slags andra fordringar (inte endast vissa kvalificerade skadeståndsfordringar) bör vidare bibehållas. Slutligen bör, som en konsekvens av efterställdheten i konkurs, bötesfordran vid gemensam utmätning tillsammans med annan fordran vika för den andra fordringen. En sådan efterställdhet även vid gemensam utmätning föreslog lagberedningen vid tillkomsten av förmånsrättslagen, varemot departementschefen — förutom fiskala skäl — blott anförde att förvandlingsstraffutredningens arbete borde avvaktas. Det är därför enligt SACO/SR:s mening anmärkningsvärt att förvandlingsstraffutredningen mot en sådan efterställdhet nu endast åberopar att i lagstiftningen när det gäller gemensam utmätning redan "intagits ståndpunkten att bötesfordringar bör konkurrera på lika villkor med fordringar i allmänhet, något som utredningen finner vara väl underbyggt". Enligt organisationens mening bör fiskala intressen inte få tillmätas någon avgörande roll vid indrivning av bötesfordringar i konkurrens med andra fordringar. Bötesstraffet bör ses uteslutande som en kriminalpolitisk sanktion som riktar sig mot det överskott utöver beneficiet som den dömda har eller kan komma att skaffa sedan dennes övriga vid exekutionen aktuella skulder är betalda.

Sveriges advokatsamfund tillstyrker med viss tvekan den föreslagna förbättringen av böters ställning vid införsel. Däremot avstyrker samfundet att viten på belopp över 2 000 kr. i detta hänseende jämställs med böter. Om möjligheten att utsätta vite i form av fängelse genomförs, bör det enligt samfundets mening övervägas huruvida inte den regel i 9 § förmånsrättslagen (1970: 979, 9 § omtryckt 1975: 1298) som innebär att utmätning för flera fordringar på en gång ger lika rätt bör ändras så att vitesfordringar överstigande 2 000 kr. undantas. I konsekvens med vad nu sagts beträffande införsel och utmätning avstyrker samfundet förslaget att viten, i varje fall viten över 2 000 kr., i konkurs jämställs med övriga oprioriterade fordringar. Har gäldenären försatts i konkurs och sålunda förlorat rätten att själv råda över sin egendom, har penningvitets funktion som påtryckningsmedel upphört, och det förefaller med hänsyn härtill helt meningslöst att låta gäldenärens övriga oprioriterade fordringsägare vara med om att betala vitet. Fallet är ingalunda opraktiskt, då vitet många gånger kan uppgå till avsevärda belopp. I konkursfallet bör utvägen med utsättande av nytt vite i form av fängelse tillgripas. Om konkursgäldenären är en juridisk person, får åtgärden riktas mot styrelseledamot.

Vad särskilt gäller utredningens förslag att förbättra bötesfordringarnas ställning i konkurs anför *konkurslagskommittén* att enligt kommitténs mening kan förhållandena vid utmätning inte utan vidare tas

till intäkt för att bötesfordran skall jämföras med vanliga fordringar i konkurs. Vid utmätning förutsätts inte såsom vid konkurs att gäldenären är insolvent. Vidare kan den förmånsrätt eller betalning som vunnit utmätning återvinnas när utmätningen skett senare än tre månader före den s. k. fristdagen (38 § konkurslagen (1921: 225, 38 § ändrad senast 1975: 244), KL. Bakom återvinningsregeln ligger tanken att övriga borgenärer kan antas lida skada genom utmätning som i tiden ligger nära konkursen. Enligt kommittén förtjänar det att framhållas att i övriga nordiska länder numera gäller samma ordning som f. n. i Sverige, dvs. bötesfordran är efterställd i konkurs. Under förarbetena till den danska regleringen fästes stor vikt vid den straffrättsliga synpunkten. Här kan hänvisas till den danska konkurslagskommitténs betänkande (1966: 423) Konkursordenen s. 36 och 43 f. Avgörande för utredningens ställningstagande synes väsentligen vara önskemålet att förbättra indrivningsresultatet. I vad mån förslaget får en märkbar sådan verkan är dock ovisst. Frågan kan enligt kommittén beläggas genom några statistiska uppgifter från en undersökning som kommittén nyligen gjort av ordinära konkurser, som avslutats år 1974. I 15 % av dessa konkurser har utdelning till borgenärer utan förmånsrätt förekommit. Den genomsnittliga utdelningsprocenten har härvid varit 3,5. I konkurser som avslutas enligt 185 § KL (s. k. fattigkonkurser) vilka utgör huvudparten av konkurserna, förekommer ingen utdelning alls. Utdelningsmöjligheterna för borgenärer utan förmånsrätt torde endast i obetydlig mån komma att förbättras genom den nya ordning för handläggning av mindre konkurser som eventuellt kommer att genomföras på grundval av kommitténs betänkande (SOU 1974: 6) Förenklad konkurs m. m. Sammanfattningsvis konstaterar kommittén att det ekonomiska utbytet av att bötesfordrans ställning i konkurs förstärks kommer att vara litet. Kommittén inser emellertid det angelägna i att vid förväxlingsstraffets avskaffande samtidigt tillvarata alla tänkbara möjligheter att effektivisera bötesverkställigheten. Som framgått blir de negativa verkningarna av förslaget för övriga borgenärer generellt sett obetydliga. I det enskilda fallet kan dock förbättringen av böternas ställning bli kännbar för andra borgenärer utan förmånsrätt. Kommittén vill emellertid trots de principiella erinringar som kan göras inte motsätta sig utredningens förslag.

Sveriges advokatsamfund avstyrker utredningens förslag i denna del. Den av utredningen själv anförda synpunkten att böter är ett straff och därför bör drabba endast den dömda själv och inte hans borgenärer utgör enligt samfundets mening en så viktig grundsats att densamma inte utan tvingande skäl bör åsidosättas. Vad utredningen åberopar till stöd för sitt förslag om böters likställande med oprioriterade fordringar kan inte anses utgöra sådana skäl. Att böter getts en viss företrädesställning vid införsel och vid samtidig utmätning för flera fordringar be-

höver inte betyda att det i realiteten är gäldenärens övriga fordringsägare som tillskjuter pengar för böternas betalning, lika litet som man kan påstå detta i det fall att gäldenären frivilligt betalar böterna. Det är först när gäldenären är insolvent, då hans tillgångar inte förslår till samtliga borgenärens förnöjande — dvs. just i konkursfallet — som den effekten inträder att de övriga fordringsägarna får delta i betalningen av den dömdes böter. Att den bötfälde konkursgäldenären måhända betraktar sig själv som delvis betalande synes i sammanhanget inte spela någon roll; huvudsaken är att bötesstraffet på detta sätt faktiskt drabbar borgenärerna i större eller mindre omfattning.

I fråga om utredningens förslag att inte jämställa bötesfordringarna med de skattefordringar som omfattas av den allmänna förmånsrätt, som åsyftas i 13 § förmånsrättslagen (det s. k. skatteprivilegiat) ifrågasätter RRV om inte böter borde omfattas av den allmänna förmånsrätt som enligt 13 § förmånsrättslagen tillkommer skattefordringar. Utredningen har avvisat denna tanke med hänsyn bl. a. till att "skälen för skatteprivilegiat hänför sig väsentligen till förhållanden som rör företagare, oftast juridiska personer". Enligt RRV:s mening är emellertid just detta förhållande ett skäl till att förmånsrätten vid konkurs även bör omfatta böter. Därigenom uppnås nämligen en viss grad av jämställdhet i indrivningshänseende mellan företagare och anställda.

Utredningens förslag till ändringar i övrigt beträffande införsel förleder endast påpekanden från några remissinstanser. RSV påpekar sålunda att det företräde som enligt utredningens förslag till ändring i 17 § införsellagen skall tillkomma vissa särskilt kvalificerade fordringar vid löneutmätning, och som enligt denna remissinstans grundar sig på mycket starka skäl, i den praktiska tillämpningen ofta inte kan helt tillgodoses på grund av att olika förbehållsbelopp tillämpas vid införsel och löneutmätning. RSV belyser sitt påstående med följande exempel.

I ett mål är det utmätningfria beloppet (löneutmätning) 2 000 kr/mån., medan förbehållsbelopp (införsel) för samma person är 1 500 kr/mån. Löneutmätning kan då ske i den del som gäldenärens lön efter skatteavdrag överstiger 2 000 kr/mån. Oavsett om löneutmätning sker ner till denna gräns eller inte, kan införsel ske i de 500 kr. som utgör skillnaden mellan utmätningfritt belopp och förbehållsbelopp. Om gäldenären medger att löneutmätning får ske för belopp som understiger det utmätningfria beloppet, skulle dock i denna del löneutmätning få företräde framför införsel.

Socialstyrelsen anser inte att det i utredningsförslaget har motiverats varför också skatter skall kunna uttas genom införsel enligt 22 § införsellagen. Socialstyrelsen ställer sig frågande till förslaget i denna del. RSV framhåller att i prop. 1968: 130 med förslag till införsellag uttalas, att utmätning är enda tvångsåtgärden som kan tillgripas mot

arbetsgivare som underlåtit att följa införselbeslut enligt 22 § införselagen. RSV vill emellertid ifrågasätta om inte kronofogdemyndighet har möjlighet att ingripa även med konkursåtgärder mot samarbetsovilliga arbetsgivare, som gjort sig tillgängslösa inför förestående utmätning. I förarbeten till lagen bör uttalas huruvida denna möjlighet finns.

Utredningens förslag om utvidgning av bestämmelserna om kvittning i 68 § 4 mom. uppbördslagen (1953: 272, 68 § ändrad senast 1975: 1179) till att gälla även bötesfordringar tillstyrks utan några närmare kommentarer av *statskontoret* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. Inte heller *Föreningen Sveriges kronofogdar* har något att erinra mot förslaget eftersom en sådan ordning skulle innebära viss lättnad för kronofogdemyndigheterna vid bestyret med överskjutande skatt. Det finns emellertid inte anledning att ge böter förmånligare behandling än t. ex. mervärdeskatt och arbetsgivaravgifter. Föreningen anser därför att ett genomförande av förslaget aktualiserar en översyn av tillämplig lagstiftning, så att det avräkningsförfarande som beskrivs i 68 § uppbördslagen blir möjligt för samtliga skatter och allmänna avgifter.

Socialstyrelsen anser att en sådan åtgärd som kvittning av böter mot skatteåterbäring från principiell synpunkt är diskutabel eftersom något samband mellan skatter och böter inte föreligger. *Socialstyrelsen* vill emellertid inte motsätta sig införandet av denna möjlighet med hänsyn till att vid sloandet av förvandlingsstraffet bötesfordringar kräver en särställning.

Förslaget avstyrks av *Sveriges advokatsamfund*. Samfundet anför att om en skattskyldig person själv eller genom sin arbetsgivare erlagt ett belopp till det allmänna i syfte att därmed fullgöra en honom enligt skattelagstiftningen ålagd betalningsskyldighet, det inte kan anses tilltalande för det allmänna rättsmedvetandet att staten begagnar sitt faktiska övertag gentemot den skattskyldige till att — framför andra fordringsägare — göra sig betald för helt andra fordringar än dem som åsyftas vid inbetalningen. Staten bör i detta fall — liksom varje annan fordringsägare — vara hänvisad till att genom utmätning själv göra sin rätt gällande.

Utredningens förslag att ta bort bötesgäldenärens extra beneficium har inte föranlett några erinringar under remissbehandlingen. Förslaget tillstyrks uttryckligen av *BRÅ*.

Flera remissinstanser biträder utredningens ståndpunkt att en bötesfordran bör kunna läggas till grund för en konkursansökan. Enligt *konkurslagkommittén* synes det naturligt att böterna blir konkursgrundande när förmånsrätten förbättras. Otivelaktigt har också konkurshotet i många fall en betalningsfrämjande effekt. Kommittén framhåller emellertid samtidigt att den prak-

tiska betydelsen av förslaget på denna punkt inte skall överdrivas. I nästan alla här berörda konkurser torde nämligen förekomma konkursgrundande skatteskulder. *Sveriges advokatsamfund* anser att vitesfordringar inte bör läggas till grund för konkursansökan. *RRV* framhåller att för att ett sådant konkursförfarande som det här är fråga om skall fylla någon funktion krävs att man kan påräkna att i vart fall någon del av fordran täcks av utdelningen. *RRV* menar därför att den allmänna förmånsrätt som *RRV* förordat, även ur denna synpunkt har fog för sig. Att en bötesfordran kan leda till konkurs får dessutom till följd att återvinningsinstitutet träder i funktion. Genom ändringar i konkurslagen år 1975 har utrymmet för återvinning utvidgats betydligt. Ett konkursförfarande ger sålunda möjlighet att komma åt ett förfarande som innebär att en person som ådömts ett kraftigt bötesstraff skriver över sina tillgångar på någon närstående för att göra sig oåtkomlig för exekutiva åtgärder. Ett konkursförfarande med möjlighet till återvinning utgör på så sätt ett komplement till den av utredningen föreslagna utvidgningen av 22 § införsellagen. *Socialstyrelsen* anser att konkursförfarandet i anledning av böteskund endast bör kunna få användas i de klara fall då det med säkerhet kan antagas att det finns egendom att ta i anspråk, som bötesgäldenären ej genom bestämmelserna om beneficium kommer att få behålla.

När det gäller förslaget att *ackordsförfarandet* bör göras tillämpligt på bötesfordran är meningarna delade bland remissinstanserna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *konkurslagkommittén* tillstyrker utan någon närmare motivering förslaget. Även *Sveriges advokatsamfund* anser sig kunna tillstyrka att staten får för bötesfordringar och vitesfordringar som understiger 2 000 kr. delta i ackordsförfarande. Ett ackord, som för både gäldenären och de privata fordringsägarna skulle te sig som den bästa lösningen, skulle enligt förbundets mening många gånger vara omöjligt att genomföra, om böteskulden skulle kvarstå i oförminskad omfattning efter ackordets genomförande.

Några remissinstanser ställer sig kritiska till utredningens ståndpunkt. *Föreningen Sveriges kronofogdar* anför sålunda att det föreligger en viss risk att ackord kan bli ett instrument för personer som spekulerar i möjligheten att få nedsättning av värdekonfiskationer och viten. Föreningen känner också tveksamhet inför det faktum att den föreslagna ackordsregeln innebär att straffrättsliga påföljder som bestämts av domstol skall kunna förhandlas bort genom överenskommelser med indrivningsmyndighet. Liknande synpunkter anføres av *hovrätten över Skåne och Blekinge* och *RSV*.

Utredningens förslag att förlänga *preskriptionstiden* för bötesstraff tillstyrks av *RSV*, *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* och *Föreningen Sveriges kronofogdar*. *RSV* erinrar om att

verket i yttrande över departementspromemorian (Ds Ju 1975: 11) med förslag till ny preskriptionslag förordat en femårig preskriptionstid av förfallna fordringar med hänvisning bl. a. till önskemålet om samordning av preskriptionsreglerna för olika slags fordringar. *Föreningen Sveriges kronofogdar* ifrågasätter om inte preskriptionsbestämmelserna i 36 kap. 10 § BrB avseende förverkande borde anpassas till vad som enligt 35 kap. 7 § föreslås gälla för böter.

En mera tveksam inställning till förslaget redovisas av *BRÅ*. Denna remissinstans anser det sålunda i och för sig svårt att acceptera att verkställighetstiden skall behöva vara så lång som fem år. Därmed blir straffet utdraget och relationen mellan brottet och sanktionen upplevs som allt svagare. Frågan gäller ytterst hur långt man bör driva det fiskaliska intresset på upprättande och fullföljande av en amorteringsplan, när svårigheterna att få fram betalning av böterna inom relativt nära framtid beror på gäldenärens dåliga ekonomiska ställning, men gäldenären ändå visat god vilja att efter förmåga göra rätt för sig. *BRÅ* anser liksom utredningen att verkställighetstiden i normala fall bör begränsas till tre år. Visar det sig inte möjligt att inom denna tid få fram betalning bör man som regel ge upp kravet. Emellertid kan det som tidigare nämnts finnas gäldenärer som mer av tredska än oförmåga vägrar att betala sina böter. Huruvida denna, relativt begränsade grupp skall föranleda en allmän förlängning av preskriptionstiden till fem år, vilket utredningen föreslår, eller om domstol speciellt beträffande denna grupp skall kunna förordna om sådan förlängning efter anmälan av kronofogden, är en öppen fråga. *BRÅ* vill här inte motsätta sig utredningens förslag. Det bör emellertid tilläggas att om man väljer det andra alternativet, man skulle kunna skapa ett nytt starkt påtryckningsmedel under bötesexekutionen. Man kan också överväga om inte domstolen i sådant sammanhang borde ha möjlighet att sätta in en alternativ påföljd till det bötesstraff, som uppenbarligen varit missriktat. En sådan ordning förutsätter dock att våra nuvarande sanktionsmedel byggs ut.

Föreningen Sveriges statsåklagare avstyrker förslaget. Enligt föreningen bör bötesverkställigheten även i de allra besvärligaste fallen kunna klaras av på de tre år som redan nu gäller. Redan efter något år bör man ha kunnat sälla fram de som är uppenbart betalningsovilliga.

Förslaget till vidgat uppbördsförfarande har fått ett övervägande positivt mottagande under remissbehandlingen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* framhåller att det nuvarande systemet, som innebär att domstolsböter på grund av vissa administrativa rutiner inte kan betalas förrän flera månader efter domen, inte är tillfredsställande och strider, som utredningen också anger, mot de allmänna kriminalpolitiska strävandena att påföljd skall komma snabbt efter brottet. Be-

talning bör såsom föreslås, kunna göras direkt efter domen och utar. avvaktan av fullföljdstidens utgång. Att en frivillig betalning på detta stadium inte inverkar på den dömdes fullföljdsrätt är dock enligt hovrättens mening inte alldeles givet. I fråga om strafföreläggande eller ordningsbotsföreläggande gäller den motsatta principen, nämligen att betalning som regel har samma verkan som godkännande (RB 48:11) och alltså medför att föreläggandet gäller såsom lagakraftgående dom. Till undvikande av missförstånd torde därför uttryckligen böra anges i lagtext att erläggandet av domstolsböter inte utgör något hinder för den dömda att fullfölja talan mot domen. En sådan bestämmelse synes ha sin naturliga plats i rättegångsbalken. Även *RRV* och *Sveriges domareförbund* anser det vara värdefullt och riktigt att uppbördsförfarandet på detta sätt utvidgas. Enligt *RRV* bör förslaget kunna genomföras oberoende av om utredningens förslag i övrigt genomförs. Möjligheterna att utvidga användningsområdet även till övriga domstolar bör också undersökas. *Sveriges domareförbund* anser att den omständigheten att utdömda böter skall betalas till RPS inom ramen för uppbördsförfarandet kan ge allmänheten ett felaktigt intryck av att domstolarna automatiskt utdömer av polisen föreslagna böter eller eljest står i beroendeställning till polisen. Rättsväsendets informationssystem (RI) och därmed sammanhängande datarutiner torde kunna utnyttjas på ett smidigt sätt, även om uppbörden administreras av annan central myndighet.

Domstolsverket delar i princip utredningens uppfattning att man bör införa ett uppbördsförfarande för tingsrättsböter, eftersom detta säkerligen får goda effekter för bötesinbetalningen. Den nya uppgiften för tingsrätterna att översända underrättelse om möjligheten till frivillig betalning av böterna jämte inbetalningskort kan inte bli särskilt betungande. Detsamma kan sägas om den något utökade rapporteringskyldigheten till RI. Det kan antas att tingsrätternas arbete totalt sett minskar genom förvandlingsmålens bortfall. Det synes något oklart vilka tingsrättsböter och viten som enligt utredningens mening skall omfattas av det nya uppbördsförfarandet. I 3 § förslaget till bötesverkställighetsförordning sägs att uppbörd äger rum beträffande böter som "ålagts av tingsrätt". Även böter och viten som genom särskilt beslut åläggs t. ex. vittne som uteblir från förhandling skulle således omfattas av förfarandet. I specialmotiveringen (s. 174 och 177) talas däremot om att uppbörd skall ifrågakomma för bötesstraff som har ålagts genom tingsrätts dom. Även förslaget till ändring i kungörelsen (1970: 85) om skyldighet för domstol att underrätta tilltalad om dom m. m. (omtryckt 1973: 264) tyder på att utredningen föreslår att endast böter och viten som ålagts någon genom tingsrätts dom eller slutliga beslut skall omfattas av uppbördsförfarandet.

RPS finner att förslaget angående centraluppbörd av tingsrättsböter kommer att påverka flera av de delsystem inom RI som styrelsen svarar för. Den föreslagna uppbörden av böter som avgörs genom dom eller sådant slutligt beslut varom uppgift enligt gällande bestämmelser skall lämnas till styrelsen torde vara anpassbar till dessa delsystem. Styrelsen har därför ingen erinran mot denna del av förslaget. Av systemtekniska skäl fordras emellertid att övergångsbestämmelser införas som innebär att äldre bestämmelser skall äga tillämpning beträffande böter som ålagts men inte betalats före reformens ikraftträdande. Ett genomförande av central uppbörd kräver rena systemmodifieringar och manuella arbetsinsatser, exempelvis tillskapande av nya blanketter. Dessa insatser är tidskrävande. Det är därför angeläget att understryka att tillräckligt tidsutrymme lämnas från det reformen beslutas till dess den träder i kraft. Enligt förslaget skall även de tingsrättsböter som avses i BÖIF omfattas av den centrala uppbörden. Denna del av förslaget innebär att en ny typ av uppgifter kommer att databehandlas. Under förutsättning att inrapporteringen från domstolarna till rikspolisstyrelsen kan ske på ett sätt som anpassas till datasystemet och att erforderliga resurser ställs till förfogande är styrelsen beredd att acceptera även denna del av förslaget.

Statskontoret anser att en förstudie bör göras avseende de organisatoriska, systemtekniska och ekonomiska konsekvenser, som en sådan utbyggnad skulle innebära. Resultatet av en sådan undersökning bör ligga till grund för ett slutgiltigt ställningstagande i frågan.

Samarbetsorganet för ADB inom rättsväsendet har till sitt remissyttrande fogat en promemoria om innebörden av förslagen för maskinella system och domstolarna m. m. Under hänvisning till vad som sägs i denna promemoria framhåller samarbetsorganet att ytterligare systemtekniska utredningar krävs innan ett uppbördssystem av det slag utredningen har föreslagit kan genomföras. Samarbetsorganet har därefter avlämnat ytterligare en promemoria angående de beräknade kostnaderna för genomförande av förslagen i betänkandet. Av promemorian framgår att totalkostnaderna för såväl slopandet av förvandlingsstraffet som ett nytt uppbördssystem beräknas uppgå till c:a 750 000 kr. Till detta kommer en total årlig kostnad av c:a 390 000 kr.

Utredningens förslag till en särskild regel om avbrytande av verkställigheten på grund av sociala skäl av synnerlig styrka har behandlats av flera remissinstanser. Förslaget tillstyrks av *domstolsverket*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *socialutredningen* och *Sveriges domareförbund*. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser att vid den prövning som skall ligga till grund för beslut om eftergift så kan en utredning om bötesgäldenärens sociala förhållanden knappast undvaras. Det förefaller naturligt att här-

vid social centralnämnd eller distriktsnämnd (socialnämnd) avger yttrande. Härigenom tillgodoses kravet på lekmanamedverkan i eftergiftsärenden. Eftergift bör enligt länsstyrelsens mening i främsta rummet ifrågakomma som ett led i en social rehabilitering eller i fall där bötesgäldenärens ekonomi allvarligt försvagats på grund av långvarig sjukdom eller arbetslöshet. Enligt länsstyrelsen kan 18 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott (omtryckt 1976: 877) tjäna som förebild.

En utvidgning av möjligheten att avbryta verkställigheten på grund av sociala skäl förespråkas av BRÅ. Enligt denna remissinstans bör generellt sett samhället i stor utsträckning kunna avstå från ekonomiska krav i form av böter, skatter, allmänna avgifter o. d., när det gäller personer som under viss längre tid berövats friheten på grund av brott eller andra sociala beteckendestörningar, och saknar medel. Den som har berövats friheten kan sägas ha betalat sin skuld. Från denna synpunkt kan man överväga införandet av en allmän bestämmelse i bötesverkställighetslagen som innebär att den som avtjänat frihetsberövande påföljd under exempelvis längre tid än sex månader eller eljest varit tvångsintagen på anstalt under så lång tid, vid frigivningen skall kunna få sin böteskund nollställd (eventuellt starkt reducerad). Det bör dock förutsättas för tillämpligheten av en sådan bestämmelse att den intagne vid frigivningen i huvudsak saknar andra medel till betalning av böterna än vad han uppburit från anstalten i samband med frigivningen (avgångspremie o. d.). Den av utredningen föreslagna bestämmelsen om rätt för kronofogden att under vissa förutsättningar efterge bötesverkställighet har inte speciellt knutits an till vissa typer av anstaltsvistelse. Utredningen uttalar att även andra för den enskilde påkostande situationer bör kunna utlösa eftergiftsbeslut. Därvid nämns särskilt långvarig sjukdom av allvarligare art samt ådraget fysiskt handikapp som försvårar den bötfälldes utkomstmöjligheter och existens i övrigt. Enligt BRÅ bör man dock lämpligen skilja på dessa båda kategorier av eftergiftsfall och sortera in dem under olika bestämmelser. I anstaltsfallen — som ju utmärks av att bötesgäldenären varit utsatt för ett betydande tvångsingripande från samhällets sida på grund av kriminalitet eller andra beteckendestörningar — motiveras böteseftergiften av att den frigivne skall erbjudas en rimlig start utanför murarna. I de övriga socialt ömmande fallen är det fråga om personer som drabbats av sjukdom, nedsatt arbetsförmåga o. d. av sådan art att man måste räkna med minskade förvärvsmöjligheter och inkomster. Eftergiften motiveras här av skäl som hänförs till sjukdom o. d. Förslaget att eftergift på exekutionsstadiet i allmänhet inte bör ifrågakomma beträffande bötesfordringar som överstiger 3 000 kr. förefaller BRÅ vara alltför restriktivt. Det är särskilt de höga bötesbeloppen (kumulation av många bötesfordringar) som skapar problem och i vissa fall kan verka förlamande för bötesgäldenären, exempelvis i samband med villkorlig frigivning.

BRÅ vill alltså föreslå en betydligt vidare ram för möjligheten att tillgripa böteseftergift. I fråga om mycket höga böteskulder bör dock frågan om avskrivning lösas nådevägen.

Utredningens förslag att tingsrätt skall ha vetorätt i frågor om avbrytande av verkställighet har godtagits av *Sveriges domareförbund*. I övrigt har förslaget fått ett övervägande kritiskt mottagande.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser sålunda att förslaget är alltför opraktiskt för att kunna genomföras. Utredningen synes väl ha haft det goda syftet att skapa en enklare ordning än den som nu gäller i fråga om ärenden enligt 5 § BöVL men har inte lyckats med detta. Att lägga det formella avgörandet på en myndighet medan en annan myndighet som avger yttrande har det reella avgörandet är ett system som i andra sammanhang visat sig fungera illa. Domstolarna är för övrigt organiserade för att avgöra tvistiga eller tveksamma frågor. De är alltför otympliga för uppgiften att skaffa fram utredningsmaterial eller avge yttrande. Därav följer att det riktiga måste vara att avgörandet i princip bör läggas på domstol, om syftet är att böter därigenom skall bortfalla, under det att uppgiften att såsom part företräda staten lämpligen kan ligga på kronofogde. Skälet till att den nuvarande bestämmelsen inte används torde, bortsett från dess begränsade räckvidd, ligga däri att det inte finns något organ som tar initiativ, när den enskilde inte förmår att göra det. Enligt hovrättens mening bör ansökan kunna väckas, förutom av den enskilde eller åklagare, även av skyddskonsulent eller socialvårdskonsulent. Hovrätten kan icke biträda uppfattningen att det är lämpligt med ett fullföljdsförbud i dessa ärenden. Utredningen säger sig icke ha undersökt hur eftergiftsreglerna i 18 § lagen om bidragsförskott tillämpas. Om den hade gjort det, hade den säkerligen fått veta att tillämpningen är oenhetlig i olika delar av landet. I än högre grad skulle detta bli fallet, om den nu föreslagna ordningen för eftergift av böter på verkställighetsstadiet genomfördes. Beslut bör därför anser hovrätten kunna överklagas enligt vanliga regler. Liknande synpunkter anförs av *domstolsverket*.

Föreningen Sveriges åklagare föreslår att åklagare blir remissmyndighet enligt 13 § förslaget till ny BöVL. Även *RSV* anser att yttrande från åklagare bör räcka och att det saknas anledning att ge denne vetorätt.

Stockholms tingsrätt, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län och *Föreningen Sveriges kronofogdar* anser att beslut om eftergift bör kunna fattas av kronofogde utan tingsrättens hörande. *BRÅ* anser att det bör anföras åt kronofogden att ensam förordna om eftergift, när det rör sig om småböter, utdömda för mindre ordningsförselser o. d. Enligt *RRV:s* mening är den av utredningen föreslagna ordningen mindre lämplig. Verket ifrågasätter om inte frågan om eftergift av bötesstraff bör prövas endast inom ramen för nådeinstitutet.

6 Föredraganden

6.1 Förvandlingsstraffet

Gällande ordning för verkställighet av bötesstraff innebär i korthet följande. Den primära verkställigheten, som går ut på att utdömt bötesbelopp skall tillföras statsverket, ankommer enligt huvudregeln på utmätningssmannen. Denne skall först kräva den bötfälde på betalning. Om denne inte betalar, skall böterna drivas in. Härvid används införsel eller utmätning. För böter som har ålagts genom straff- eller ordningsföreläggande gäller i viss mån en annan ordning. Sådana böter kan i ett inledande skede — inom ramen för s.k. uppbörd — av den bötfälde frivilligt betalas in till en central myndighet, rikspolisstyrelsen (RPS). Först om en sådan frivillig betalning inte sker, övergår verkställighetsuppgiften på utmätningssmannen. Oavsett hur böterna har ålagts, gäller vidare att om det inte går att driva in böterna så skall de i princip förvandlas till fängelse genom beslut av rätten. I det övervägande antalet fall leder de avdömda förvandlingsmålen till att rätten beviljar villkorligt anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraffet. Förvandlingshotet är främst avsett att tjäna som påtryckningsmedel för att få fram betalning.

Den nu beskrivna ordningen tillämpas inte endast i fråga om böter utan även beträffande vite. Bestämmelserna om indrivning — däremot inte bestämmelserna om förvandling — är dessutom tillämpliga i fråga om sådan särskild rättsverkan av brott som innebär att den dömda skall betala ett belopp i pengar.

Andra ekonomiska sanktioner kan i framtiden komma att följa samma ordning. Utredningen (Ju 1973: 11) om en eventuell reformering av det ekonomiska sanktionssystemet inom straffrätten har i uppdrag att förbereda och kartlägga behovet och lämpligheten av en reformering av gällande system i fråga om bötesstraffet och ekonomiska sanktioner i övrigt. I direktiven uttalas bl.a. att kriminalpolitiska skäl talar för att ekonomiskt verkande sanktioner i större utsträckning än f.n. bör komma till användning för vissa typer av brott samt att det kan finnas behov av en möjlighet att rikta ekonomiska sanktioner mot juridiska personer.

Bötesstraffet har till syfte att på grund av brottet tillfoga den dömda ett strafflidande i form av ett ekonomiskt avbräck. Det har liksom övriga brottspåföljder en både individualpreventiv och allmänpreventiv funktion. Bötesstraffet skall dels avhålla bötesbrottslingar från fortsatt brottslighet, dels avhålla folk i allmänhet från att begå brott.

Bötesstraffets användningsområde är synnerligen vidsträckt i lagstiftningen. Böter — ensamt eller tillsammans med fängelse, oftast i högst sex månader — återfinns sålunda i straffskalorna i ett mycket stort antal specialstraffrättsliga bestämmelser. Det är framför allt fråga om

ordningsföreseelser men också gärningar som innefattar egentlig kriminalitet och som anses kunna sonas med böter. Även i brottsbalken (BrB) förekommer bötesstraff på många ställen i straffskalorna för den mindre allvarliga brottsligheten. Också vid allvarligare brott kan böter komma i fråga, nämligen som komplement till villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till vård enligt barnavårdslagen (1960: 97, ändrad senast 1975: 713). I fråga om psykiskt sjuka och ungdomar under 18 år kan man i vissa fall ådöma böter trots att denna påföljd inte finns angiven i straffskalan för brottet.

I rättstillämpningen utgör bötesstraffet den helt dominerande brottspåföljden. Här kan räcka med att erinra om att antalet bötesstraff, parkeringsbotsfallen oräknade, under år 1969—1970 var omkring 350 000 per år och därefter har stigit till över 400 000 medan antalet fängelsestraff och påföljder i övrigt enligt 26—31 kap. BrB understeg 30 000 årligen under samma tid.

Under 1970-talet har antalet intagna i kriminalvårdsanstalt minskat. Medelbeläggningen på anstalterna under år 1971 uppgick till 4 606. För år 1974 var motsvarande siffra 3 840. I dag är antalet drygt 3 400. En bidragande orsak till denna utveckling är den ökade insikten om att frihetsberövande är skadligt för de flesta människor. Andra påföljder än frihetsstraff används därför i ökande utsträckning.

I första hand kommer naturligtvis villkorlig dom och skyddstillsyn i fråga som alternativ till fängelse. Men den sociala och ekonomiska utvecklingen liksom andra betydelsefulla förändringar inom samhället återspeglas också i synen på olika normöverträdelsers relativa straffvärde.

Man kan således förutse en ökad användning i framtiden av böter som sanktion vid bl.a. förmögenhetsbrott. Jag har redan nämnt att det ekonomiska sanktionssystemet f.n. också är föremål för en undersökning i syfte att söka utvidga användningen av sådana sanktioner. Fler exempel kan ges på att bötesstraffet i framtiden kommer att få en än mer dominerande ställning inom påföljdssystemet än f.n.

Detta är enligt min mening en positiv utveckling. Ett bötesstraff kan vara lika effektivt som ett kortvarigt frihetsstraff utan att ha dettas skadeverkningar. Bötesstraffets obestridliga fördelar från statsfinansiell synpunkt bör också framhållas i detta sammanhang. En ökad användning av denna form av sanktionsmedel bör även leda till att de resurser som finns tillgängliga för andra, kostnadskrävande påföljder, t.ex. frivården, bör kunna utnyttjas mera rationellt.

Med denna syn på bötesstraffet är det naturligtvis utomordentligt betydelsefullt att straffformen är ett effektivt medel för att bekämpa bötesbrottsligheten. Ett problem därvidlag är att rättsväsendets resurser är begränsade och att insatserna — både på lagförings- och verkställighetsstadiet — måste anpassas så att de viktigaste uppgifterna tillgodoses

i första hand. Därvid kommer naturligtvis den allvarligare brottsligheten främst i blickfältet.

Bötesstraffet används — som tidigare har nämnts — mest för brottslighet av jämförelsevis lindrig natur. Det ligger därför nära till hands att hävda att det är betydligt viktigare från allmän synpunkt att annan och grövre brottslighet bekämpas effektivt än att så blir fallet med bötesbrottsligheten. Ett sådant synsätt är naturligt med tanke på de allvarliga konsekvenser grövre brott regelmässigt medför för både de enskilda som drabbas och för samhället. Man bör dock inte i detta sammanhang förbise att det på bötesområdet ofta kan vara fråga om en mycket frekvent brottslighet av olika slag. Det är således rimligt att man beaktar totalskadorna av de mångfaldiga förseelserna på bötesområdet när man diskuterar hur rättsväsendets begränsade resurser bör disponeras.

Huvudregeln måste enligt min uppfattning dock vara att rättsväsendets resurser i största möjliga utsträckning koncentreras på annan brottslighet än den som har böter som påföljd. I enlighet härmed har i lagstiftning och rättstillämpning under senare år i tilltagande omfattning processekonomiska hänsyn fått spela in. Starka kriminalpolitiska skäl kan vidare åberopas mot en ordning som innebär att gärningar med jämförelsevis lågt straffvärde skall behöva leda till att normöverträdaren alltid stämplas som en brottsling. Mot denna bakgrund har ett ökat antal förseelser ansetts kunna lämnas utan beivran, främst genom rapporteftergifts- och åtalsunderlåtelseinstitutet. En motsvarande ordning bör enligt min mening gälla även på bötesverkställighetens område. Intresset av att rättsväsendets resurser inte i alltför hög grad tas i anspråk för de små uppgifterna bör få slå igenom också när det gäller bötesverkställigheten. Man bör därför kunna acceptera ett verkställighetssystem, i vilket man i resursbesparande syfte ägnar mer begränsade arbetsinsatser åt indrivningsärenden av mindre ekonomisk betydelse. Ett sådant synsätt har redan gjort sig gällande i skatteindrivningen [se t. ex. 66 § första stycket 6 uppbördslagen (1953: 272, 66 § ändrad senast 1974: 853) UppbL]. Ett annat exempel på en utveckling i samma riktning utgör bestämmelsen i 31 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken (RB) som innebär att statsverket står för de mindre utläggerna i brottmålsprocessen med hänsyn till att en verkställighet för uttagande av dem skulle ställa sig oproportionerligt kostsam.

Förvandlingsstraffutredningen (Ju 1970: 53) har i sitt betänkande (SOU 1975: 55) Bötesverkställighet föreslagit att förvandlingsstraffet slopas. Vidare har utredningen lagt fram förslag till ny bötesverkställighetslagstiftning. Förslagen kännetecknas särskilt av att böternas ställning i exekutivt och liknande sammanhang förbättras i förhållande till andra slag av fordringar. Som ledande princip uppställs att böter skall jämföras med skatter och därmed likställda offentlighetsrättsliga fordringar.

Även handläggningssmässigt eftersträvas en samordning med skattein-
drivningsrutinerna. Utredningens förslag har under remissbehandlingen
fått ett övervägande positivt mottagande även om vissa instanser i några
frågor har föreslagit andra lösningar än dem utredningen har stannat
för.

När de nuvarande bestämmelserna om verkställighet av bötesstraff
beslutades år 1937 behöll man förvandlingsstraffet. Avgörande för detta
beslut var att det ansågs vara önskvärt att ha ett kraftigt påtrycknings-
medel för att upprätthålla en god betalningsfrekvens. I detta syfte
skärptes t.o.m. förvandlingsnormerna genom att tiden för det förvand-
lingsfängelse som skulle svara mot bötesstraff på olika nivåer förlängdes.
De skärpta förvandlingsnormerna förutsattes bli till nytta för de många
som därigenom förmåddes till betalning — och därmed även för sam-
hället. Detta ansågs vara värt priset att de få som ändå inte betalade
drabbades av ett jämförelsevis hårt förvandlingsstraff. Samtidigt skapa-
des vidsträckta möjligheter att medge dem, som oförskyllt kommit i
betalningssvårigheter, villkorligt anstånd med förvandlingsstraffets verk-
ställande.

Förvandlingsshotet antas utöva sina verkningar väsentligen på två sätt.
Dels bidrar det till att inom gruppen av bötesgäldenärer som helhet
skapa en god betalningmoral beträffande bötessskulden. Dels kan det
i enskilda fall utnyttjas som medel att framtvinga betalning genom att
man uttryckligen gör klart för den enskilde att förvandling kommer att
äga rum, om betalning inte erläggs.

Vad gäller den förstnämnda effekten så anmärker utredningen till
en början att kunskapen om att bötfällda vid utebliven betalning kan
få "sitta av böterna" säkerligen är väl spridd och därför kan tänkas ha
en gynnsam verkan på betalningsviljan, generellt sett. Utredningen be-
tonar emellertid att det här dock i praktiken främst är fråga om en
förstärkning av andra betalningsmotiv, vilka i och för sig är så efter-
tryckligt verkande att de för den helt övervägande delen av gäldenärerna
inte behöver förstärkas. Bland de faktorer som sålunda utgör motiv för
betalning nämner utredningen följande: en naturlig och genom upp-
fostran förvärvad inställning att skulder skall betalas, medvetandet att
man genom utebliven betalning får dåligt anseende hos den mindre eller
större krets som får kännedom om förhållandet, farhågor för framtida
svårigheter att få kredit samt särskilt vissheten att den exekutiva in-
drivningsapparaten ytterst kan gripa in med tvångsåtgärder. Mot bak-
grund härav och i betänkandet (s. 117) ytterligare redovisade skäl antar
utredningen att den allmänna benägenheten att betala böteskulder inte
kommer att nämnvärt påverkas av om förvandlingsstraffsystemet bort-
faller. Remissinstanserna synes i allmänhet ha godtagit denna bedöm-
ning. För egen del är jag också beredd att i huvudsak acceptera denna
slutsats som en utgångspunkt för den föreslagna reformen.

Däremot är det otvivelaktigt så att det nuvarande systemet har betydelse när förvandlingshotet aktualiseras i enskilda fall för betalningsovilliga eller betalningsoförmögna gäldenärer. Hotet har en stark betalningsfrämjande effekt. Genom hotet drivs tillgångar fram som inte annars är åtkomliga för exekution. Beräkningar som har gjorts av utredningen ger vid handen att årligen omkring 4 à 5 milj. kr. eller möjligen något mer inflyter med anledning av att förvandlingshotet har aktualiserats. Antalet fall där så har skett med betalning som följd kan uppskattas till omkring 6 000 per år. Ser man till de fall, där betalning har influtit under direkt inverkan av förvandlingshotet, så är de betalande till en del, sannolikt den övervägande delen, personer som har varit betalningsovilliga men i själva verket har haft betalningsförmåga. Deras tillgångar eller inkomster har dock inte varit åtkomliga för exekution. Att bötesbetalning i dessa fall har kommit till stånd är från alla synpunkter tillfredsställande.

Ser man saken från statsfinansiell synpunkt neutraliseras dock i allt väsentligt denna positiva effekt av att kostnaderna för systemet uppgår till belopp som ungefär motsvarar vad som inflyter tack vare förvandlingshotet. Till viss del får man också räkna med att det är andra kategorier av betalande än den som faktiskt har betalningsförmåga som har handlat under intryck av förvandlingshotet. Det måste sålunda antas att betalningarna i viss utsträckning härrör från personer, som lever på eller under existensminimum och i någon utsträckning måste t.o.m. förutsättas att medel till betalningarna har erhållits inom ramen för den sociala stödverksamheten. I den mån förvandlingshotet får sådana verkningar måste det anses förfelat från socialpolitiska synpunkter. Det samma får anses vara fallet, när medel till betalningar härrör från andra än de bötfällda, t.ex. anhöriga. Det bör emellertid tilläggas att även i socialt svaga fall förvandlingshotet kan fylla en viktig funktion, nämligen att motverka att individer inom den kategorin får inställningen att de är immuna mot bötesstraffet.

Vad jag nu har anfört leder över till frågan om det i ett verkställighetssystem utan möjlighet att förvandla böter finns risk att det kan uppkomma en bötesimmun grupp. Som tidigare har nämnts uppskattas antalet fall där betalning sker med anledning av att förvandlingsfrågan har aktualiserats till omkring 6 000 per år. Härtill kommer att det antal fall där förvandlingsstraff kommer till verkställighet eller där beslut meddelas om förvandlingsstraff under medgivande av villkorligt anstånd med verkställigheten numera uppgår till drygt 3 000 per år.

Om förvandlingsstraffet avskaffas, skulle de nu berörda omkring 9 000 fallen per år ha fått klart mindre kännning av bötesverkställigheten. Många av de 6 000 skulle sannolikt inte ha brytt sig om att betala och övriga skulle ha undgått beslut om villkorligt eller ovillkorligt förvandlingsstraff. Frågan inställer sig då, om hela denna grupp skulle uppfatta

sig som bötesimmun i ett system utan förvandlingsinslag. Som utredningen har anfört skall frågan säkerligen besvaras nekande såvitt angår en viss, kanske betydande del av gruppen. För det första brukar man i diskussioner om vilka faktorer som verkar brottsavhållande vid sidan av rädslan för straffet, i ökad utsträckning betona betydelsen av upptäcktsrisken och faran att man blir utsatt för ogillande från den sociala omgivningens sida. Förhållanden av sist angiven art består även om bötesstraffets verkställighetsformer ändras. För det andra har bötesstraffet — även utan förvandlingsinslag — vissa betydelsefulla bieffekter. Bötesdomar medför ju under alla omständigheter, förutom den tillrättavisning och det obehag som ligger i utredning, lagföring och dom, den belastning som det innebär, att bli underkastad indrivningsförsök under inte obetydlig tid. För det tredje ger erfarenheten inte belägg för att bötesstraffets effektivitet skulle vara sämre på de områden, där böterna f.n. inte är förvandlingsbara. För det fjärde är att notera att det inte brukar antas att förvandlingshotet fyller någon egentlig funktion i brottspreventionens tjänst utan får sina egentliga verkningar först på verkställighetsplanet, när brottet sedan länge är ett faktum. Förhållanden av nu angiven art måste antas ha sin betydelse även för åtskilliga inom den grupp bötfällda som nu är i fråga.

Under remissbehandlingen har emellertid ifrågasatts, om den s.k. sociala kontrollen spelar någon större roll i fråga om de typer av förseelser som normalt beivras genom enbart böter. Det bör vidare anmärkas att många av de bieffekter som följer med lagföringen m.m. är mindre starka i fråga om bötesbrott än beträffande allvarligare överträdelser, eftersom bötesbrotten till övervägande del beivras genom strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot. Den olägenhet för den dömda som kan sägas ligga i åtalet och domstolsförhandlingen förekommer ju inte alls i sådana fall.

Man måste därför enligt min mening räkna med att en känsla av att vara immun mot böter kan uppkomma både hos individer med sådan utpräglat svag ekonomisk situation som förut har berörts och hos individer som i och för sig har betalningsförmåga men inte betalningsvilja och inte har några för exekution åtkomliga tillgångar eller arbetsinkomster. Man möter i sistnämnda hänseendet t.ex. den i och för sig förvärvsförmögne arbetstagaren som byter arbetsplats så snart införsel i lönen kommer i fråga, företagaren som har skrivit alla sina tillgångar på hustrun och affärsmannen "med kontoret på fickan". Hur stor en sådan bötesimmun grupp kan befaras bli i ett system utan förvandlingsinslag låter sig inte bedömas med någon grad av säkerhet. Redan risken att en sådan grupp kan uppkomma väcker dock allvarliga betänkligheter bl. a. med hänsyn till att en utveckling i sådan riktning kan tänkas få återverkningar på den allmänna respekten för bötesstraffet.

Flera remissinstanser har tagit upp den av utredningen diskuterade frågan om ett avskaffande av förvandlingsstraffet i bl.a. rättstillämp-

ningen skulle medföra en minskad tro på bötesstraffet som ett realistiskt alternativ till en frihetsberövande påföljd eller som ett lämpligt komplement till kriminalvård i frihet. Som har framgått av det föregående anser jag att det vore olyckligt om den nuvarande utvecklingen i rättstillämpningen till förmån för bötesstraffet på bekostnad av andra påföljder och då särskilt de korta frihetsstraffen skulle avbrytas därför att bötesverkställigheten förlorar förvandlingsinslaget och därigenom något av sin nuvarande effektivitet. Självfallet kan man inte helt utesluta en sådan utveckling. När det gäller antaganden i nu berört avseende rör man sig dock på osäker mark, och i likhet med utredningen anser jag inte att det finns någon starkare grund för farhågor för sådana negativa effekter. Om det visar sig erforderligt kan man dessutom vidtaga lagstiftningsåtgärder för att styra utvecklingen på området i önskvärd riktning.

I sammanhanget bör något beröras institutet vitesföreläggande. På viktiga förvaltningsrättsliga områden är vitesföreläggandet ett betydelsefullt instrument för att förmå enskilda att uppfylla sina förpliktelser. Även på det exekutionsrättsliga området används vitesföreläggande i viss utsträckning. En tillfredsställande påtryckningseffekt kan visserligen ibland uppnås genom att myndighet föreskriver att om viss förpliktelse inte fullgörs, erforderliga åtgärder kommer att vidtas genom myndighetens försorg på den förpliktades bekostnad. Men vitesföreläggande kan inte undvaras helt som påtryckningsmedel för att få fram de beteenden hos enskilda som samhällsintresset kräver i skilda sammanhang. Om förvandlingsshotet inte ligger i bakgrunden, när vitesföreläggande riktas mot personer utan tillgångar eller arbetsinkomster som är tillgängliga för exekution, måste man befara att en viss försvagning av vitesinstitutets effektivitet inträder. Även i detta avseende fyller alltså förvandlingssystemet en inte oviktig funktion.

Sammanfattningsvis är enligt min mening den viktigaste fördelen med förvandlingssystemet att det är ägnat att motverka uppkomsten av en bötesimmun grupp. Som jag tidigare har påpekat inger redan risken för uppkomsten av en sådan grupp vissa betänkligheter. Förvandlingssystemets betydelse för vitesinstitutets effektivitet anser jag också vara viktig även om det inte bör förbises att det är en jämförelsevis begränsad del av det klientel, som kommer i beröring med vitesinstitutet, som f.n. utsätts för förvandlingsshot.

Förvandlingssystemet har emellertid också betydande nackdelar. Den principiellt viktigaste är enligt min mening att förvandlingsstraffet framstår som en bestraffning av en betalningsförsummelse. Systemet har, om inte formellt så reellt, ett framträdande inslag av personalexekution. I svensk rätt har man tidigt i princip tagit avstånd från indrivningsformer som innebär, att betalningsförsummelse leder till faktiskt frihetsberövande. Den formella uppbyggnaden av förvandlingsordningen är

visserligen sådan att förvandlingsstraffet i regleringen har utformats som ett ersättningsstraff för det ursprungliga men inte verkställbara bötesstraffet och alltså utgör en påföljd för den ursprungliga brottsligheten. Systemets reella innebörd och verkningar bär dock personalexekutionens prägel. Påtryckningssyftet — att framtvunga betalning med hjälp av hotet om frihetsberövande — redovisades klart under förarbetena till 1937 års lagstiftning och har också flitigt utnyttjats i tillämpningen. Dessa element i systemet har efter hand också föranlett en allt starkare reaktion i den allmänna debatten. Enligt min mening utgör det nu anförda ett starkt principiellt skäl att avskaffa förvandlingssystemet, även om härigenom vissa kriminalpolitiska fördelar kan gå förlorade.

Den klientelundersökning, som utredningen har låtit verkställa beträffande 1968 års s.k. bötesfångar, ger vid handen att bötesfångarna huvudsakligen utgörs av ett socialt sett synnerligen svagt klientel, som utmärks av alkoholbesvär, olika handikapp eller defekter, tidigare kriminell belastning, ingen eller bristfällig yrkesutbildning osv. Vad utredningen sålunda har funnit bekräftas till stor del av den undersökning som har gjorts inom justitiedepartementet avseende de 90 personer som år 1973 togs in i kriminalvårdsanstalt för att undergå förvandlingsstraff för böter. Enligt min mening står det klart att fängelsevistelsen för åtskilliga av de berörda motverkar de socialvårdande myndigheternas ansträngningar att hjälpa och även i andra avseenden ofta kan leda till en direkt försämring av vederbörandes situation. Det bör dock tilläggas att sociala problem av den art som nu har antytts inte utmärker alla bötesfångar. I viss mån förekommer även fall av renodlad betalningstredska, som synbarligen saknar samband med egentliga sociala problem. Vidare förekommer en del fall där anledningen till att betalning inte har skett otvivelaktigt har varit att den bötfällda ansett att förvandlingsstraffet i hans fall är lindrigare än bötesstraffet. En ytterligare, i viss mån särpräglad kategori utgör de fall där den bötfällda för annan brottslighet döms till någorlunda långvarigt frihetsstraff. I sådana fall torde domstolarna vara mindre benägna att medge anstånd med förvandlingsstraffets verkställande. I dessa fall är f.ö. de tilltalade själva inte sällan mindre angelägna att söka utverka anstånd.

Den av utredningen verkställda klientelundersökningen beträffande fall, vari villkorligt anstånd med verkställigheten har medgivits, tyder på att denna grupp väsentligen består av människor med sociala problem av samma art som förut har berörts. En skillnad gentemot bötesfångarna är enligt sakens natur, att de som har fått villkorligt anstånd ansetts inte vara betalningsovilliga utan endast betalningsoförmögna.

Det är således i regel ett socialt sett påtagligt svagt klientel som drabbas av förvandlingsstraffen. Det är också klart att förvandlingshotet ibland leder till betalning från ekonomiskt svaga grupper, som samhället stöder ekonomiskt i andra sammanhang. Intresset av effektivitet på

verkställighetsstadiet kolliderar här med strävandena på det socialpolitiska området. Det måste betvivlas att det kriminalpolitiska intresset av att motverka uppkomsten av en bötesimmun grupp, som under alla förhållanden måste antas få en förhållandevis begränsad storlek, är tillräckligt starkt för att motivera att den press som förvandlingshotet innebär riktas mot hela den ekonomiskt svaga grupp som det här är fråga om.

Jag vill i detta sammanhang även peka på en annan från kriminalpolitisk synpunkt synnerligen allvarlig nackdel med förvandlingssystemet, nämligen att förvandlingspåföljderna, ovillkorliga och villkorliga, regelmässigt åläggs först flera år efter det att den aktuella brottsligheten begicks. Denna brist är så väsentlig att man enligt min mening enbart på den grunden har anledning ifrågasätta om förvandlingssystemets fördelar är värda ett sådant pris. Att i ett bibehållet förvandlingssystem söka eliminera just denna brist är, såsom utredningen har framhållit, ogörligt utan att skapa nya problem av allvarlig art, främst risk för en starkt ökad frekvens av förvandlingsstraff.

Slutligen vill jag även framhålla att förvandlingssystemet har ett flertal handläggningsmässiga nackdelar och föranleder en mångfald särskilda arbetsmoment hos olika myndigheter bl.a. polis, åklagare och domstolar. Ett avskaffande av förvandlingssystemet skulle därför innebära att rättsväsendets resurser i högre grad skulle kunna inriktas på andra och mer angelägna arbetsuppgifter.

Vad jag sålunda har anfört leder mig till den slutsatsen att de redovisade nackdelarna med förvandlingssystemet är så betydande att övervägande skäl talar för att systemet avskaffas. Samtidigt ger det anförda vid handen att ett slopande av förvandlingssystemet inte torde kunna ske utan vissa negativa konsekvenser i kriminalpolitiskt hänseende, varvid särskilt farhågorna för uppkomsten av en s.k. bötesimmun grupp och de fall där vitesinstitutet kan förmodas bli mindre effektivt än f.n. träder i förgrunden. När det gäller den bötesimmuna gruppen kan jag inte utan vidare dela den uppfattning, som utredningen — när den gör sin bedömning inom direktivens ram — uttalar, nämligen att uppkomsten av en sådan grupp är det pris man måste betala för att kunna eliminera de påtalade nackdelarna med förvandlingssystemet. Mina betänkligheter gäller inte den del av en sådan grupp vilken kommer att utgöras av människor, som lever i utpräglad dåliga sociala och ekonomiska förhållanden. Inte minst humanitära skäl talar enligt min mening för att man måste acceptera att dessa personer kan undgå verkställighet av bötesstraff. I sammanhanget vill jag erinra om att fylleristraflets avskaffande kan beräknas medföra att just detta klientel blir mindre bötesbelastat än tidigare.

Det kan emellertid inte uteslutas att den bötesimmuna gruppen även kan komma att bestå av personer som genom olika manövrar gör sig

svåråtkomliga för exekution. Jag åsyftar här t.ex. rörelsedikare som låter sina tillgångar ägas av anhöriga eller som uppträder som anställda med obetydlig eller ingen lön. Det kan också röra sig om personer som byter arbetsplats så snart det blir aktuellt med införsel i lönen. Även om det måste antagas att det här rör sig om relativt få personer, som på detta sätt söker göra sig oåtkomliga för exekutiva åtgärder utgör de dock enligt min mening en från kriminalpolitisk synpunkt viktig grupp. Det synes mig därför välbetänkt att utredningen utanför direktivens ram (jfr betänkandet s. 136) har tagit upp frågan om möjligheten att på straffrättslig väg i någon mån kompensera bortfallet av den kriminalpolitiska fördel med förvandlingssystemet som ligger däri att systemet hindrar uppkomsten av en bötesimmun grupp av detta slag. I likhet med flera remissinstanser anser jag dock att den frågan bör lösas redan i samband med förvandlingsstraffets avskaffande och inte — såsom utredningen har förordat — bör uppmärksammas endast, om en bötesimmun grupp faktiskt uppkommer.

Flertalet remissinstanser som tagit upp denna fråga förordar den tredje av utredningen skisserade lösningen (modell C) för att åstadkomma en sådan kompensation.

Förslaget innebär att allmän domstol på ansökan av åklagare kan meddela förordnande att viss person, som har visat sig oemottaglig för bötesstraff, under en treårsperiod skall kunna ådömas fängelse för brott som i och för sig har endast böter i straffskalan. En förutsättning för ett sådant förordnande skall vara att vederbörande under viss tid, ej över tre år, har ålagts fem eller flera bötesstraff eller blivit övertygad om tjugo eller flera brott som har föranlett böter. Sedan förordnandet har vunnit laga kraft kan domstol döma till fängelse i högst tre månader för nytt bötesbrott. Även om jag kan ställa mig bakom tanken på en lösning som innebär att man i vissa fall skall kunna tillgripa en skärpt straffskala i sådana fall när bötesstraff visat sig vara överksamt, anser jag emellertid att det nyss beskrivna och av utredningen förordade systemet kännetecknas av en alltför långtgående automatik. Dessutom leder det till ett utvidgat registreringsförfarande, vilket inte är önskvärt. Enligt min mening bör därför bestämmelserna utformas på ett något annorlunda sätt än enligt utredningens skiss.

För egen del anser jag att utgångspunkten för den nya regleringen måste vara att den skall kunna komma till användning bara i ett mycket starkt begränsat antal fall av ren undantagskaraktär. Det skall sålunda vara fråga om situationer där det skulle framstå som direkt stötande för rättskänslan att utdöma ett nytt bötesstraff. Av detta följer till en början att möjligheten att tillgripa annan påföljd som verkligen medför kännbar verkställighet och därmed är ägnad att avhålla gärningsmannen från fortsatt brottslighet i princip endast bör göras tillämplig på personer som notoriskt både gjort sig skyldiga till en massiv bötesbrottslighet och

kan hänföras till den lilla men ur kriminalpolitisk synpunkt viktiga grupp av bötesimmuna som jag nyss berörde.

Mot nu angiven bakgrund föreslår jag en reglering som enligt huvudregeln innebär att domstol får befogenhet att i fall då synnerliga skäl föreligger till antagande att ett bötesstraff inte skall vara verksamt döma till fängelse i högst tre månader utan hinder av att endast böter ingår i straffskalan för brottet. Jag anser inte att det föreligger skäl att i detta sammanhang meddela någon föreskrift av innebörd att brott, som har både böter och fängelse i straffskalan men som i och för sig i det enskilda fallet inte är av svårare beskaffenhet än att det kan sonas med böter i de extrema fall som det här blir fråga om skall föranleda fängelsestraff. Möjligheten till en sådan straffskärpning föreligger ju redan enligt nu gällande lagstiftning. Jag vill vidare tillägga att även om det i förevarande sammanhang främst blir fråga om fängelse så är det mot bakgrund av grundsatsen i 1 kap. 4 § första stycket andra meningen brottsbalken (BrB) inte uteslutet att tillämpa även andra påföljder.

Den nya bestämmelsen bör emellertid ytterligare klargöra under vilka förutsättningar en tillämpning av straffskärpningsregeln skall kunna komma i fråga. Ett första krav bör enligt min mening vara att det är fråga om en gärning som kan sägas ingå i en serie av brott för vilken gärningsmannen under en inte alltför lång tid före det nya brottet ålagts två eller flera bötesstraff. Vidare bör det kravet uppställas att en betydande del av dessa bötesstraff inte har kunnat verkställas. Har så inte kunnat ske, har syftet med bötesstraffet förfelats, nämligen att tillfoga gärningsmannen ett ekonomiskt avbräck. Det kan emellertid enligt min mening inte vara rimligt att detta skall drabba också en person som helt saknat ekonomiska möjligheter att betala böterna. Som jag tidigare har anfört är ju syftet med den nya bestämmelsen enbart att kunna komma tillrätta med de relativt få personer som på det ena eller andra sättet söker göra sig oåtkomliga för exekutiva åtgärder. Den nya regleringen bör därför begränsas till fall där den uteblivna betalningen berott på tredska eller grov vårdslöshet. Det kan emellertid förekomma situationer där det nya brottet eller den tidigare brottsligheten är av förhållandevis oskyldig karaktär och inte tyder på någon manifesterad brottslig viljeinriktning hos gärningsmannen. För sådana och liknande fall kan den föreslagna straffskärpningsregeln te sig orimligt hård. Som ett ytterligare krav för att regeln skall få tillämpas bör därför uppställas att ett nytt bötesstraff framstår som uppenbart otillräckligt på grund av risk för ny brottslighet eller av allmänpreventiva skäl.

Den nya regleringen bör inte ges en sådan utformning att den lägger hinder i vägen för ordningsbot och strafföreläggningsystemen. Det kan inte komma i fråga att — med tanken på en mycket begränsad krets bötfällda — generellt tynga dessa processekonomiskt viktiga handlägg-

ningsformer med rutiner som innebär att från register skulle i varje enskilt fall inhämtas uppgifter angående den misstänktes tidigare bötesbelastning. I den förordade regleringen har detta tillgodosetts genom att bestämmelsen gjorts tillämplig endast på domstolsfallen.

Enligt min mening talar övervägande skäl för att frågan om den nya straffskärpningsregeln i det enskilda fallet över huvud taget bör komma i fråga för tillämpning eller inte bör läggas på allmän åklagare. Rätts-säkerhetsskäl talar också för att åklagaren redan i stämningsansökningen yrkar att bestämmelsen skall tillämpas, så att den tilltalade i god tid får kännedom om att han riskerar mer än böter.

Vad jag nu har föreslagit medför inte något behov av en ny eller utvidgad central brottsregistrering. Uppgift om brottsbalksbrott som har förskyllt dagsböter finns i det centrala polisregistret. Detta register innehåller också uppgifter om personer som erhållit 25 dagsböter eller mer för annat brott än brottsbalksbrott. När det gäller trafikbrott, som när fyllerstraffet avskaffas förmodligen kommer att utgöra den största gruppen av bötesbrott, finns vissa uppgifter i körkortsregistret. I likhet med utredningen och särskilt mot bakgrund av vad jag tidigare har anfört om det ytterst begränsade syftet med den föreslagna nya regleringen anser jag emellertid att man i detta sammanhang främst bör peka på det förhållandet att åklagare och brottsutredande polismän — alldeles oavsett central brottsregistrering — av erfarenhet får ganska god kännedom om vilka individer inom vederbörande distrikt som med stor frekvens begår bötesbrott av vissa slag, t.ex. notoriskt åsidosätter hastighetsgränser, för bristfälligt utrustade motorfordon, idkar olaga gatuhandel osv. och som helt eller väsentligen är oåtkomliga för bötesverkställighet eller i varje fall inte tar intryck därav. Det kan i detta sammanhang påpekas att det inom rättsväsendets informationssystem utvecklade systemet för person- och belastningsregistret (PBR) har nu i enlighet med de ursprungliga planerna vidareutvecklats för on-line-drift. Detta innebär att registerutdrag kan rekvireras från och snabbt levereras till polisväsendets dataskärmar och skrivare. En sådan direktförbindelse mellan terminaler och dator har tagits i bruk i hela landet under maj och juni 1976. Härigenom uppkommer ökade möjligheter att snabbt få fram information i de avseenden som den nya regleringen i enstaka fall kan aktualisera. Ett sådant nytt system torde dock inte rubba vad jag förut har anfört om att man inte kan överväga att som ett regelmässigt moment i utredning av bötesbrott kräva en undersökning av den eventuella förekomsten av tidigare bötesbrottslighet.

Av vad jag tidigare har anfört framgår att det i första hand ankommer på åklagare att mot bakgrund av de uppgifter som han sålunda har vetskap om pröva huruvida förutsättningarna för en tillämpning av den nya bestämmelsen är uppfyllda. Den nya regleringen förutsätter emellertid även ett visst samarbete mellan åklagare och kronofogde.

Sålunda bör åklagare i de fall då de nya reglerna kan bli tillämpliga inhämta yttrande från kronofogdemyndigheten i syfte att utröna huruvida de böter som gärningsmannen tidigare har ålagts blivit verkställda och om så inte är fallet om detta har berott på tredska eller grov vårdslöshet från den betalningsskyldiges sida. Några svårigheter för kronofogdemyndigheterna att lämna besked i dessa frågor torde enligt min mening inte behöva uppkomma. Som jag tidigare har anfört är nämligen de nya bestämmelserna avsedda för personer som mera frekvent gör sig skyldiga till bötesbrottslighet. Dessutom skall denna brottslighet inte ligga alltför långt tillbaka i tiden. I samband med att jag längre fram behandlar frågan om en ny bötesverkställighetslagstiftning kommer jag att lägga fram förslag om att preskriptionstiden för böter förlängs från tre till fem år. Avsikten med förslaget är bl.a. att förlänga verkställigheten för personer som av tredska eller grov oaktsamhet underlåter att betala sina böter. Man torde därför kunna utgå ifrån att verkställighet pågår i de fall då det kan komma ifråga att tillämpa den nya bestämmelsen. Den omständigheten att verkställighet inte pågår mot bötesgäldenären när åklagare inhämtar yttrande från kronofogdemyndigheten torde således tala för att den bötfällda inte tillhör den kategori personer som den nya bestämmelsen är avsedd för. Den av mig förordade ordningen innebär emellertid också att man måste beakta fortgående förändringar beträffande bötesbelastningen. Hänsyn måste tas t.ex. till delbetalningar, vilka särskilt vid införsel kan bli frekventa, och till helbetalning av viss bötespost, vilket kan leda till att förutsättning för den nya regleringens tillämplighet inte längre föreligger. Denna nackdel upphävs dock av det förhållandet att den nya bestämmelsen är tänkt att tillämpas endast i sällsynta undantagsfall.

Som jag tidigare har anmärkt fyller förvandlingsshotet en nyttig funktion, när det gäller vitesinstitutets effektivitet. I ett verkställighetssystem utan förvandlingsinslag föreligger risk att vitesförelägganden kommer att sakna verkan mot personer som inte är åtkomliga för exekutiva åtgärder. Vissa områden där vitesförelägganden kommer till användning är visserligen sådana att det oftast ligger i sakens natur att de som berörs av vitesföreläggande har utmättningsbar egendom. Oftast är detta fallet när föreläggandet riktas mot någon i hans egenskap av fastighetsägare eller rörelseidkare. Emellertid har man också att räkna med fall utan verkställighetsmöjlighet.

Med hänsyn till det anförda anser jag i likhet med ett flertal remissinstanser att det finns anledning att i samband med förvandlingsstraffets avskaffande införa en lagstiftning som vidgar de i olika specialförfattningar inskrivna befogenheterna att sätta ut vite i pengar till att — under särskilda förutsättningar — gälla vites utsättande i fängelse. Regler av sådan innebörd finns redan i gällande rätt (jfr 15 kap. 11 § giftermålsbalken, omtryckt 1973: 645). I vissa sammanhang förekommer

håkte som påtryckningsmedel för att förpliktelsen skall uppfyllas t.ex. i 36 kap. 21 § rättegångsbalken (RB), 94 § konkurslagen (1921: 225), KL och i 8 § lagen (1921: 244) om utmättningsed. I en sådan generellt gällande lag bör möjligheten att använda fängelsepåföljd i vitesföreläggande förekomma bara i de fall där sakens beskaffenhet är sådan att, om ekonomiskt vite skulle komma i fråga, detta skulle sättas högt. En ytterligare förutsättning bör vara att det redan på förhand kan antas att ett vite i pengar inte kommer att bli tillräckligt verksamt. Särskilda regler krävs också beträffande behörigheten att förelägga vite av ifrågasvarande art och utdöma det.

Slutligen vill jag ta upp frågan om verkställighet av förvandlingsstraff som medelats i annat nordiskt land. Möjligheterna att verkställa internordiska förvandlingsstraff här i landet avser bl. a. svenska medborgare. Om förvandlingsstraffet för böter avskaffas, kan det inte komma i fråga att ett förvandlingsstraff, som i annat nordiskt land har ådömts en svensk medborgare, verkställs här. Beträffande utläningar som har hemvist här i landet eller vilka i övrigt vistas här under sådana förhållanden att verkställighet av utländskt förvandlingsstraff skall kunna ske här, är skälen inte lika starka att avskaffa möjligheten att låta verkställighet ske i Sverige. I likhet med utredningen har jag dock stannat för att även i dessa fall föreslå en ändring av nuvarande ordning. För denna lösning talar enligt min mening särskilt de principiella synpunkter som ligger bakom förslaget att avskaffa förvandlingsstraffet.

6.2 Ny bötesverkställighetslagstiftning

6.2.1 Allmänna synpunkter

Vid det reformarbete på det exekutionsrättsliga området som har bedrivits under de senaste två decennierna har man eftersträvat att göra regleringen sådan att den exekutiva verksamheten blir så effektiv som är möjligt samtidigt som gäldenärerna inte skall bli alltför hårt utsatta. Några väsentliga skärpningar gentemot bötesgäldenärerna kan därför inte komma under övervägande i nu förevarande sammanhang. Man får sålunda acceptera att möjligheterna att genom författningsändringar få fram nya tillgångar för verkställighet av bötesstraff är begränsade.

Vad gäller möjligheten att i övrigt få ett större utbyte av bötesindrivningsverksamheten vill jag framhålla att ett förbättrat resultat kan förväntas, om arbetet kan drivas enligt mera praktiska och ändamålsenliga rutiner än som hittills kunnat tillämpas. I viss utsträckning möjliggörs förenklade rutiner redan genom att de särskilda och ganska tyngande arbetsmoment, som har föranletts av förvandlingsystemet, bortfaller. En ytterligare fördel uppnås, om bötesindrivningsarbetet får bedrivas enligt väsentligen samma regler som gäller för skatteindrivning.

Den viktigaste möjligheten att förbättra indrivningsresultatet för

böternas del torde dock vara att allmänt förbättra deras ställning i förhållande till andra slag av fordringar. En sak för sig är att sådana åtgärder måste ske på bekostnad av andra fordringar, såväl enskilda som allmänna eftersom det i exekutionssammanhang i så fall för deras del i motsvarande mån kommer att finnas mindre tillgångar att ta i anspråk. Intresset att i ett bötesverkställighetssystem utan förvandlingsinslag förbättra effektiviteten gör dock en sådan förändring befogad. Härtill kommer att böternas merendels dåliga ställning enligt gällande rätt väsentligen har betingats av att förvandlingssystemet har kunnat åberopas som skäl att ge bötesfordringen en mindre gynnsam position när den konkurrerar med andra fordringar.

Vad gäller själva indrivningsförfarandet vill jag särskilt peka på tre möjligheter till skärpningar. Den första avser möjligheten att åstadkomma förlängd verkställighetstid för vissa fall. Den andra är att införa möjlighet att använda konkursansökan som yttersta påtryckningsmedel gentemot bötesgäldenärer. Den tredje är att slopa de för bötesindrivning gällande särskilda reglerna om att viss egendom skall undantas från utmätning (beneficium) och låta enbart de allmänna reglerna i sådant hänseende gälla.

Jag kommer i det följande att behandla dessa tre möjligheter närmare och kommer dessutom att ta upp fråga om ytterligare åtgärder som är ägnade att stärka bötesindrivningens effektivitet. Ett gemensamt spörsmål för flera av de behandlade åtgärderna är det förut nämnda intresset att få likartade regler i fråga om bötesindrivning och skatteindrivning. Detta intresse att kunna samordna indrivningsformerna är så framträdande att det bör sätta sin prägel på inte bara reglerna om förfarandet utan i någon mån också på regler av materiell innebörd, såsom beträffande förmånsrätt, s. k. kvittning, avskrivningsgrunder och ackordsmöjligheter.

Beträffande flertalet av de ändringar som jag kommer att föreslå i det följande kan måhända allmänt sägas att de var för sig kanske inte kommer att medföra några större fördelar från effektivitetssynpunkt. Med hänsyn till intresset av att stärka böternas ställning i påföljdssystemet anser jag det emellertid befogat att föra fram förslag även på punkter där det är ganska måttliga förbättringar som står att vinna. Det gäller sålunda att ta tillvara alla möjligheter till ett gynnsamt helhetsresultat.

Jag vill emellertid i detta sammanhang betona att det inte uteslutande är effektiviseringssträvandena som skall tillgodoses när man överväger nya bötesverkställighetsregler. Nu gällande rätt har i 5 § lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff (BöVL) en regel om avbrytande av verkställigheten när särskilt starka sociala skäl talar mot att böter tas ut. Regelns tillämpningsområde har dock gjorts tämligen snävt och dess praktiska värde har blivit begränsat. De allmänna grunderna för

denna bestämmelse är dock allttjämt bärande, och den bör därför få viss motsvarighet i en ny lagstiftning.

Slutligen vill jag nämna att det i det följande i regel endast finns anledning att tala om böter, eftersom vitet i allt väsentligt är likställt med böter. I viss utsträckning gäller detsamma i fråga om sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Beträffande dessa samhällets fordringar finns det emellertid vissa särregler som medför att de ibland behöver beröras särskilt. Som teknisk term för sistnämnda typ av fordran används i fortsättningen "rättsverkansbelopp".

6.2.2 Utformningen av de nya reglerna

Enligt 9 § förmånsrättslagen (1970: 979, omtryckt 1975: 1248) gäller bl.a. att utmätning för flera fordringar på en gång ger lika rätt. Däremot skall böter, viten och fordran på grund av förverkande eller annan särskild rättsverkan av brott enligt 19 § samma lag gå efter andra fordringar vid konkurs. Vidare har enligt 1 och 15 §§ införsellagen (1968: 621, 15 § ändrad senast 1976: 624) skatter och allmänna avgifter vid införsel företräde framför böter och viten. Det kan nämnas att rättsverkansbelopp inte omfattas av införsellagen.

Utredningen har föreslagit att bötesfordringar skall jämföras med skattefordringar inte endast vid gemensam utmätning utan även vid konkurs och införsel. Vid konkurs föreslås bötesfordringarna därvid bli jämförda med oprioriterade skattefordringar. Utredningens förslag i denna del har föranlett viss remisskritik. SACO/SR har sålunda avstyrkt förslaget. Organisationen anser att bötesfordran fortfarande bör vara efterställd övriga fordringar i konkurs. En konsekvens av efterställdheten i konkurs bör vidare vara att bötesfordran vid gemensam utmätning tillsammans med annan fordran får vika för den andra fordringen. Enligt organisationens mening bör fiskala intressen inte få tillmätas någon avgörande roll vid indrivning av bötesfordringar i konkurrens med andra fordringar. Bötesstraffet bör ses utslutande som en kriminalpolitisk sanktion som riktar sig mot det överskott utöver beneficiet som den dömda har eller kan komma att skaffa sig sedan hans övriga vid exekutionen aktuella skulder är betalda. Sveriges advokatsamfund har avstyrkt att viten på belopp över 2 000 kronor vid införsel jämföras med böter. Om möjligheten att utsätta vite i form av fängelse genomförs, bör det enligt samfundets mening övervägas huruvida inte regeln i 9 § förmånsrättslagen att utmätning för flera fordringar på en gång ger lika rätt bör ändras så att vitesfordringar överstigande 2 000 kronor undantas. I konsekvens med vad som sagts beträffande införsel och utmätning har samfundet avstyrkt förslaget att viten, i varje fall viten över 2 000 kronor, i konkurs jämföras med övriga oprioriterade fordringar. Samfundet har också avstyrkt utredningens förslag att förbättra bötesfordringarnas ställning i konkurs. Även om den bötfällde konkursgälden

nären måhända betraktar sig själv som delvis betalande, skulle bötesstraffet på detta sätt drabba borgenärerna i större eller mindre omfattning.

Den i 19 § förmånsrättslagen intagna regeln som innebär att böter vid konkurs är efterställda andra fordringar utan förmånsrätt är delvis betingad av förvandlingssystemet. Det finns därför skäl att pröva om denna ordning bör bevaras om förvandlingssystemet slopas. Frågan är därvid om tillräckliga skäl i övrigt kan motivera att nuvarande regel bibehålls.

Den omständigheten att bötesstraffet är avsett att träffa bara den dömda men inte hans borgenärer utgör inte något avgörande hinder mot att bötesfordringarnas ställning förbättras. Från statsverkets och konkurrerande borgenärs sida finns det inte någon egentlig anledning att betrakta bötesfordringen på annat sätt än vilken fordran som helst som tillkommer statsverket. I lagstiftningen har man också i betydelsefulla hänseenden tagit konsekvensen härav. Förmånsrättsförhållandet vid samtidig utmätning, som nyss nämndes, utgör ett exempel på att man har låtit bötesfordran konkurrera med andra fordringar på lika villkor. Bötesfordringens straffrättsliga karaktär har därvid inte ansetts lägga hinder i vägen. Ett annat exempel utgör på sitt sätt införsellagen. Enligt införsellagen har sålunda bötesfordringar företräde framför fordringar i allmänhet. Införsel för böter viker dock för löneutmätning under viss tid av året /17 § införsellagen jämförd med 67 b § 4 utsökningslagen (UL). Löneutmätning får pågå längre tid om gäldenären lämnar medgivande till detta.

Ytterligare ett viktigt exempel gäller just vid konkurs, nämligen när utmätning för bötesfordringen skett dessförinnan. Då får bötesfordringen särskild förmånsrätt enligt 8 § förmånsrättslagen. I nu angivna sammanhang har alltså bötesfordringens straffrättsliga karaktär inte ansetts motivera att fordringen skulle stå tillbaka för andra fordringar. Som utredningen har anfört är det därför svårt att inse varför man på andra områden än de nu nämnda skulle anlägga ett avvikande synsätt, och anse bötesfordringens "särskilda" karaktär motivera att den ges sämre ställning än fordringar i allmänhet. Därtill kommer att om man betraktar spørgsmålet ur den bötfälldes synvinkel så torde han allmänt anse att det är hans egendom som delas, och att den naturliga inställningen hos en konkursgäldenär därför torde vara att, i den mån genom konkursen böter och andra fordringar blir till åtminstone någon del betalda, det i realiteten är han själv som är den betalande. I likhet med utredningen anser jag det från kriminalpolitisk synpunkt också vara av värde om den bötfällda även i konkurssammanhang får erfara att bötesstraffet leder till viss verkställighet.

Med hänsyn till de anförda synpunkterna och vikten av att bötesverkställigheten effektiviseras ansluter jag mig till utredningens uppfattning,

att bötesfordringarnas förmånsrättsställning bör förbättras så att likställighet i princip sker med skattefordringar. Som konkurslagskommittén har anfört i sitt remissyttrande kan visserligen det ekonomiska utbytet av en sådan reform komma att bli förhållandevis litet. Jag har emellertid tidigare betonat att även måttliga förbättringar bör tas tillvara i syfte att söka nå ett gynnsamt helhetsresultat. I motsats till advokatsamfundet anser jag vidare att viten — även om de uppgår till så högt belopp att viten kunnat föreläggas i fängelse enligt den av mig tidigare föreslagna nya lagen — bör komma i åtnjutande av samma förbättringar i indrivningshänseende som böter. Några särskilda skäl till ett motsatt ställningstagande finns enligt min mening inte.

Beträffande företrädesordningen mellan skatter och böter vid införsel grundas skatternas nuvarande företräde i huvudsak på det förhållandet att böterna kan förvandlas till fängelse. Slopas förvandlingssystemet bör bötes- och skattefordringar som konsekvens härav göras jämställda vid införsel. Jag biträder därför utredningens förslag i denna del. När det gäller den närmare utformningen av de nya bestämmelserna återkommer jag till denna fråga längre fram.

Som jag tidigare har anfört bör av praktiska skäl en riktlinje vara att bötesfordringarna inte ställs efter skattefordringarna med mindre vägande skäl talar härför. När det gäller samtidiga utmätningar bör bötesfordringar även i fortsättningen konkurrera på lika villkor med fordringar i allmänhet.

I detta sammanhang uppkommer då frågan om böterna och de övriga straffrättsligt grundade fordringar, som omfattas av 19 § förmånsrättslagen och som naturligen bör följa böternas ställning, skall ges endast samma rätt som oprioriterade skatter eller om de skall jämföras med de skattefordringar som omfattas av den allmänna förmånsrätt som åsyftas i 11 § förmånsrättslagen (det s.k. skatteprivilegiet). Utredningen har för sin del funnit att det inte finns anledning att vid konkurs ge böter bättre rätt än den som tillkommer oprioriterade skatter och avgifter, dvs. att de får omfattas av 18 § förmånsrättslagen. Denna inställning har kritiserats av riksrevisionsverket (RRV) under remissbehandlingen. Verket anser att om böterna jämföras med de privilegierade skattefordringarna uppnår man i viss grad jämförbarhet i indrivningshänseende mellan företagare och anställda.

Som utredningen har påpekat hänför sig skälen för skatteprivilegiet väsentligen till förhållanden som berör företagare, oftast juridiska personer. Skälen kan därför inte utan vidare återopas för att förbättra böternas ställning i förmånsrättsordningen. Frågan om ekonomiska sanktioner mot juridiska personer utreds f.n. av utredningen om en eventuell reformering av det ekonomiska sanktionssystemet inom straffrätten. Enligt min mening bör i avvaktan på resultatet av denna utredning böterna få samma rätt som tillkommer oprioriterade skatter och avgifter.

De praktiska skäl som jag tidigare har åberopat till stöd för att ändra böternas ställning i förmånsrättshänseende påkallar inte heller en mer vittgående omreglering än som har föreslagits nu.

När införsel för böter konkurrerar med löneutmätning för annan fordran, gäller enligt 17 § införsellagen att införsel skall ändras eller hävas, om utmätning i lönen därigenom kan äga rum. Eftersom löneutmätning kan avse vilken fordran som helst, innebär bestämmelsen att böterna får vika oavsett karaktären på utmätningensfordringen. Om förvandlingsstraffet avskaffas, ökas som tidigare har nämnts intresset av att böter inte skall ställas efter fordringar i allmänhet. Jag vill också erinra om att möjligheten till införsel har särskild betydelse för bötesinbringningens effektivitet. Dessa förhållanden talar enligt min mening för att böternas ställning enligt 17 § införsellagen bör förbättras. Som utredningen har påpekat finns det dock vissa utmätningensfordringar av kvalificerad beskaffenhet som bör gå före bötesfordringar, även om förvandlingsstraffet avskaffas. Det är fråga om sådana fordringar, för vilka utmätning får tillämpas i sex månader under ett kalenderår i stället för i tre månader som enligt 67 b § 4 UL annars är medgivet. Sådana fordringar är exempelvis ersättning för person- eller egendomsskada på grund av brott och skadeståndsrättsliga underhållsbidrag vid förlust av försörjare (prop. 1968: 130 s. 106). Jag biträder således utredningens förslag till ändring i 17 § införsellagen vilket innebär att utmätning för denna typ av fordringar även i fortsättningen skall ha företräde framför införsel för böter. Dessutom bör de ha företräde framför skatter när nu skatter och böter jämställs i införselhänseende. Jag vill tillägga att, som RSV har påpekat, syftet med den föreslagna nya ordningen kan vara svårt att helt tillgodose i den praktiska tillämpningen på grund av att olika förbehållsbelopp tillämpas vid införsel och löneutmätning. Denna omständighet bör emellertid varken enligt verkets eller min uppfattning utgöra något hinder mot reformen.

Enligt 22 § införsellagen kan ett införselliknande förfarande i viss omfattning ske, även om gäldenären inte uppbär synlig lön. Genom den hänvisning som görs i paragrafen till 1 § 1 och 2 samma lag begränsas tillämpningsområdet till familjerättsliga underhållsbidrag samt motsvarande kommunala bidrag. Skatter och böter kan således inte tas ut på detta sätt.

År 1970 behandlade riksdagen en motion om ändring av 22 § införsellagen så att den skulle omfatta även skatter och böter. Motionen föranledde inte någon åtgärd. Som skäl åberopades främst att lagen hade gällt endast under kort tid och att erfarenheterna av tillämpningen av 22 § ansågs vara otillräckliga (jfr 1 LU 1970: 20 samt prot. 1970: I: 15 s. 98 och 1970: II: 14 s. 50). Enligt vad utredningen har erfarit vid intervjuer hos kronofogdar har det visat sig vara en brist att tillämpningsområdet för 22 § är inskränkt på detta sätt. Stötande exempel har sålunda före-

kommit som visar hur personer har kunnat undandra sig att betala oguldna skatter och allmänna avgifter — och även böter — t.ex. genom att "skriva över" sin rörelse på maken och ta anställning hos denne med ingen eller ringa synlig lön men mot en faktisk gottgörelse som uppenbarligen väl motsvarar skälig lön. Motsvarande missförhållande har uppgetts föreligga vid anställning hos annan närstående än make.

Med hänsyn till det angelägna i att motverka sådana förfaranden föreslår jag i likhet med utredningen att 22 § införsellagen ändras att gälla även sådana fordringar, som avses i 1 § 3 och 4 samma lag dvs. skatter och därmed jämställda allmänna avgifter samt böter.

Jag vill i detta sammanhang även peka på den ändring i införsellagen (se prop. 1975/76: 27) som trädde i kraft den 1 juli 1976 och som innebär att införsel i sjukpenning numera kan ske även för skatter och allmänna avgifter samt böter och viten. Denna lagändring bör också vara ägnad att göra bötesindrivningen mera effektiv.

När erlagd preliminär skatt överstiger den slutliga skatten tillkommer överskottet i princip den skattskyldige. Före utbetalning därav kan dock överskottet tas i anspråk för betalning av gäld. Beträffande flertalet slag av fordringar gäller, att överskottet eller del därav inte kan tas i anspråk på annat sätt än genom utmätning. För vissa skatter gäller emellertid enligt 68 § 4 mom. UppbL ett gynnsammare förfarande, som i vardagslag kallas kvittning. Förfarandet innebär i korthet att — innan överskottet står till förfogande för utmätning och alltså med företrädare framför utmätning — från överskottet får avräknas restförda skatter och avgifter som omfattas av UppbL. Kvittningen har ansetts böra betraktas närmast som en avräkning i ett kontokurantförhållande. Efter ett uttalande av JO (se JO:s ämbetsberättelse 1960 s. 289) anses allmänt att kvittning i nu angiven bemärkelse inte kan förekomma i fråga om böter eller sådana skatter och allmänna avgifter som inte omfattas av bestämmelserna i UppbL. Utredningen har nu föreslagit att kvittning bör komma till användning även vid bötesindrivning. Förslaget har godtagits av flertalet remissinstanser.

Med hänsyn till det i det föregående betonade starka intresset att förbättra indrivningsmöjligheterna för böter föreslår jag att den här diskuterade ändringen genomförs. Jag vill i detta sammanhang även framhålla att en sådan ändring är ägnad att underlätta handläggningen hos kronofogdemyndigheterna. Vad som nu har sagts beträffande böter bör även gälla viten och rättsverkansbelopp. Det bör betonas att kvittning kan bli av betydelse inte minst när vite har ålagts juridisk person eftersom införsel inte kan användas annat än mot fysiska personer.

Jag biträder också utredningens förslag att särskilda beneficieregler inte vidare skall gälla beträffande bötesfordringar. Med en ordning utan förvandlingsinslag kan det nämligen inte anses föreligga tillräckliga skäl att i beneficiéhänseende uppställa andra regler för bötesford-

ringarna än för fordringar i allmänhet. Vid detta ställningstagande har jag i likhet med utredningen konstaterat att den praktiska skillnaden vid tillämpningen av 3 § andra stycket BÖVL i förhållande till de allmänna bestämmelserna i 65 § UL i deras nuvarande lydelse är mycket ringa. Jag vill i detta sammanhang slutligen framhålla att jag längre fram kommer att ta upp frågan om att införa vissa bestämmelser om avbrytande av verkställighet när särskilt starka sociala skäl talar härför.

Utredningen har vidare föreslagit att konkursansökan skall få göras under återopande av en bötesfordran. Förslaget har fått ett positivt mottagande under remissbehandlingen. Även jag anser att det saknas anledning att för framtiden utesluta konkursförfarandet som instrument bland bötesverkställighetsformerna när de särskilda verkställighetsmöjligheter som följer av förvandlingssystemet bortfaller. Möjligheten att tillgripa konkurs gentemot bötesgäldenärer som inte betalar saknar visserligen praktisk betydelse i de fall då dessa också har skatteskulder. I sådana fall kan nämligen konkurs komma till stånd på grund av sistnämnda fordringar och även bötesfordringen kan sedan bevakas i konkursen. Emellertid är det inte genomgående — om än tämligen vanligt — att skatteskulder förekommer vid sidan av böteskulder. Det är därför enligt min mening befogat att införa möjlighet till konkurs på grundval av bötesfordran. Konkurshotet kan i vissa fall ha en betalningsfrämjande effekt, besläktad med den som uppnås med förvandlingsshotet men utan dettas nackdelar. Jag föreslår därför att möjlighet öppnas att ansöka om konkurs på grund av bötesfordran. Att vissa begränsningar bör gälla i detta hänseende återkommer jag till i specialmotiveringen.

När det gäller utredningens förslag att göra ackordsförfarandet tillämpligt på bötesfordringar har meningarna varit delade bland remissinstanserna. För egen del har jag en viss förståelse för dem som anser att det är mindre tilltalande att sådana, straffrättsligt grundade fordringar som det här är fråga om skall kunna bli föremål för ackord och därmed förhandling. Enligt min mening bör dock sådana betänkligheter inte vara avgörande på det begränsade området som det här är frågan om, särskilt som en sådan lösning har godtagits för de betydelsefulla skattefordringarnas del.

Enligt 35 kap. 7 § första stycket BrB är preskriptionstiden för bötesstraff tre år från det bötesavgörandet vann laga kraft. Preskriptionen avbryts dock genom delgivning av ansökan om förvandling. Leder förvandlingsmålet till att saken hänskjuts till ny behandling hos indrivningsmyndigheten, börjar en ny treårig preskriptionstid löpa från dagen för beslutet. Ett avskaffande av förvandlingsstraffet skulle sålunda, om nya bestämmelser i preskriptionsfrågan inte meddelas, leda till att treårsgränsen blir generellt gällande.

Utredningen har förordat att preskriptionstiden som regel skall vara fem år. I praktiken bör emellertid enligt utredningens mening fråga om

avskrivning av bötesfordran, som inte har kunnat drivas in, tas upp till prövning redan när minst två och högst tre år har förflutit från det bötesavgörandet vann laga kraft. Sådan fråga skall dock inte tas upp med mindre det finns skäl att anta att den bötfälde gjort vad han förmått för att betala böterna eller annan särskild omständighet inte talar mot avskrivning. Bestämmelser om den sålunda avsedda praktiska tillämpningen förutsätts komma att meddelas av regeringen. Förslaget har även i denna del fått ett övervägande positivt mottagande av remissinstanserna.

För egen del kan jag instämma i utredningens uppfattning att det väsentligen är två förhållanden som talar för en förlängning av verkställighetstiden utöver tre år. Det ena är att längre verkställighetstid i vissa fall kan ge bättre indrivningsresultat. Avbetalningsplanen vid större böteskulder — och inte minst för betalning av mer betydande rättsverkansbelopp — kan ibland behöva sträckas ut över en längre period. Detsamma kan vara förhållandet vid införsel, där endast mindre belopp kan tas ut per avlöningstillfälle. Det andra förhållandet som talar för en förlängd verkställighetstid är att man måste räkna med bötesgäldenärer som av tredska eller grov vårdslöshet underlåter att betala. En förlängd verkställighetstid är i sådana fall motiverad framförallt av det skälet att bötesstraffets förut nämnda bieffekter därigenom skärps.

Man bör också beakta att en flexibel verkställighetstid ger kronofogdemyndigheten en i någon mån förstärkt "förhandlingsposition" i dess mellanhavande med den bötfälde. När frågan om avskrivning blir aktuell får nämligen kronofogdemyndigheten möjlighet att klargöra för den bötfälde att en på visst sätt dokumenterad betalningsvilja kan ha betydelse för bedömningen om han skall undgå fortsatt verkställighet.

En sådan ordning förutsätter emellertid som utredningen har framhållit att den tillämpas med viss restriktivitet. Kronofogdemyndigheten har emellertid i allmänhet goda förutsättningar att realistiskt bedöma i vilka fall en exempelvis treårig verkställighetstid med viss, inte oväsentlig betalning bör godtas framför en alternativ möjlighet att verkställighetsarbetet utsträcks att pågå fem år med ovissa utsikter att alls uppnå någon betalning. Ändamålssynpunkter bör i detta sammanhang få väga över de mer principiella synpunkter, som kan anföras mot en ordning av angivet slag.

Av vad jag nu sagt framgår att jag finner övervägande skäl tala för den av utredningen föreslagna ordningen som innebär att den nuvarande treårsregeln behålls för ordinära fall med verkställighetshinder. Det är fall som utmärks av att betalningsoförmåga är för handen och i vilka tredska eller grov vårdslöshet inte kan antas utgöra förklaringen till att betalningen uteblivit. Någon anledning att för sådana fall åstadkomma förlängd verkställighetstid föreligger i regel inte. Annorlunda förhåller

det sig beträffande dem som är klart betalningsovilliga men i och för sig inte saknar betalnings- eller förvärvsförmåga. I sådana fall är det önskvärt att verkställighetstiden skall kunna förlängas för att uppnå den förut nämnda skärpningen i verkställigheten. Förlängd verkställighet kan vara lämplig även i vissa andra fall än de sist berörda. Främst gäller detta när det är fråga om stora böteskulder som nödvändiggör mera långvariga avbetalningsplaner. Även i vissa införsselfall kan det såsom nyss har nämnts finnas anledning att låta verkställigheten pågå längre tid än som är normalt. Beträffande den föreslagna ordningens närmare utformning återkommer jag i specialmotiveringen.

Jag övergår härnäst till att behandla frågan om ett vidgat uppbördsförfarande. Som jag inledningsvis har framhållit tillämpas ett särskilt bötesuppbördssystem inom ramen för ordningsbots- och strafföreläggandesystemen. Förfarandet innebär, att den misstänkte i samband med att föreläggandet utfärdas ges tillfälle att frivilligt betala böterna till RPS över postgiro. Vid arbetsrutinerna används datateknik vilket medför stora fördelar i flera hänseenden. Betalningsfrekvensen inom uppbördsförfarandet har varit god. Budgetåret 1973/74 inflöt sålunda 48,7 % av bötesbeloppen i strafförelägganden och 65 % av bötesbeloppen i ordningsförelägganden. Hos dem som sysslar med bötesverkställighet är det en allmän uppfattning att betalningsfrekvensen främjas, om det finns möjlighet för bötesgäldenärerna att betala i så nära anslutning till brottet som möjligt.

Att verkställigheten av påföljd på detta sätt kan komma så snabbt som möjligt efter brottet ligger helt i linje med strävanden man sedan länge haft inom straffprocesslagstiftningen och även inom kriminalvårdslagstiftningen. En annan fördel med uppbördssystemet är att man därigenom kan reducera sådan ofrivillig "kreditgivning" från statens sida som förekommer inom indrivningssektorn. Det bör vidare understrykas att användning av ADB för all bötesuppbörd leder till rationalisering av verkställigheten. Betydelsen av ett enhetligt system för uppbörden ökar ytterligare vid en övergång till ADB-rutiner inom exekutionsväsendet.

Enligt utredningens mening motiverar de goda erfarenheterna av uppbördssystemet att detta utsträcks att gälla även andra bötesavgöranden, i första hand böter som utdöms av tingsrätterna. Utredningens uppfattning delas av en i stort sett enhällig remissopinion.

Även jag anser att fördelarna med en central uppbörd av domstolsböter är så stora att de motiverar en utbyggnad av systemet för brottmålsförfarandet i rättsväsendets informationssystem (RI) i den utsträckning som utredningen har förordat. I den mån systemtekniska eller kostnadsmässiga skäl inte lägger hinder i vägen för en sådan utbyggnad bör enligt min mening den centrala uppbörden när den är fullt utbyggd inbegripa samtliga böter, viten och rättsverkansbelopp som omfattas av

systemet för brottmålsförfarandet i RI och som utdöms av tingsrätt, hovrätt och högsta domstolen. Huruvida det av mig sålunda föreslagna uppördssystemet bör avse även böter som har ådömts av annan domstol än allmän sådan samt vissa myndigheter, bör t.v. lämnas öppet. Antalet sådana böter är litet, sett i det totala sammanhanget. De skäl som har anförts tidigare gör sig därför inte gällande med samma styrka som i fråga om tingsrättsböter. Det bör också nämnas att systemet för brottmålsförfarandet i RI inte avser andra domstolar än de allmänna.

Frågan om ett uppördssystem för domstolsböter togs upp i samband med utvecklingen inom samarbetsorganet av systemet för maskinella registermeddelanden (RI-10). Det uppördssystem som där skisserades utgick från att uppörden kunde ske på motsvarande sätt som gäller för strafföreläggande och ordningsbot. Under utredningsarbetet visade det sig emellertid att en rad detaljfrågor måste lösas innan ett sådant system togs i drift. Uppördssystemet sköts därför på framtiden till förnyad utredning. Någon sådan utredning har ännu inte gjorts främst med häsyn till att det har bedömts vara lämpligt att avvakta ställningstagandet till förvandlingsstraffutredningens betänkande. En av huvudfrågorna som inte var löst i det förslag som lades fram, var konstruktionen av ett referensbegrepp för koppling mellan dom/beslut och inbetalning. De erfarenheter som har gjorts i strafförelägganderutiner-na visar att om inte denna fråga löses på ett tillfredsställande sätt så uppkommer en rad problem vid den maskinella bearbetningen. Som jag nyss har anført bör det nya uppördssystemet omfatta även böter och viten som ådöms på annat sätt än genom dom eller slutligt beslut i brottmål. Huruvida dessa nya uppgifter kan anpassas till det blankett-system som används för dom och beslut i brottmål måste därför utredas. Vidare måste program för databehandling av inbetalningar utarbetas. Även andra frågor måste övervägas närmare. Det sagda innebär sålunda att bl. a. ytterligare systemtekniska utredningar krävs innan ett uppördssystem av det slag utredningen har föreslagit kan genomföras. Det är därför inte möjligt att införa ett sådant system samtidigt med att förvandlingsstraffet slopas. Så snart förutsättningar föreligger därtill avser jag emellertid att föreslå regeringen att närmare bestämma tidpunkten för införandet av ett centralt uppördssystem för bl.a. tingsrättsböter.

Slutligen vill jag här ta upp utredningens förslag angående införandet av en motsvarighet till nuvarande reglering i 5 § BöVL om avbrytande av verkställigheten på grund av sociala skäl av synnerlig styrka.

Utredningen har i sitt betänkande framhållit att 5 § BöVL sakligt sett är starkt underbyggd och att det närmast är en självklarhet att i en ny bötesverkställighetslagstiftning bör finnas en på ena eller andra sättet utformad motsvarighet till paragrafen. Det måste således ges möjligheter att upphöra med vidare åtgärder för verkställighet i socialt

ömmande fall. Samtidigt betonar emellertid utredningen att det är angeläget att söka finna enklare former än enligt gällande rätt för handläggningen av frågor av hithörande art. Det är önskvärt att få till stånd en ordning där man kan få verkställighetsfrågan snabbt och definitivt ur världen i sådana ömmande fall som det här är fråga om. Enligt utredningens mening kan en rationell och föga arbetskrävande ordning uppnås, om initiativrätten och den formella beslutanderätten läggs hos kronofogdemyndigheten i stället som f.n. hos åklagaren resp. rätten.

Vad utredningen sålunda har anfört kan jag i allt väsentligt instämma i. Utredningen har emellertid samtidigt förordat den ordningen, att kronofogdemyndigheten före ett sådant beslut skall vara skyldig att inhämta yttrande av den tingsrätt som har dömt till böter och att beslut inte får meddelas, om rätten avstyrker. Förslaget har i denna del fått ett övervägande kritiskt mottagande av remissinstanserna. För egen del anser jag kritiken vara berättigad. Det är inte lämpligt att lägga det formella avgörandet på en myndighet medan en annan myndighet som avger yttrande har det reella avgörandet. Domstolarna är f.ö., vilket har påpekats under remissbehandlingen, organiserade för att avgöra tvistiga frågor och mindre lämpade för uppgifter av det slag som det här är fråga om nämligen att skaffa fram utredningsmaterial och avge yttranden. Det är därför min uppfattning att starka skäl talar för att beslut om eftergift bör kunna fattas av kronofogde utan tingsrättens hörande. Jag vill emellertid inte bestrida att det i vissa fall kan vara av värde från flera synpunkter att frågor av hithörande slag underställs en tingsrätt för bedömning. De mer allmänna bedömningarna som blir aktuella i dessa sammanhang, inte minst från kriminalpolitiska synpunkter, ligger emellertid också väl till för åklagare. Jag föreslår därför en ordning som innebär att åklagare får möjlighet att hos tingsrätt anföra besvär över kronofogdemyndighetens beslut i hithörande frågor. Vidare bör i sådana fall där ärendet har förts vidare till domstol lämpligen nämnd deltaga, så att utrymme ges för lekmannasynpunkter. Till övriga med den föreslagna ordningen sammanhängande frågor återkommer jag i specialmotiveringen.

7 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. bötesverkställighetslag,
2. lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande,
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i rättegångsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken,

6. lag om ändring i utsökningslagen (1877: 31 s. 1),
7. lag om ändring i konkurslagen (1921: 225),
8. lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
9. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
10. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
11. lag om ändring i införsellagen (1968: 621),
12. lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621),
13. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979),
14. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
15. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,
16. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m.m.,
17. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga* 3.

8 Specialmotivering

8.1 Förslaget till bötesverkställighetslag

Rubriken

Som benämning på den nya lagen föreslås bötesverkställighetslag. Att lagen också gäller viten och rättsverkansbelopp hindrar inte en sådan benämning.

Disciplinbot är inte att anse som böter (1 kap. 3 § BrB), men bötesverkställighetslagen blir ändå tillämplig på sådan bot i vissa fall (jfr 5 § tredje stycket lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän, 5 § ändrad senast 1976: 517).

Allmänna bestämmelser

1 §

I *första stycket* anges de två formerna för bötesverkställighet, nämligen uppbörd och indrivning. Dessa två former förekommer redan i dag, även om gällande BöVL endast behandlar indrivning. Uppbördsförfarandet, som har vuxit fram i anslutning till ordningsbots- och strafföreläggandesystemen, regleras som förut har nämnts i andra författningar.

Som jag har påpekat i den allmänna delen måste man räkna med att uppbördsförfarandet inte kommer att användas över hela linjen. I enlighet med utredningsförslaget har regeringen därför givits uttrycklig befogenhet att bestämma i vad mån uppbördsförfarandet skall användas.

Uppbördens närmare innebörd framgår av 4 § och vad som anförs i specialmotiveringen till den paragrafen. Ett utmärkande drag för för-

farandet är att det i huvudsak hanteras av en central myndighet såsom uppborndsmyndighet, nämligen RPS. De som ålägger bötesstraff medverkar i så måtto att de skall upplysa de bötfällda om möjligheten till frivillig betalning och förse dem med inbetalningskort.

Indrivning omfattar åtgärder av olika slag som berörs närmare i specialmotiveringen till 6 §. Det är här fråga om åtgärder av kronofogdemyndighet. Eftersom det finns regler i UL och annan lagstiftning om sådana åtgärder, behövs i bötesverkställighetslagen endast ett fåtal bestämmelser i ämnet (6—9 §§).

Genom *andra stycket* inbegrips under lagens tillämpningsområde viten och rättsverkansbelopp. Vitebegreppet avses i lagen ha samma omfattning som i 25 kap. 8 § BrB. Att avtalsviten inte inbegrips anser jag inte särskilt behöver anges.

2 §

I *första stycket* anges förutsättningar för verkställighet av bötesstraff och den tidpunkt då bötesavgörande blir verkställbart.

Enligt första meningen får uppörd av böter ske så snart dom, straffföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har meddelats. Redan nu gäller en sådan ordning för föreläggandeböternas del. Såsom har framgått av den allmänna delen förordar jag att uppördsformen skall komma att användas också för domstolsböter m. m. Hos uppördsmyndigheten får belopp som sålunda mottages balanseras i avbidan på laga kraft. Återbetalning kan nämligen komma att aktualiseras till följd av ändring i högre rätt (jfr 5 § sista meningen).

Indrivning av böter får däremot inte ske förrän domen har vunnit laga kraft eller föreläggandet har godkänts skriftligen. Till skillnad från gällande rätt gäller detta också i fråga om böter som har ådömts av hovrätt (jfr under 8.5). Denna ändring kan få till följd att kvarstads- eller skingringsförbudsinstitutionen kommer att utnyttjas i något ökad utsträckning.

Beträffande föreläggande enligt 48 kap. RB inträder samma verkan som lagakraftäggande dom inte bara genom att föreläggandet godkänns skriftligen utan även genom att böterna betalas till RPS. Jag bortser här från det fall då särskild rättsverkan är förenad med böterna eller när betalning sker under förhållanden som visar att den misstänkte ej avsett att godkänna föreläggandet. Har föreläggande vunnit laga kraft genom betalning, skall självfallet någon ytterligare verkställighet inte äga rum. Av denna anledning reglerar *andra meningen* i fråga om föreläggande böterna endast det fall, då föreläggandet har godkänts skriftligen. Godkännande som sker genom betalning omfattas av styckets första mening.

Godkännande som sker sedan åklagaren har hunnit vidta åtgärder för lagföring i annan ordning är utan verkan enligt 48 kap. 12 § och —

med visst undantag — enligt 48 kap. 19 § RB. Härav följer att någon verkställighet inte kan komma i fråga i sådana fall.

Enligt *andra stycket* får misstänkt redan innan dom eller föreläggande har meddelats betala förskott på böterna. Det förekommer nämligen i praktiken att den som misstänks för brott deponerar ett visst belopp, avsett att täcka böter, som förutses bli ådömda inom en snar framtid. Böterna kan oftast i förväg beräknas någorlunda säkert, särskilt i fall när det finns vägledande anvisningar såsom t. ex. för smuglingsmål (jfr RÅ:s cirkulär nr. 102 den 28 december 1960). Depositionen sker hos polis- eller tullmyndighet.

Dessa depositioner, vanligen benämnda förskott, tillkommer i regel på initiativ av den myndighet som utreder brottet. Den misstänkte kan därvid befinna sig i en viss tvångssituation, t. ex. när ett personellt tvångsmedel övervägs på grund av att den misstänkte kan befaras undandra sig straff (jfr 24 kap. 2 § och 25 kap. 1 § RB). Förskotts-förfarandet ligger i sådana fall ganska nära RB:s reella tvångsmedel. Det har därför ansetts riktigast att införa ett direkt lagstöd för den sålunda redan tillämpade ordningen. Det förfarande, varigenom förskottet tas i anspråk för betalning av böterna, regleras i 4 §. Detaljbestämmelser om förskottsbetalning bör kunna utformas i administrativ ordning.

I förskottsbetalningens natur torde få anses ligga att den som lämnar ifrån sig medlen gör en bindande betalningsdisposition och har kvar endast en villkorad fordran mot staten i händelse av frikännande dom eller dom på lägre böter. Härav följer att den betalande inte före sådan doms lagakraftvinnande kan göra anspråk på att få pengarna tillbaka och vidare att medlen inte kan utmätas för annan gäld. Sedan lagakraftvunnen frikännande dom föreligger kan medlen givetvis utmätas; de inbegrips då inte under avräkningsreglerna i 5 §.

3 §

I paragrafen erinras om att särskilda bestämmelser om verkställighet gäller, när den bötfällda vistas utomlands och böterna inte kan drivas in här i landet. Den lagstiftning som åsyftas är lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. NordVL, (ändrad senast 1974: 913) och lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom (ändrad senast 1973: 136) samt lagen (1976: 19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott. De nu nämnda lagarna, som blir tillämpliga i tämligen specifika situationer, behöver inte inverka på en allmän bötesverkställighetslagstiftning. Några ändringar aktualiseras dock beträffande NordVL. Till detta återkommer jag i det följande.

Genom paragrafens utformning markeras, att indrivning om möjligt skall ske här i landet, även om den bötfällda vistas utomlands.

Uppbörd

4 §

Av första stycket jämfört med 6 § framgår att verkställighet av bötesstraff i första hand skall ske genom uppbörd, när sådan verkställighetsform står till buds. Uppbörd förutsätter frivillig betalning. Grundtanken är att verkställigheten av böter i största möjliga utsträckning skall ske utan indrivning och således utan att kronofogdemyndighet skall behöva kopplas in. Fördelarna med en sådan ordning har redovisats i den allmänna delen. Som jag anförde i det sammanhanget bör uppbörd förekomma inte endast i fall där verkställighetsformen nu tillämpas utan även i fråga om bl. a. böter som åläggs genom tingsrätts dom. Detta medför att tingsrätterna får nya uppgifter. Sålunda skall domstolen i samband med att den tillställer bötfälld sådan underrättelse om målets utgång som avses i 30 kap. 7 § sjätte stycket RB, översända även underrättelse om möjligheten till frivillig betalning av böterna jämte inbetalningskort.

RPS bör vara uppbördsmyndighet. I ett specialfall bör också tullmyndigheten vara uppbördsmyndighet, nämligen när det gäller förskottsbetalningar till tullen för kommande böter. Bestämmelser om detta och andra spörsmål som har samband med den nya bötesverkställighetslagen bör tas in i en särskild bötesverkställighetsförordning som jag avser att föreslå regeringen om riksdagen antager föreliggande förslag.

Enligt *andra stycket* skall som uppbörd anses även att i förskott betalade medel tas i anspråk för betalning. Redan nu gäller, att förskottsbetalade medel sedan vederbörande mål är avgjort behandlas som bötesmedel utan vidare. Till skillnad från ordningen vid kvarstad sker alltså i förskottsfall inte någon utmätning. Den nu tillämpade ordningen bör lämpligen bibehållas. Det vore opraktiskt, om kronofogdemyndighet skulle behöva inkopplas för indrivningsåtgärd.

5 §

I förevarande paragraf har intagits regler som anger på vilket bötesstraff — när flera sådana föreligger mot den bötfälde — ett genom uppbörd influet belopp skall avräknas.

Beträffande *första meningen* kan följande anföras. Eftersom vid uppbörden den bötfälde bereds tillfälle att betala vissa bestämda böter och även får ett inbetalningskort, på vilket bötesstraffet identifieras, uppstår det i regel inga problem när det gäller att fastställa vilket bötesstraff den bötfälde har avsett att få verkställt. I uppbördsfallen spelar det sålunda i praktiken inte någon roll, om äldre böter är oguldna. Samma ordning gäller redan nu vid uppbörd inom strafföreläggande- och ordningsbotssystemen. Till RPS gjord betalning med anledning av föreläggandet hänförs sålunda alltid till det bötesstraff som avses med föreläggandet, oberoende av om äldre böter föreligger. Denna ordning

är förutsatt i 48 kap. 11 och 17 §§ RB, 5 § andra stycket och 11 § strafföreläggandekungörelsen (1970: 60, ändrad senast 1975: 291), SfK samt 6 § andra stycket och 13 § ordningsbotskungörelsen (1968: 199, ändrad senast 1974: 1078), ObK. Avräkningsbestämmelserna i 6 § 4 mom. förordningen (1917: 915) angående indrivning och redovisning av böter, BöIF, (ändrad senast 1975: 939) och 16 § BöVL, enligt vilka betalning i princip skall avräknas på den äldsta av flera oguldna bötesposter, är alltså inte tillämpliga i det skede då RPS uppbär böterna.

Den föreslagna regleringen bygger, liksom gällande uppbördsregler, på att den bötfälldes avsikt med betalningen tillmäts avgörande betydelse. Här avses gälla samma grundsatser som enligt 9 kap. 5 § handelsbalken gäller för civilrättsliga förhållanden.

Principen att vid frivillig betalning den bötfälldes vilja skall vara avgörande kräver vissa kommentarer för det fall att det inte alldeles klart framgår vilken av flera bötesposter som den bötfällda har åsyftat att betala. Han kan sålunda ha använt annat inbetalningskort än det som har tillställts honom och därvid inte antecknat tillräckliga uppgifter för att identifiera ärendet. Den mottagande myndigheten måste då själv avgöra vilken bötespost som åsyftas. Beloppet kan därvid ofta ge en anvisning, och ibland kan också tidpunkten för betalningen jämfört med datum för utsändande av betalningsanmaningar ge underlag för en rätt säker bestämning. Meningen är inte att myndigheten skall behöva vidtaga särskilda åtgärder för att få fram besked av den betalande utan den skall göra en allmän bedömning. Detta har i paragrafen kommit till uttryck genom lokutionen att beloppet avräknas på de böter som får antas vara avsedda med betalningen. Det avgörande är vad myndigheten känner till när avräkningsåtgärden sker. Vad som senare kan framkomma om den bötfälldes önskemål bör sålunda inte inverka.

Bakgrunden till *andra* och *tredje meningarna* i paragrafen är att erfarenheten har visat, att det inte sällan förekommer att bötfällda i visst uppbördsärende betalar för mycket. En bötfälld kan ha skrivit för högt belopp på ett av honom själv utskrivet girokort. Vidare kan, vilket är vanligare, en och samma böteskund bli betald två gånger. Ytterligare kan det förhålla sig så, att vederbörande har underlåtit att betala eller på annat sätt godkänna ett ordningsbotsföreläggande, varpå åklagaren utfärdar strafföreläggande. Det händer då att den misstänkte därefter betalar ordningsboten utan att detta tillerkänns verkan (48 kap. 19 § andra meningen RB).

I sådana fall uppkommer fråga hur man skall förfara med överskottet. Något problem föreligger inte, om den bötfällda inte har annan böteskund hos uppbördsmyndigheten. Givetvis skall överskottet då återbetalas, vilket har angivits i sista meningen (jfr 68 § 1 mom. UppbL). Om den bötfällda däremot hos uppbördsmyndigheten häftar för andra böter, har det ansetts lämpligt att — i likhet med vad som gäller på

skatteområdet enligt 68 § 4 mom. UppbL — överskottet skall kunna avräknas på sådan kvarstående böteskund. Föreskrift härom har upptagits i andra meningen. En sådan avräkningsåtgärd bör inte anses utgöra betalning som avses i 48 kap. 11 och 17 §§ RB och som får den rättsverkan att föreläggande anses godkänt. I här avsedda fall saknas ju det moment av viljeförklaring som förutsätts i nämnda lagrum. Meddel som har influerat i sådant fall får balanseras i avvaktan på att föreläggandet godkänns skriftligen.

Något formellt hinder bör inte anses föreligga mot att överskott som har uppkommit vid uppbörd avräknas på böter för vilka den bötfälde häftar hos kronofogdemyndighet. Av praktiska skäl kan dock inte f. n. förutsättas att berörda myndigheter regelmässigt tar kontakt med varandra, så snart överskott råkar uppkomma.

Vissa avräkningsspörsmål, som kan uppkomma både vid uppbörd och indrivning, har ansetts kunna lämnas oreglerade i detta sammanhang. Det gäller t. ex. när den bötfälde häftar för flera bötesstraff och en betalning inflyter utan att den bötfälldes uttalande eller omständigheterna i övrigt på något sätt antyder vilken böteskund han avser att betala. Ett enkelt sätt att lösa en sådan situation är givetvis att man frågar den bötfälde om hans önskan. Om detta inte sker av en eller annan orsak, uppkommer bl. a. följande frågor.

Gällande bestämmelser om konkurrens mellan olika bötesposter innebär att, vid bestämmande av förvandlingsstraff, avbetalning i första hand skall avräknas på det äldsta bötesstraffet (16 § första stycket andra meningen BöVL). Härmed sammanhänger att vid frivillig betalning under indrivning avräkning skall ske så att de äldsta böterna i första hand blir betalda (6 § 4 mom. första stycket BöIF). Nu nämnda bestämmelser har tillkommit enbart i syfte att åstadkomma enhetlighet vid tillämpningen av bestämmelserna om förvandlingsstraff. Avskaffas systemet med förvandlingsstraff, finns därför anledning att pröva om bestämmelserna av annat skäl bör bibehållas. Enligt min mening är så inte fallet.

Enligt gällande rätt har en borgenär med vissa inskränkningar frihet att själv bestämma om avräkningen, när betalning inflyter från gäldenären utan att denne angivit vilken skuld som avses. Regeln torde också gälla staten såsom innehavare av flera fordringar mot en gäldenär. Betalningen från den bötfälde kan inflyta på olika sätt. Det är emellertid utom vid frivillig betalning bara vid betalning genom införsel som prioritetsfrågan f. n. är reglerad. I 15 § fjärde stycket införsellagen föreskrivs sålunda att vid betalning genom införsel det bötesstraff som stått ute längst har företräde. I övrigt, dvs. vid betalning genom utmätning eller konkurs, är frågan oreglerad, bortsett från fall då viss tvångsåtgärd avser flera bötesstraff (jfr 6 § 4 mom. BöIF). Regeln om företräde vid betalning genom införsel har f. ö. begränsad betydelse. Detta beror

på att utmätningsmannen inte behöver låta de olika bötesposterna konkurrera i införselmalet utan kan låta införselbeslutet avse endast någon bötespost.

Frågan om avräkning vid konkurrens mellan olika bötesposter utgör endast en del av ett större problem. Detta gäller avräkning vid konkurrens mellan allmänna fordringar över huvud taget, t. ex. utom bötesfordringar, skattefordringar och fordringar på återbetalning av domstolskostnader eller av studiemedel. Hela detta komplex av avräkningsfrågor är f. n. i huvudsak oreglerat.

Utredningen anser för sin del att det inte föreligger något behov av bestämmelser om avräkning vid betalning genom införsel när statliga fordringar konkurrerar inbördes. Under remissbehandlingen har hovrätten över Skåne och Blekinge intagit en motsatt ståndpunkt och hävdade att regler av hithörande slag är av så väsentlig betydelse att uttryckliga föreskrifter därom bör tas in också i en ny bötesverkställighetslagstiftning. För egen del kan jag när det gäller frågan om avräkning av betalning vid konkurrens mellan flera bötesposter instämma med utredningen att det inte finns något behov av en särskild reglering. En utmönstring av bestämmelsen i 15 § införsellagen torde i sådana fall där flera bötesstraff konkurrerar inte medföra någon olägenhet för den enskilde. Den omständigheten att en krediteringsordning inte lagregleras bör i praktiken vid böteskonkurrens inte leda till annan krediteringsordning än den som f. n. tillämpas vid frivillig betalning och vid betalning genom införsel. Om en annan krediteringsordning någon gång skulle tillämpas så att betalning avräknas på yngre böter framför äldre är detta från preskriptionssynpunkt enbart till fördel för den bötfällde. Vad jag nu har sagt avser tiden till dess det planerade systemet med ADB införts inom exekutionsväsendet. Systemet innebär bl. a. att redovisningen av betalningar i betydande utsträckning automatiseras. Härvid kommer avräkningsfrågan upp i hela sin vidd.

Indrivning

6 §

I paragrafen anges att indrivning av böter skall tillgripas, när uppbördsförfarande inte skall äga rum eller när det har prövats utan att leda till full betalning. Med anledning av ett påpekande under remissbehandlingen har uttrycket "full betalning" använts för att klargöra att med betalning avses inte bara de fall då någon betalning över huvud taget inte har erlagts utan även sådana fall där endast viss betalning har skett.

I BÖVL berörs uttryckligen de viktigaste indrivningsåtgärderna, nämligen betalningskrav, införsel, utmätning, avräkning av böter mot fordran på överskjutande skatt, konkursförfarande och ackordsförfarande.

Vidare kan under indrivningsskedet liksom f. n. förekomma utmätningssked, bevakning av bötesfordran i konkurs och åtgärd enligt 60 a § UL för att säkra utmätning. Några särskilda bestämmelser om åtgärder av sistnämnt slag har inte ansetts behövliga i den nya lagen. De bör dock anses inbegripna i det i paragrafen använda begreppet indrivning. Att saköreslängd är exekutionsurkund framgår av andra meningen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har i sitt remissyttrande anfört att det uttryckligen bör anges i lagtexten i vilka fall en dom eller ett föreläggande utgör exekutionsurkund och i vilka fall saköreslängd är det. Enligt hovrättens uppfattning framgår nämligen inte helt klart av den föreslagna lagtexten huruvida kronofogdemyndighet kan verkställa indrivning av böter redan på grundval av en lagakraftvunnen dom, omfattad av de s. k. RI-systemet, eller om denna myndighet först måste avvakta saköreslängden. Med anledning härav vill jag framhålla följande. Som framgår av vad jag inledningsvis har anfört används saköreslängd redan i dag vid indrivningen. I vissa fall upprättas saköreslängd av RPS, i andra fall av tingsrätt. Saköreslängden hos RPS framställs med hjälp av ADB. Underlaget för denna saköreslängd utgörs av de domar och beslut som domstolarna sänder in till RPS och som omfattas av RI. De domar och beslut som inte omfattas av sistnämnda system tas in i en särskild saköreslängd som f. n. upprättas av tingsrätterna. Tanken är att den dömande myndigheten i fortsättningen inte skall vara skyldig att upprätta saköreslängd beträffande sistnämnda avgöranden. Den domstol eller myndighet som har ådömt t. ex. böter skall i stället sedan bötesavgörandet vunnit laga kraft sända två avskrifter eller utdrag av avgörandena till länsstyrelsen i det län där kronofogdemyndigheten finns. Länsstyrelsen vidarebefordrar därefter den ena avskriften till kronofogdemyndigheten. Bestämmelser i ämnet bör tas in i den bötesverkställighetsförordning som jag kommer att föreslå skall utfärdas om riksdagen antager den föreslagna bötesverkställighetslagen. I de fall då saköreslängd skall upprättas får inte kronofogdemyndigheten förrätta införsel eller utmätning utan att ha saköreslängden.

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om betalningskrav i indrivningsskede.

Paragrafen motsvarar 1 § BöVK. I fråga om skatt gäller enligt 53 § uppbördskungörelsen (1967: 626, 5 § ändrad senast 1973: 87) (UK) en motsvarande anmaningsplikt. Någon motsvarighet till vad där sägs om att anmaning inte behövs i fall som avses i 68 § UppbL har inte ansetts behövlig. De fall som åsyftas, nämligen s. k. kvittning, utgör ett sådant särskilt skäl mot anmaning som avses i första stycket. Andra sådana skäl är sådana som nämns i 59 § 2 mom. UL t. ex. fara för att gäldenä-

ren gömmer egendom, om han får veta att han är föremål för indrivning.

Förhållandet mellan underrättelse enligt 1 § BöVK och underrättelse om utmätning eller införsel har uppmärksamrats i flera sammanhang. Därvid framgår att det efter anmaning enligt 1 § BöVK kan vara obehövt att sända särskild underrättelse enligt 59 § UL och 9 § i införselagen före utmätning resp. införsel (39 § andra stycket utsökningskungörelsen (1971: 1098), USK). Någon ändring i detta avseende är inte avsedd.

Med kraven sammanhänger frågan om anstånd och avbetalning. Enligt 1 § BöVL kan utmätningsmannen i vissa fall bevilja den bötfälde anstånd med betalningen. Han kan även medge att den bötfälde får erlägga böterna genom avbetalning. Särskilda regler gäller om anstånds- och avbetalningstiden. I 2 § BöVL anges bl. a. att utmätningsmannens beslut i dessa frågor kan ändras, om det förekommer anledning till det.

Anstånds- och avbetalningsreglerna fick sin nuvarande utformning genom 1937 års bötesreform. De har sålunda funnits under lång tid och beslut i sådana ärenden har förekommit i ett stort antal fall. Det finns inte några egentliga skäl till ändringar beträffande bötesområdets anstånds- och avbetalningsregler i stort. Anmärkas kan dock att de föreskrivna tidsbegränsningarna inte har fått nämnvärd betydelse i praktiken. I tröga indrivningsärenden är det i verkligheten så att "anstånd" blir gällande utöver lagens gräns och att avbetalningsplaner undan för undan får revideras och förlängas utöver vad lagen förutsatt. Dessa företeelser är närmast ofrånkomliga, när indrivningsverksamhet — på goda sakliga grunder — bedrivs i andan att viss betalning är bättre än ingen, låt vara att priset är en längre tidsutdräkt än lagstiftaren tänkt sig.

Vid skatteindrivning gäller i sak samma ordning som den nyss återgivna (frånsett tidsgränserna). Detta sammanhänger med att kronofogden — förutom att han har myndighetsfunktion, nämligen att handlägga målet enligt gällande lag — är företrädare för staten i dess egenskap av borgenär. Av borgenärsfunktionen följer att kronofogden anses berättigad att medge anstånd och avbetalning. Praxis i detta avseende har vuxit fram utan stöd av författningsbestämmelser. Eftersom motsvarande betraktelsesätt kan anläggas när det gäller indrivning av böter, kan särskilda bestämmelser i ämnet avvaras.

Enligt 7 § BöVL får den bötfälde inte överklaga ett beslut om anstånd eller avbetalning, men han får begära prövning av det i samband med klagan över utmätning eller införsel. Denna möjlighet synes inte utnyttjas i praktiken. Om den bötfäldes ansökan bifalls, föreligger naturligtvis inte något behov av klagorätt. Går beslutet den bötfälde emot, blir den praktiska konsekvensen oftast att införsel eller utmätning blir aktuell. Beslutet blir då närmast ett förebud om sådan tvångsåtgärd,

för vilken det finns regler om klagorätt. Besluten i anstånds- och avbetalningsärenden är därför inte av den beskaffenheten att de bör vara överklagbara särskilt. Något behov av motsvarande regler på skatteområdet har inte heller försports. Några uttryckliga regler i denna fråga är inte behövliga.

8 §

Vid sidan av kronofogdemyndighets kravåtgärd enligt 7 § är införsel och utmätning de viktigaste indrivningsåtgärderna. Det har därför ansetts lämpligt att i lagen särskilt anmärka dessa exekutionsformer, även om detta inte behöver ske annorledes än genom en erinran om att för dessa institut gäller särskilda bestämmelser.

Att införsel är tillåten för böter och vite men inte för rättsverkansbelopp har redan nämnts.

I fråga om utmätning för böter finns bestämmelser i UL och förordningen (1877: 31 s. 51) om nya utsökningslagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall, UP, (ändrad senast 1971: 502) UL:s regler blir tillämpliga på samma sätt som f. n. är fallet till följd av 22 § UP. Eftersom någon motsvarighet till bestämmelsen i 3 § andra stycket BÖVL om utvidgat beneficium vid utmätning för böter inte föreslås kommer bestämmelserna i 65 § UL om beneficium vid utmätning att vara uttömmande även för böter. Ytterligare är att framhålla att bestämmelserna om tidsfrist för utmätning och för exekutiv försäljning inte är och inte heller avses bli tillämpliga vid utmätning för böter. Genom punkt 13 övergångsbestämmelserna till lagen (1971: 495) om ändring i UL, punkt 9 övergångsbestämmelserna till lagen (1971: 494) om exekutiv försäljning av fast egendom (punkt 9 ändrad 1973: 133), punkt 5 övergångsbestämmelserna till lagen (1971: 500) om exekutiv försäljning av luftfartyg m. m. (punkt 5 ändrad 1973: 135) och punkt 5 övergångsbestämmelserna till lagen (1973: 1130) om exekutiv försäljning av registrerat skepp m. m. gäller sålunda undantag från de i nämnda författningar upptagna tidsfristerna för utmätning och exekutiv försäljning.

Ytterligare bestämmelser om införsel och utmätning för böter finns i USK.

9 §

Enligt förevarande paragraf får böteskund avräknas mot fordran på överskjutande skatt enligt UppbL. i den ordning som föreskrives i 68 § 4 mom. första stycket UppbL. beträffande ogulda skatter.

Förslaget innebär att s. k. kvittning kan ske såväl mot fordran på överskjutande preliminär skatt enligt 68 § 1 mom. UppbL. som mot fordran på skatt enligt 2 mom. i samma paragraf, dvs. huvudsakligen fordringar på grund av nedsättning eller befrielse från påfordrad slutlig kvar-

stående eller tillkommande skatt. Av bestämmelsen framgår att t. v. andra slags skatte- och avgiftsrestitutioner inte kan vara kvittningsobjekt för bötesfordran. De kan dock utmätas till gäldande av bötesfordran.

10 §

I paragrafens första stycke anges förutsättningarna för att konkursansökan skall få göras. I andra stycket behandlas ackord.

Som jag har betonat i den allmänna delen bör konkursansökan på grund av bötesfordran endast användas under särskilda förutsättningar. Utredningen har för sin del föreslagit att synnerliga skäl skall föreligga för att en sådan ansökan skall få göras. Det skulle innebära bl. a. att ansökan som regel endast får göras, om bötesfordran överstiger förslagsvis 500 kr. och annan åtgärd inte kan antas leda till betalning och dessutom böterna kan förväntas inflyta helt eller delvis till följd av konkurs. Avsteg från dessa krav skulle kunna föränledas av sådana omständigheter som att den bötfällda häftar även för andra skulder till det allmänna än böterna eller, när ett aktiebolag häftar för en vitesskuld, att bolaget bör bli upplöst genom konkurs [jfr 13 kap. 19 § aktiebolagslagen (1975: 1385)].

Några remissinstanser har diskuterat utredningens förslag att begränsa konkursansökan till sådana fall då "synnerliga skäl" föreligger. Konkurslagskommittén gör en jämförelse mellan den föreslagna regeln och vad som f. n. gäller beträffande konkursansökan på grund av skatteskuld. Enligt 62 § UppbL får, om skatteskulden understiger 300 kr., framställning om den skattskyldiges försättande i konkurs inte göras med mindre synnerliga skäl därtill föreligger i det aktuella fallet. I övrigt finns ingen begränsning. Enligt konkurslagskommitténs mening saknas anledning att i förevarande hänseende ha olika system för bötesverkställigheten och skatteindrivningen. Beloppsgränsen för konkursansökan på grund av böter bör dock bestämmas till 500 kr. Föreningen Sveriges kronofogdar anser att "synnerliga skäl" inte bör krävas för konkursansökan på grund av böter eftersom det enligt föreningens mening saknas anledning att särbehandla bötesfordringar, när indrivningen fortskrider så långt att konkurs kan övervägas. Även RSV är av den uppfattningen att rekvisitet "synnerliga skäl" bör slopas. Om förvandlingsstraffet avskaffas, kan det i vissa situationer vara värdefullt att inte behöva avstå från detta effektiva indrivningsinstrument. En begränsning har uppställts redan genom kravet på att det vid en förhandsbedömning skall vara troligt att bötesfordran erhåller någon utdelning i en konkurs. Verket anser att begränsningen "synnerliga skäl" som förutsätts för en konkurs bör uppställas endast för fall motsvarande vad gäller i fråga om skatter enligt 62 § första stycket UppbL.

För egen del kan jag dela den av konkurslagskommittén framförda

uppfattningen att det saknas anledning att i förevarande hänseende ha olika system för bötesverkställigheten och skatteindrivningen. Paragrafen har därför utformats efter mönster av 62 § UppbL. Beloppsgränsen för konkursansökan på grund av böter har dock bestämts till 500 kr.

Genom bestämmelsens utformning klargörs att kronofogdemyndighetens bedömning att förutsättning för konkursansökan föreligger är utslagsgivande. I konkursmål skall alltså inte prövas om sökanden har gjort en riktig bedömning därvidlag. Kronofogdemyndighetens ställningstagande att göra konkursansökan bör inte kunna överklagas, något som också framgår av bestämmelsens avfattning.

I detta sammanhang må erinras om den i jämförelse med konkurs mindre ingripande åtgärden att ansöka om att bötfälld skall avlägga utmätningssed. I praxis anses staten ha sådan befogenhet på bötesområdet. När det gäller skatter finns en bestämmelse härom i 55 § tredje stycket UK. Inte heller beträffande utmätningssed har det ansetts nödvändigt att ta upp några bestämmelser i den nya lagstiftningen. Jag vill i detta sammanhang erinra om att lagberedningen föreslår att institutet utmätningssed skall ersättas av vissa åtgärder inom ramen för utmätningförfarandet (se SOU 1973: 22 s. 144). Denna fråga övervägs f. n. inom justitiedepartementet.

Genom *andra stycket* införs den nyheten att ackordsförfarandet görs tillämpligt på bötesfordran. Skälen härför har närmare utvecklats i den allmänna delen.

Ackordsförslag får antas under samma villkor och i samma ordning som gäller i fråga om ackordsförslag rörande skatter. Detta innebär framför allt krav på att ackordsförslag skall vara till fördel för det allmänna samt, i fråga om s. k. underhandsackord, att även övriga borgenärer som ackordet angår godkänner det /jfr 62 § tredje stycket UppbL och förordningen (1965: 852) om ackord och avskrivning rörande vissa skatter (ändrad senast 1971: 654)/. Kraven är så allmänt formulerade att de bör kunna utnyttjas beträffande såväl skatter som böter. En principiell skillnad föreligger visserligen mellan fordringarna så till vida att åtskilliga skatter är prioriterade medan böter är oprioriterade. Denna skillnad behöver dock i praktiken inte få betydelse i den mån staten, som torde vara vanligt, avstår från förmånsrätten för skatter och deltar i ackord.

Det kan anmärkas, att vid offentligt ackord bötesfordran av måttlig storlek ofta kan påräknas få full betalning till följd av den i 11 § tredje stycket ackordslagen föreskrivna ordningen.

Indrivningshinder

11 §

I paragrafen har intagits vissa grundläggande men kortfattade bestämmelser om avkortning och om avskrivning av böter. I likhet med vad

som gäller f. n. avses detaljregleringen få sin plats bland de närmare föreskrifter som avses skola meddelas av regeringen.

I första stycket anges att böter skall avkortas, om böterna bortfallit eller det eljest föreligger laga hinder mot att bötesfordringen verkställles. Efter avkortning kvarstår inte någon exigibel fordran för statsverket. De nuvarande avkortningsgrunderna anges i BÖIF. Några väsentliga ändringar utöver dem som betingas av förvandlingssystemets avskaffande åsyftas inte. De viktigaste avkortningsgrunderna som kommer att finnas är följande:

1. efter förordnande om verkställighetens avbrytande enligt 12 § bötesverkställighetslagen,
2. i fall som avses i 34 kap. 11—13 §§ och 35 kap. 7 § BrB,
3. efter ackord enligt 10 § andra stycket bötesverkställighetslagen,
4. då böterna fallit bort till följd av nåd eller efter användning av extraordinärt rättsmedel,
5. vid fel- eller dubbeldebiteringar,
6. i fall då rest uppkommer vid omväxling till svenskt mynt av belopp, som influtit efter framställning som avses i 3 § lagen om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. och som varit avsett att täcka oguldet belopp,
7. vid verkställighet av bötesstraff utomlands enligt lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom.

I andra stycket föreskrivs att avskrivning får ske under villkor som bestäms av regeringen och att avskrivning inte medför ändring i betalningsskyldigheten.

Det kan erinras om att avskrivningens natur — jämfört med eftergiftens (som är aktuell bl. a. i 12 §) — behandlas i prop. 1965: 160 s. 45. Där anges att avskrivning sker i statens intresse av effektivitet i förvaltningen, nämligen då ingen möjlighet föreligger att få betalning eller då indrivningen skulle förorsaka mer arbete och kostnad än som kan anses skäligt. Vid eftergift däremot är syftet i allmänhet att av humanitära och andra skäl främja gäldenärens sociala eller ekonomiska intressen.

12 §

I denna och den följande paragrafen behandlas en möjlighet att lägga ned bötesverkställighet, när särskilda skäl av social natur föranleder det.

Förebilden för den föreslagna regleringen är närmast 5 § BÖVL. Det har dock funnits anledning att ta i beaktande även de tankar som ligger bakom 17 § första stycket andra punkten BÖVL, som gäller eftergift av förvandlingsstraff när så föranleds av den bötfälldes personliga förhållanden eller av synnerliga skäl i övrigt. Bötesstraffet och frågan om substitut för detta bortfaller då helt.

Handläggningssmässigt har den föreslagna ordningen utformats an-

norlunda än nuvarande 5 § BöVL. Denna paragraf framtvingar nämligen ett omständligt förfarande, något som har medverkat till att paragrafen sällan har tillämpats. Enligt förslaget har beslutanderätten lagts hos kronofogdemyndigheten. Att dennes beslut i berörda ärende kan överklagas framgår av 13 §.

Paragrafen är uppbyggd så, att det framgår att kronofogdemyndigheten har fått en befogenhet att meddela förordnande som avses i paragrafen. Den "kan" meddela förordnande.

I fråga om förutsättningarna för förordnande av eftergift anknyter förslaget i betydelsefulla hänseenden till avfattningen av 5 § BöVL. Sålunda krävs för förordnandet att indrivning av böter skulle vara till synnerligt men för den bötfällda eller någon som är beroende av honom för sin försörjning. Vidare fordras att det inte är från allmän synpunkt påkallat att indrivning fortgår. Däremot har inte medtagits någon motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen om att förordnande inte får meddelas, om verkställighet behövs för den bötfälldes tillrättaförande. Detta rekvisit som förekommer flerstädes i bötesverkställighets- och annan straffrättslig lagstiftning torde sällan tillmätas någon självständig betydelse i förevarande sammanhang.

Den väsentligaste olikheten mellan departementsförslaget och gällande föreskrift i 5 § BöVL i fråga om förutsättningar för eftergift är att förslaget inte har någon motsvarighet till nuvarande förbehåll att eftergift bara kan komma i fråga beträffande böter som enligt BöVL inte kan förvandlas. Nuvarande eftergiftsmöjligheter gäller sålunda i praktiken huvudsakligen fall där böterna har ådömts innan intagning har skett i vårdanstalt för alkoholmissbrukare, i ungdomsvårdsskola, i anstalt för vård vid förordnande enligt 31 kap. 3 § BrB eller i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelse minst två år. Den föreslagna nya regeln får därför rent formellt ett kraftigt vidgat tillämpningsområde.

BRÅ har i sitt remissyttrande föreslagit att man bör överväga införandet av en allmän bestämmelse i bötesverkställighetslagen, varigenom den som ådömdes en frihetsberövande påföljd under exempelvis längre tid än sex månader eller eljest varit tvångsintagen på anstalt under sådan tid, vid frigivning skall kunna få sin böteskund nollställd eller eventuellt starkt reducerad. Det bör dock förutsättas för tillämpningen av en sådan bestämmelse menar BRÅ att den intagne vid frigivning i huvudsak saknar andra medel till betalning av böter än vad han uppburit från anstalten i samband med frigivningen.

För egen del är jag av samma uppfattning som utredningen nämligen att det i ny lagstiftning inte finns anledning att anknyta till vissa formellt angivna slag av anstaltsvistelser. Möjlighet bör finnas för kronofogdemyndigheten att i eftergiftssammanhang allmänt kunna ta i beaktande de ekonomiska och andra svårigheter vilka möter den som efter

en inte helt kort anstaltsvistelse av ena eller andra slaget skall försöka att anpassa sig i arbetsliv och samhälle. Ytterligare bör inte endast svårigheter som föranleds av och föreligger under tid närmast efter anstaltsvistelse kunna beaktas. Även andra för den enskilde särskilt svåra eller belastande situationer bör kunna utlösa eftergiftsbeslut. Därvid kan t. ex. nämnas långvarig sjukdom av allvarligare art eller ådraget fysiskt handikapp som försvårar den bötfälldes utkomstmöjligheter och existens i övrigt.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att statsmakterna har öppnat möjlighet till sådana mera allmänna hänsynstaganden, när det gäller gäldenärens återbetalningsskyldighet i vissa fall, jfr 18 § lagen (1964: 143) om bidragsförskott (omtryckt 1976: 277) och prop. 1964: 70 s. 46 samt 15 § avskrivningskungörelsen (1965: 921, 15 § ändrad 1974: 882).

Enligt min mening bör emellertid en viss restriktivitet iakttagas vid tillämpningen av bestämmelsen. I all synnerhet gäller detta i två fall. Det ena är att eftergift i förevarande ordning inte gärna bör förekomma när det är fråga om någorlunda betydande belopp, något som inte minst kan vara fallet när det gäller rättsverkansbelopp. På exekutionsstadiet bör enligt min mening som regel eftergift inte komma i fråga beträffande bötesfordringar som överstiger 3 000 kr. I vissa fall kan man dock tänka sig en högre gräns. Som BRÅ framhållit i sitt remissyttande kan höga bötesbelopp i samband med kumulation av många bötesfordringar skapa problem och i vissa fall verka förlamande för bötesgäldenärer, t. ex. i samband med villkorlig frigivning. I fråga om mycket höga böteskulder bör dock frågan om eftergift i allmänhet lösas nådevägen. Det andra fallet som förtjänar särskild uppmärksamhet är att den dömdes särskilda situation kan vara beaktad redan när straffet utdömdes. Jag återkommer till detta spörsmål under 13 §.

I frågan hur ett ärende enligt förevarande paragraf bör kunna väckas anser jag att någon formalisering av förfarandet inte bör ske. Kronofogdemyndighet bör kunna ta upp frågan självmant, och även den bötfällda bör kunna väcka den. Hinder bör inte heller föreligga mot att socialvårds- eller frivårdsorgan föreslår kronofogdemyndighet att meddela förordnande enligt paragrafen.

13 §

I paragrafen föreslås att åklagare skall kunna anföra besvär hos tingsrätt över kronofogdemyndighets förordnande enligt 12 §.

Som redan har framhållits kan en svår social situation för den bötfällda redan vara beaktad i det mål, vari bötesstraffet utdömdes, och samma situation bör då inte utan vidare på nytt leda till en lindring även på verkställighetsstadiet. Inte minst är att beakta möjligheten att straffet kan avse brott begånget under permission eller eljest medan anstaltsvistelse pågick.

Kronofogdemyndighet kan inte allmänt förutsättas ha kännedom om förhållanden av nu nämnd art. Bedömningen, huruvida verkställighet är påkallad från allmän synpunkt, är inte heller naturlig att anförtro kronofogdemyndigheten enbart. Någon som dels har haft beröring med lagföringen eller har särskilda förutsättningar att utröna vad som har inverkat vid straffets bestämmande, dels har särskilda förutsättningar att bedöma i vad mån allmänna synpunkter av kriminalpolitisk eller annan art bör anses lägga hinder i vägen för verkställighetens nedläggande bör därför få möjlighet att utöva inflytande över beslutet. För att få en enhetlig ordning har jag därför som framgår av den allmänna delen föreslagit en reglering som innebär att åklagare får möjlighet att anföra besvär över kronofogdemyndighets förordnande enligt 12 §. Kronofogdemyndigheten bör därför tillstå åklagare avskrift av beslut enligt 12 §.

Förfarandet i besvärsmålet bör kunna vara skriftligt. Jag anser det dock inte uteslutet att det i undantagsfall hålls förhandling. Beslut av tingsrätt i frågor som här avses kan enligt andra stycket överklagas till hovrätt. Därvid har även den bötfällde klagorätt. Genom denna ordning kan en viss enhetlighet uppnås i rättstillämpningen. Av 14 § framgår att nämnd skall delta vid tingsrätts avgörande av sådant ärende som det här är fråga om. I övrigt gäller lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden (ändrad senast 1973: 1155). I fråga om besvär gäller dock vad i den lagen sägs om ansökan. Besvär skall dock alltid anföras skriftligen.

Enligt paragrafens tredje stycke får talan inte föras mot kronofogdemyndighets beslut att inte meddela förordnande enligt 12 §.

Övergångsbestämmelserna

1. Den föreslagna lagen innehåller bestämmelser, som hittills har förekommit såväl i BöVL som i författningar som har utfärdats av regeringen såsom BöVK och BöIF. Övergångsbestämmelserna avser endast BöVL, som upphör att gälla då den nya bötesverkställighetslagen träder i kraft. BöVK avses komma att upphävas genom en ny bötesverkställighetsförordning och BöIF genom en särskild författning. Eftersom uppördssystemet för domstolsböter inte kan tillämpas förrän vid en senare tidpunkt kommer särskilda övergångsbestämmelser att utfärdas i denna del.

2. När den nya lagen träder i kraft skall enligt denna punkt beslut om förvandlingsstraff vara utan verkan. Detta innebär att ingen får hållas i fängelse för att undergå förvandlingsstraff för böter och att prövotid inte längre löper med anledning av beslut om anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff.

3. I denna punkt anges på ett gängse sätt, att om i lag eller författning förekommer hänvisning till föreskrift som har ersatts genom

bestämmelse i den nya lagen, den nya bestämmelsen i stället skall tillämpas.

I ett stort antal äldre författningar finns bestämmelser som föreskriver att förvandling av böter skall ske, om tillgång saknas till deras gäldande. I enstaka fall förekommer även förbud mot förvandling; som exempel kan nämnas lagen (1958: 428) om ympning mot smittkoppor (ändrad 1972: 670) och lagen (1950: 596) om rätt till fiske (ändrad senast 1975: 1312).

Den nya lagstiftningen innebär att nu nämnda bestämmelser förlorar sitt reella innehåll. Det kan inte anses föreligga något praktiskt behov att upphäva dem i förevarande lagstiftningsärende. Jag utgår ifrån att de upphävs när ändring i annat hänseende sker i dessa författningar. Detsamma gäller frågan om ändring i 2 § lagen (1974: 515) om ersättning vid frihetsinskränkning.

8.2 Förslaget till lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande

Den nya lagen skall generellt vidga de befogenheter att sätta ut vite i pengar som f. n. finns enligt olika specialförfattningar till att under vissa förutsättningar omfatta även utsättande av vite i fängelse. Avsikten är att de nuvarande möjligheterna att förvandla vite i pengar till fängelse skall ersättas med möjlighet i vissa fall att sätta ut vite direkt i fängelse. Självfallet bör fängelsevite endast komma i fråga i sådana fall där ett vite i pengar skulle sättas mycket högt. En ytterligare förutsättning är att det redan på förhand av särskilda skäl kan antas att ett vite i pengar inte kommer att bli verksamt.

I enlighet med det anförda har i 1 § föreskrivits att utan hinder av att enligt lag eller annan författning vite skall bestämmas i pengar, vite i fängelse i högst tre månader får föreläggas den som prövas kunna föreläggas vite över 2 000 kronor. I uttrycket "prövas kunna föreläggas" ligger att i det konkreta ärendet skall finnas såväl laga stöd i vederbörande specialförfattning såvitt angår maximigräns för vitesbelopp som materiella skäl att bestämma beloppet så högt. Som ytterligare förutsättning för fängelsevite i stället för ekonomiskt vite gäller att det skall finnas särskilda skäl att anta att vite i pengar inte förmår vederbörande att iaktta föreläggandet. Har någon exempelvis tidigare förelagts maximalt ekonomiskt vite utan att det har fått honom att iaktta föreläggandet, kan det vara skäl att därefter ålägga fängelsevite. Är det känt för myndigheten att någon genom olika ekonomiska transaktioner sökt göra sig oåtkomlig för utmätning och införsel på grund av skatter, böter eller vite så kan också fängelsevite vara lämpligast. Även om det i lagen talas om "föreläggande" innebär detta inte att från lagens tillämpningsområde utesluts förbud som kan förenas med vite.

Som jag nyss har anfört är syftet med den nya lagen att de nuvarande

möjligheterna att förvandla vite i pengar till fängelse skall ersättas med möjlighet i vissa fall att sätta ut vite direkt i fängelse. Den nya lagen bör av det skälet inte göras tillämplig på sådant vite som enligt nu gällande bestämmelser inte får förvandlas till fängelse. En bestämmelse härom har tagits in i övergångsbestämmelserna till lagen. I samband med att bestämmelserna om förbud mot förvandling mönstras ut ur gällande lagstiftning får ställning tas till frågan om i dessa fall den nya lagen om fängelsepåföljd i vitesföreläggande bör kunna komma till användning.

Den i 27 § BöVL intagna föreskriften om förvandlingsförbud för vite som utdömts för underlåtenhet att fullgöra dom eller beslut rörande saken i mål som handlagts enligt lagen (1974: 371) om rättegången i arbetstvister upphävs emellertid i samband med att den nya bötesverkställighetslagen träder i kraft. Då det inte kan komma i fråga att använda vite i fängelse vid denna typ av föreläggande föreslår jag i samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet att dessa viten undantas från lagens tillämpningsområde. En föreskrift härom har tagits in i andra meningen av 1 §.

Enligt 2 § får fängelsevite enligt 1 § föreläggas endast av domstol. Med domstol förstås allmän domstol eller annan domstol. Annan myndighet får enligt 3 § i stället hos allmän domstol ansöka att denna utfärdar fängelsevite enligt 1 §.

Utan hinder av att enligt lag eller annan författning annan myndighet än domstol har att meddela vitesföreläggande kan således enligt 3 § sådan myndighet överlämna åt allmän domstol att pröva fråga om vitesföreläggande enligt 1 §. Myndigheten vänder sig då till den allmänna domstol vid vilken den mot vilken vitet riktas har att svara i tvistemål med en skriftlig ansökan om att fängelsevite måtte utfärdas. I ansökan skall myndigheten givetvis uppge de omständigheter på vilka framställningen grundas. Tingsrätten handlägger därefter ärendet enligt lagen om handläggning av domstolsärenden. Finner domstolen att förutsättningarna för fängelsevite är uppfyllda utfärdar domstolen föreläggande med sådant vite. Som jag tidigare har anfört har domstolen därvid att pröva att det i ärendet finns såväl laga stöd i vederbörande specialförfattning såvitt angår maximigräns för vitesbelopp som materiella skäl att förelägga vite över 2 000 kronor. Med hänsyn bl. a. härtill anser jag inte att det finns skäl att öppna möjlighet för den mot vilken vite ifrågasätts att överklaga vederbörande förvaltningsmyndighets beslut angående framställning till tingsrätten om utsättande av vite i fängelse. En föreskrift med detta innehåll har därför tagits in i andra stycket. Talan mot tingsrätts beslut att förelägga eller inte förelägga fängelsevite förs hos hovrätten genom besvär. Hovrättens avgörande kan överklagas enligt de allmänna bestämmelserna i RB.

Även om vite bestäms i fängelse kan det givetvis hända att den ålag-

da förpliktelsen inte fullgörs. Fråga om utdömande av vite i fängelse prövas enligt 4 § av allmän domstol på talan av allmän åklagare. Bestämmelserna i RB om åtal för brott som kan föranleda fängelse har motsvarande tillämpning på sådan talan. Som en följd av förslaget i denna del har samtidigt en ändring vidtagits i 18 § lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken.

Jag vill i detta sammanhang tillägga att man numera anser att vite kan föreläggas juridisk person. Att fängelse därvid inte kan komma ifråga ligger i sakens natur, och någon bestämmelse som anger detta lär inte behövas. Åligger det en juridisk person att uppfylla en förpliktelse och är omständigheterna sådana att förpliktelsen i vitessammanhanget bör sanktioneras med fängelse, måste föreläggandet riktas mot en eller flera ställföreträdare för den juridiska personen.

Beträffande övergångsbestämmelserna vill jag hänvisa till vad jag har anfört därom i anslutning till redogörelsen för bestämmelserna i 1 § andra meningen.

8.3 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

Att de särskilda föreskrifterna om förvandlingsstraff utmönstras ur 25 kap. 4 och 7 §§, 26 kap. 1 och 8 §§ samt 34 kap. 11—13 §§ BrB föranleder inte några kommentarer.

25 kap. 9 §

Ändamålet med den nya bestämmelsen är som har framgått av den allmänna delen att få tillgång till ett instrument som kan undantagsvis användas beträffande individer som har visat sig vara oefterrättliga i bötesbrottsammanhang. Enligt paragrafen har domstolen möjlighet att döma till fängelse i sådana fall. Möjligheten att döma till fängelse har begränsats till fall där synnerliga skäl föreligger till antagande att ett bötesstraff inte skulle vara verksamt. Vid bedömningen av om sådana förutsättningar föreligger skall särskilt beaktas om gärningsmannen under de senaste två kalenderåren före brottet har ålagts två eller flera bötesstraff. Mot bakgrund av vad som har framhållits i den allmänna motiveringen angående den restriktivitet med vilken ifrågavarande straffskärpningsbestämmelse är avsedd att tillämpas ligger det i sakens natur att viss hänsyn i detta sammanhang måste tas till de tidigare utdömda bötesstraffens storlek. Är den föregående bötesbrottsligheten av jämförelsevis lindrig beskaffenhet bör det sålunda vara naturligt att sätta kraven högre i fråga om antalet föregående bötesstraff än om dessa var för sig eller till övervägande delen omfattat relativt höga dagsbotsantal. Det förutsätts vidare att en betydande del av tidigare ålagda bötesstraff inte har verkställts. Med betydande del avses att den bötfällde underlåtit att betala omkring hälften eller mer av det sammanlagda bötesbeloppet

och att beloppet inte heller kunnat drivas in genom utmätning eller införsel. Vidare fordras att det kan antagas att den uteblivna verkställigheten beror på tredska eller grov vårdslöshet. Som jag har anfört i den allmänna delen kan det förekomma situationer där det nya brottet eller den tidigare brottsligheten är av förhållandevis oskyldig karaktär och inte tyder på någon manifesterad brottslig viljeinriktning hos gärningsmannen. Det kan också vara fråga om sådana brott där t. ex. enligt nu gällande föreskrifter det bötesstraff som kan följa på brottet inte får förvandlas. För sådana och liknande fall kan den föreslagna straffskärpningsregeln te sig alltför hård. Som ett ytterligare krav för att regeln skall få tillämpas har därför uppställts att ett nytt bötesstraff framstår som uppenbart otillräckligt på grund av risk för ny brottslighet eller av allmänpreventiva skäl.

För att den nya straffskärpningsregeln över huvud taget skall komma i fråga för tillämpning krävs enligt paragrafens tredje stycke att åklagare har framställt yrkande därom. Sådant yrkande skall anges i stämningensansökan. Vad gäller åklagares möjlighet att få kännedom om tidigare bötesbrottslighet vill jag hänvisa till vad jag har anfört därom i den allmänna delen.

När domstolen tillämpar den nya bestämmelsen torde det i regel bli fråga om att döma till fängelse för den nya brottsligheten. Jag vill emellertid betona att även andra påföljder kan komma till användning. Formellt möter inte några hinder att då förutsättningar föreligger härför i stället för fängelse döma till t. ex. skyddstillsyn. Jag vill i detta sammanhang även erinra om bestämmelserna i 33 kap. 2 § BrB som bl. a. innebär att psykiskt sjuka inte får dömas till fängelse och de bestämmelser som har till syfte att förhindra att unga personer döms till frihetsberövande påföljd. I övrigt vill jag hänvisa till vad jag i den allmänna delen har anfört om tillämpligheten av den nya regeln.

26 kap. 2 §

I paragrafens andra stycke anges nu maximum för gemensamt straff i fängelse vid sammanträffande av brott. Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff, som kan följa på brotten, men får inte överstiga de högsta straffen sammanlagt. Vid denna beräkning skall bötesstraff anses svara mot det fängelse, som skulle följa vid böternas förvandling.

Som ersättning för den sist återgivna regeln har utredningen föreslagit en bestämmelse som generellt bestämmer relationen mellan böter och fängelse i detta hänseende till en månad.

Kriminalvårdsstyrelsen har i sitt remissyttrande ifrågasatt lämpligheten av att på detta sätt exakt fastställa relationen mellan böter och fängelse.

Som utredningen har anfört anges i åtskilliga straffskalor som har

tillkommit före BrB 300 kr. som maximibelopp för penningböter. Detta motsvarar en månads fängelse vid bötesförvandling. I nyare lagstiftning är gränsen för penningböter i regel 500 kr., vilket motsvarar 40 dagars fängelse vid förvandling. I de fall då endast böter anges i straffskalan, är straffarten dagsböter och högsta antalet sådana 120, om inte flera brott föreligger. Detta antal motsvarar 70 dagars fängelse vid förvandling. Med hänsyn till att straffskalorna för böter och fängelse regelmässigt inte utnyttjas maximalt har man enligt min mening tillräckligt utrymme för straffmätningen i nu avsedda fall, om bötesstraff anses svara mot fängelse i en månad. Jag biträder därför utredningsförslaget i denna del.

35 kap. 7 §

Paragrafen innehåller nu bestämmelser om bortfall av böter på grund av preskription och på grund av den bötfälldes död.

I första stycket föreslås till en början den ändringen att preskriptionstiden för ådömda böter skall förlängas från tre till fem år. Om motiven härför hänvisas till den allmänna delen. Enligt nuvarande lydelse av detta stycke bortfaller inte böterna, om ansökan om förvandling av dem har delgivits den dömda före preskriptionstidens utgång. I stycket erinras vidare f. n. om att särskilda bestämmelser gäller om bortfallande såväl av böter, sedan sådan ansökan delgivits, som av ålagt förvandlingsstraff. Avskaffande av förvandlingssystemet påkallar att de med detta sammanhängande bestämmelserna i första stycket utgår.

Under remissbehandlingen har en remissinstans föreslagit att även preskriptionsbestämmelserna beträffande förverkande i 36 kap. 10 § BrB ändras. För egen del anser jag inte att det föreligger skäl att i detta sammanhang göra någon ändring i denna paragraf.

Enligt andra stycket bortfaller böterna, om den bötfällda dör. Har bötesavgörandet vunnit laga kraft och lös egendom utmätts för böterna före dödsfallet, skall dock böterna tas ut av denna egendom. Motsvarande gäller om lös egendom satts i allmänt förvar.

Utredningen har inte föreslagit någon ändring i dessa bestämmelser. Denna ståndpunkt har kritiserats under remissbehandlingen. Flera remissinstanser har sålunda anfört att böter alltid bör bortfalla vid dödsfall.

För egen del kan jag inte instämma i den framförda kritiken. Enligt min mening talar praktiska skäl mot en sådan lösning eftersom den skulle innebära ett onödigt merarbete för kronofogdemyndigheterna. I likhet med utredningen förordar jag därför att bestämmelsen bibehålls oförändrad.

Övergångsbestämmelserna

Lagen avses träda i kraft samtidigt med den nya bötesverkställighetslagen.

Beträffande den föreslagna nya bestämmelsen i 25 kap. 9 § BrB har intagits en övergångsbestämmelse liknande 6 § lagen (1964: 163) om införande av brottsbalken. 25 kap. 9 § BrB skall således tillämpas utan hinder av att de straffskärpningsgrundande bötesstraffen ålagts före lagens ikraftträdande.

Vad gäller ändringen i 35 kap. 7 § BrB bör det inte komma ifråga att genom ny lagstiftning förlänga preskriptionstid som löper enligt nu gällande bestämmelser. En annan sak är att man intill dess att den nya lagstiftningen träder i kraft kan väcka förvandlingstalan för att uppnå den effekt som följer av 25 § BöVL. I klarhetens intresse har i övergångsbestämmelserna intagits en uttrycklig föreskrift att de bötesstraff, som har ålagts före lagens ikraftträdande, preskriberas enligt äldre bestämmelser.

8.4 Förslagen till lagar om ändring i rättegångsbalken och lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken

Som jag tidigare har anfört innebär den nya bestämmelsen i 25 kap. 9 § BrB att allmän domstol ges möjlighet att i vissa undantagsfall döma till fängelse trots att endast böter är stadgat för brottet. Vid avgörandet av sådant mål bör nämnd delta. Enligt 1 kap. 3 § tredje stycket RB är tingsrätt domför med en lagfaren domare vid förhandling och syn å stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter. Det föreslås därför nu att nämnda regel ändras så att nämnd alltid deltar vid huvudförhandling eller syn å stället i fall då åklagare framställer yrkande enligt 25 kap. 9 § BrB.

Ändringen i 18 § lagen om införande av nya rättegångsbalken är en följd av att i 4 § i den nya lagen om fängelsepåföljd i vitesföreläggande har införts en regel av den innebörden att beträffande talan om utdömmande av vite i fängelse skall bestämmelserna i RB om åtal som kan föranleda fängelse ha motsvarande tillämpning.

8.5 Förslaget till lag om ändring i utskökningslagen (1877: 37 s. 1)

Den föreslagna ändringen i 52 § UL sammanhänger med att hovrätts bötesavgörande avses bli verkställbart först när avgörandet vunnit laga kraft. Det bör i detta sammanhang påpekas att på grund av bestämmelsen i 22 § 1 mom. första punkten UP för ändringen med sig — förutom ändring beträffande böter och vite i brottmål — även ändring beträffande annan "påföljd" som innefattar betalningsskyldighet.

8.6 Förslaget till lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)

138 §

Det undantag som i denna paragraf görs för fordringar enligt 19 § förmånsrättslagen vid viss ränteberegning i konkurs föreslås utgå, eftersom paragrafen enligt förslaget till ändring i förmånsrättslagen skall upphöra att gälla.

Konkurslagskommittén har i sitt remissyttrande ifrågasatt lämpligheten av att böter löper med ränta i konkurs. I andra lägen är bötesfordran inte räntebärande. Kommittén kommer i sitt fortsatta arbete in på ränthereglerna i 138 § KL. Därvid torde frågan om slopande av räntebekräkning på oprioriterade fordringar aktualiseras. I avvaktan på denna översyn är enligt kommitténs mening någon särregel för böter inte motiverad. För egen del kan jag instämma i vad kommittén nu har anfört.

8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård

Beträffande 22, 32 och 34 §§ föreslås att bestämmelser som har samband med förvandlingssystemet för böter skall utgå. Det kan nämnas att 10 § sista stycket upphävts genom SFS 1976: 514 som träder i kraft den 1 januari 1977.

8.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

2 §

Verkställighet av internordiska bötesdomar sker såsom framgår av nu gällande paragraf enligt svensk lag. Enligt paragrafens nuvarande lydelse får dock beslut om förvandling av böter inte meddelas.

Genom att förvandlingsstraffet föreslås bli avskaffat kan den i paragrafen gjorda reservationen för förvandlingsbeslut utgå. Frågan huruvida förvandlingsstraff som har ådömts i annat nordiskt land kan verkställas här i landet behandlas i 5 §.

5 §

Enligt gällande rätt kan ett i annat nordiskt land meddelat beslut om förvandlingsstraff för böter verkställas här i landet. Såsom tidigare har framgått förekommer dock sällan sådan verkställighet i praktiken.

Som jag har anfört i den allmänna delen kan det inte komma i fråga att ett förvandlingsstraff, som i annat nordiskt land har ådömts en svensk medborgare, verkställs här. Verkställighet av utländskt förvandlingsstraff får inte heller ske här i landet beträffande utlänningar som har hemvist här i landet eller vilka i övrigt vistas här under sådana förhållanden att verkställighet av utländskt förvandlingsstraff skulle kunna ske här.

Mot bakgrund härav bör paragrafen ändras på sätt utredningen föreslagit.

Övriga nordiska länder har orienterats om detta förslag.

7 §

Den nuvarande bestämmelsen om vilken inverkan betalning av böter har på förvandlingsstraff föreslås utgå.

29 §

Hänvisningen till nuvarande BöVL:s bestämmelser om straffrättsberäkning vid verkställighet av flera förvandlingsbeslut föreslås utgå.

Övergångsbestämmelser

Lagen bör träda i kraft samtidigt med den nya bötesverkställighetslagen.

Genom att verkställigheten här i landet av ett i annat nordiskt land ådömt bötesstraff skall ske enligt svensk lag blir den nya bötesverkställighetslagens övergångsbestämmelser tillämpliga på de fångar som avtjänar förvandlingsstraff i svenskt fängelse på grund av ett i annat nordiskt land ålagt förvandlingsstraff. Någon motsvarighet till punkt 2 i övergångsbestämmelserna till bötesverkställighetslagen behövs därför inte i denna lag. Eventuellt pågående verkställighet skall avbrytas vid den nya lagens ikraftträdande.

8.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister

De ändringar som föreslås i denna lag är föranledda av förslaget om förvandlingsstraffets avskaffande.

De föreslagna ändringarna medför att alla anteckningar angående förvandlingsstraff måste tas bort ur kriminalregistret samt att anteckningar om sådant straff inte får tas med i utdrag från registret. Att ta bort ifrågavarande uppgifter ur det maskinella registret kan ske med begränsade insatser. En motsvarande borttagning ur det manuella registret kräver total genomgång av samtliga akter som ingår i registret. Detta är som RPS framhållit i sitt remissyttrande praktiskt ogenomförbart. I övergångsbestämmelserna till den nu behandlade lagändringen har därför tagits in en bestämmelse av innebörd att ifrågavarande uppgifter får finnas kvar i det manuella registret. Att uppgifterna bevaras på detta sätt innebär självfallet inte att uppgifterna får tas med i utdrag.

8.10 Förslaget till lag om ändring i införsellagen (1968: 621)

1 §

Skälen för ändringsförslaget att böter och vite skall jämsättas med skatter i införselmålet har utvecklats i den allmänna delen.

En ytterligare synpunkt kan anföras till belysning av att redan gäl-

lande rätt ger utrymme för kronofogdemyndighet att gynna bötesfordran på skattefordrans bekostnad. Företrädesordningen mellan skatt och böter vid införsel regleras av 1 och 15 §§. Förekommer införsel samtidigt för olika slags fordringar, har de enligt 15 § gruppvis företräde i den ordning vari de upptagits i 1 §. Hittills har man i praxis ansett att en utmätningsman inte är tvungen att vid samtidig indrivning av skatter och av böter följa denna företrädesordning (jfr för utmätning SOU 1964: 57 s. 170 och prop. 1970: 142 s. 142). På motsvarande sätt som han vid utmätning kan hålla tillbaka skattefordringen till förmån för böterna kan han, om det är motiverat exempelvis av preskriptionsrisk, lämna anstånd med betalning för skattefordran men ta ut böterna genom införsel.

7 §

Ändringen är föranledd av förslaget att hovrätts dom inte längre skall vara verkställbar före laga kraft. Härigenom sker ingen ändring i möjligheten att meddela införsel för disciplinbot innan domen eller beslutet har vunnit laga kraft (jfr 53 och 91 §§ militära rättegångslagen).

15 §

Av skäl som har utvecklats i specialmotiveringen till 5 § bötesverkställighetslagen har föreslagits att regeln i paragrafens fjärde stycke om avräkning utgår såvitt gäller konkurrerande statliga fordringar.

17 §

Enligt gällande rätt skall införsel för böter ändras eller hävas, om utmätning därigenom kan äga rum för annan fordran. I den nu avsedda konkurrenssituationen står böterna enligt förslaget tillbaka endast för de utmätningsfordringar av kvalificerad beskaffenhet som avses i 67 b § 4 UL. Härmed avses i första hand ersättning för person- eller egendomsskada på grund av brott samt skadeståndsrättsliga underhållsbidrag vid förlust av försörjare (jfr prop. 1968: 130 s. 106). Med denna förbättring av böternas företrädesrätt har samordnats reglerna för skatteinförsel, så att böter får samma ställning som skatt i detta fall.

22 §

Som ett medel mot vissa illojala förfaranden anvisar 22 § möjlighet att ta ut sådan fordran som avses i 1 § 1 eller 2 genom ett införselliknande förfarande. Enligt förslaget skall även övriga fordringar, som är införselbara enligt lagen, kunna tas ut på detta sätt.

8.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621)

Den ändring som föreslås i denna lag har inte något samband med förvårdningsstraffets avskaffande. Bakgrunden till förslaget är i stället följande.

Genom lag 1975: 1265 ändrades 24 § införsellagen. Ändringen innebär bl. a. att gäldenären blir fri från betalningsskyldighet för den del av fordran på underhållsbidrag som motsvaras av belopp som har innehållits genom införsel, även om beloppet inte kan tas ut hos arbetsgivaren. Ändringen hade samband med att lönegarantin vid konkurs genom lag 1975: 1261 samtidigt vidgades till att omfatta fordran på underhållsbidrag som har innehållits genom införsel men inte har betalats (11 § andra stycket lagen, 1970: 741, om statlig lönegaranti vid konkurs). Denna utvidgning gäller dock inte kommuns fordran för utgivet bidragsförskott (andra punkten i samma stycke). I övergångsbestämmelserna till ändringen i införsellagen anges att äldre lag skall tillämpas även efter ikraftträdandet den 1 januari 1976 när fordran på medel som har innehållits inte omfattas av lönegarantilagen. För att inte övergångsbestämmelsen skall föranleda missförståndet att 24 § införsellagen inte skulle vara tillämplig i fall då införsel har sökts av kommun för utgivna bidragsförskott bör övergångsbestämmelsen jämkas. I förslaget anges att äldre lag skall tillämpas efter ikraftträdandet i fråga om fordran som har gjorts eller har kunnat göras gällande i konkurs i vilken konkursbeslutet har meddelats före ikraftträdandet (jfr övergångsbestämmelsen till lagen, 1975: 1261, om ändring i lönegarantilagen).

8.12 Förslaget till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)

Enligt 19 § går f. n. böter, viten och rättsverkansbelopp vid konkurs efter andra fordringar utan förmånsrätt. Eftersom böter och de övriga här nämnda fordringarna enligt förslaget inte längre skall efterställas oprioriterad gäld, bör 19 § upphävas och hänvisningen i 18 § till de undantag i förmånsrättshänseende som anges i 19 § utgå.

Att 19 § utgår bör inte inverka på gällande uppfattning att andra fordringar än böter, viten och rättsverkansbelopp genom avtal kan göras efterställda.

I lagförslaget har intagits en övergångsbestämmelse som motsvarar punkt 8 av förmånsrättslagens övergångsbestämmelser.

8.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

I fråga om verkställighet av böter som har ådömts enligt denna lag skall enligt 25 § första stycket gälla vad som i allmänhet är föreskrivet om verkställighet av påföljd som har ådömts genom svensk domstols

lagakraftäggande dom, om inte annat följer av vad som sägs senare i lagen. Som ett undantag från vad som sålunda gäller anges i 36 § andra stycket att böter som har ådömts enligt lagen inte får förvandlas. Efter ett avskaffande av förvandlingsstraffet bör andra stycket i 36 § utgå.

8.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän

Den nuvarande bestämmelsen att belopp som motsvarar disciplinbot inte får förvandlas till frihetsstraff bör utgå. I övrigt bör beträffande verkställigheten liksom tidigare gälla vad som är föreskrivet beträffande bötesstraff. I förslaget görs dock inskränkning för de fall, där annat är särskilt föreskrivet. Härmed åsyftas 53 och 91 §§ militära rättegångslagen (1948: 472). Enligt dessa bestämmelser får i vissa fall verkställighet av dom eller beslut varigenom disciplinbot har ålagts ske, innan avgörandet har vunnit laga kraft.

9 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. bötesverkställighetslag,
2. lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande,
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i rättegångsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken,
6. lag om ändring i utskökningslagen (1877: 31 s. 1),
7. lag om ändring i konkurslagen (1921: 225),
8. lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
9. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.
10. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
11. lag om ändring i införsellagen (1968: 621),
12. lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621),
13. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979),
14. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
15. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,
16. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
17. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

10 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Bilaga 1.
Utredningens lagförslag

1 Förslag till

Bötesverkställighetslag

Härigenom föreskrives följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Verkställighet av bötesstraff sker genom uppbörd i den mån regeringen så bestämmer eller genom indrivning.

Vad som i denna lag föreskrives om böter äger tillämpning även beträffande vite och sådan med brott förenad särskild rättsverkan, som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs om dom gäller även beslut.

2 § Bötesstraff verkställs, när dom varigenom böterna ålagts vunnit laga kraft eller när föreläggande enligt 48 kap. rättegångsbalken blivit skriftligen godkänt. Så snart dom eller föreläggande meddelats får dock uppbörd äga rum.

Innan dom eller föreläggande meddelats, får den misstänkte såsom förskott betala förutsett bötesbelopp i den ordning som föreskrives av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

3 § Om verkställighet av bötesstraff, när bötfälld vistas utomlands och böterna icke kan drivas in här i landet, gäller särskilda bestämmelser. Så är fallet även beträffande uppbörd av parkeringsbot.

Uppbörd

4 § Uppbörd av böter sker genom att den som ålagts eller förelagts straffet frivilligt betalar böterna till myndighet som regeringen utser. Underrättelse att sådan betalningsmöjlighet föreligger lämnas av den som ålagt eller förelagt bötesstraffet.

Som uppbörd anses även att såsom förskott betalade medel tages i anspråk för verkställighet av det vid förskottsbetalningen förutsedda straffet.

5 § Under uppbörd influtet belopp avräknas på de böter som får antagas vara avsedda med betalningen.

Uppkommer överskott, får detta avräknas på andra böter för vilka den bötfälde häftar. I annat fall återbetalas överskottet.

Indrivning

6 § Skall uppbördsförfarande ej äga rum eller har det prövats utan att leda till betalning, sker indrivning genom kronofogdemyndighetens försorg. Till grund ligger därvid dom, godkänt föreläggande eller saköreslängd.

7 § Indrivning inledes genom att den bötfälde avkrävs betalning, om ej krav av särskilda skäl kan underlåtas.

I fråga om belopp som betalas efter krav äger bestämmelserna i 5 § motsvarande tillämpning.

8 § Om indrivning genom införsel och utmätning gäller särskilda bestämmelser.

9 § Har den bötfälde fordran på överskjutande skatt enligt uppbörds-lagen (1953: 272), får böterna avräknas på fordringen i den ordning som föreskrives i 68 § 4 mom. första stycket samma lag.

10 § Ansökan om den bötfälldes försättande i konkurs på grund av bötesfordran får göras av kronofogdemyndigheten, om denna finner synnerliga skäl härför föreligga.

Bötesfordran får nedsättas och betalas genom ackord under samma villkor och i samma ordning som gäller i fråga om skatter.

Indrivningshinder

11 § Har bötesfordran bortfallit eller föreligger eljest laga hinder mot verkställighet, avkortas böterna.

Kan bötesfordran i annat fall icke indrivnas, får den avskrivnas under villkor som bestämmas av regeringen. Avskrivning medför ej ändring i betalningsskyldigheten.

12 § Om indrivning av böter skulle vara till synnerligt men för den bötfälde eller någon som är beroende av honom för sin försörjning och det ej är från allmän synpunkt påkallat att indrivningen fortgår, äger kronofogdemyndigheten med den begränsning som följer av 13 § förordna att vidare verkställighet ej skall äga rum.

13 § Innan förordnande enligt 12 § meddelas skall kronofogdemyn-digheten inhämta yttrande av tingsrätt. Mot tingsrättens avstyrkande får förordnande ej meddelas.

Yttrande enligt första stycket inhämtas från den tingsrätt som dömt i det mål vari bötesstraffet eller vid flera bötesstraff det senaste av dem utdömts. Har bötesstraffet ej ålagts av allmän domstol, inhämtas yttran-de från tingsrätten i den ort där kronofogdemyndigheten finns.

Vid tingsrätts handläggning enligt denna paragraf skall nämnd delta-ga. I sådant ärende får besvär ej anföras.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den då lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff upphör att gälla.
2. När lagen träder i kraft, skall beslut om förvandlingsstraff vara utan verkan.
3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till bestä-melse som eratts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken¹

Härigenom föreskrives att 25 kap. 4 och 7 §§, 26 kap. 1, 2 och 8 §§ samt 35 kap. 7 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

4 §

Böter må användas såsom gemensamt straff för flera brott, om böter kunna följa å vart och ett av brotten.

Gemensamt straff i böter må ej avse brott, för vilket stadgats normalerade böter eller böter som icke må förvandlas till fängelse.

Gemensamt straff i böter må ej avse brott, för vilket stadgats normalerade böter.

7 §

Om indrivning av böter är särskilt stadgat.

Om verkställighet av bötesstraff är särskilt stadgat.

Böter som ej gäldas skola, om ej annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst tio och högst nittio dagar i enlighet med vad därom är särskilt stadgat.

26 kap.

1 §

Fängelse ådömes enligt vad för brotten är stadgat på viss tid, ej över tio år, eller på livstid. Fängelse på viss tid må ej understiga en månad.

Om fängelse såsom förvandlingsstraff för böter är särskilt stadgat.

2 §

Fängelse må användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa å något av brotten.

Fängelse på viss tid må sättas över det svåraste av de högsta straff som kunna följa å brotten men må ej överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, därvid bötesstraff anses vara mot det fängelse som skulle följa vid böternas förvandling.

Fängelse på viss tid må sättas över det svåraste av de högsta straff som kunna följa å brotten men må ej överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, därvid bötesstraff anses svara mot fängelse en månad.

Ej må det svåraste av de lägsta straffen underskridas.

¹ I en tilläggspromemoria till betänkandet har utredningsmannen föreslagit att i 34 kap. 11—13 §§ orden "förvandlingsstraff för böter" utgår.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

8 §

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden. *Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter.*

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5—7 §§ sägs.

35 kap.

7 §

Ådömda böter bortfalla när *tre* år förflutit från det domen vann laga kraft, *om ej dessförinnan ansökan om böternas förvandling delgivits den dömda. Om bortfallande av böter sedan sådan ansökan delgivits samt av ålagt förvandlingsstraff är särskilt stadgat.*

Ådömda böter bortfalla när *fem* år förflutit från det domen vann laga kraft.

Dör den dömda, bortfalla ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och till gäldande av böterna lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar, skola dock böterna utgå av den egendomen.

Vad nu sagts om böter gäller även utdömt vite.

Denna lag träder i kraft den

Beträffande bötesstraff som ålagts enligt före lagens ikraftträdande lagakraftvunnet avgörande gäller i preskriptionsavseende äldre bestämmelser.¹

3 Förslag till**Lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1).**

Häri genom föreskrives att 52 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

52 §

Har i tvistemål någon fällts till böter eller vite, må ej beslutet verkställas förrän det vunnit laga kraft; *i fråga om hovrätts icke*

Har i tvistemål någon fällts till böter eller vite, må ej beslutet verkställas förrän det vunnit laga kraft. Vad nu sagts gäller även

¹ I en tilläggspromemoria till betänkandet har utredningsmannen föreslagit, att i övergångsbestämmelsen orden "enligt" och "lagakraftvunnet avgörande" utgår.

Nuvarande lydelse

lagakraftvunna beslut skall dock vad i 39 och 40 §§ är stadgat om hovrätts dom i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Vad nu sagts gäller även beträffande utslag i utskökningsmål, varigenom någon fällts till böter eller vite.

Föreslagen lydelse

beträffande utslag i utskökningsmål, varigenom någon fällts till böter eller vite.

Huru beslut angående fördelning av köpeskilling för utmätt egendom går i verkställighet, därom skils i 6 kap.

Denna lag träder i kraft den

Beträffande hovrätts dom som meddelats före lagens ikraftträdande gäller äldre bestämmelser.

4 Förslag till

Lag om ändring i konkurslagen (1921:225)

Härigenom föreskrives att 138 § konkurslagen (1921:225) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

138 §

För fordringar, som ej utgå med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränteberäkning mellan borgenärerna inbördes upphöra från den dag, då beslutet om egendomsavträde meddelades; dock skall ränta beräknas till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari sådan fordran upptagits, är att räkna, där boet förslår till gäldande av mer än kapitalbeloppet av alla bevakade fordringar *utom sådana som avses i 19 § förmånsrättslagen (1970:979)*, och skall i sådant fall å fordran, för vilken ränta ej är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränta beräknas efter fem för hundra om året från den dag, då nämnda beslut meddelades, till den dag, från vilken klandertid såsom nyss är sagt skall räknas.

För fordringar, som ej utgå med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränteberäkning mellan borgenärerna inbördes upphöra från den dag, då beslutet om egendomsavträde meddelades; dock skall ränta beräknas till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari sådan fordran upptagits, är att räkna, där boet förslår till gäldande av mer än kapitalbeloppet av alla bevakade fordringar, och skall i sådant fall å fordran, för vilken ränta ej är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränta beräknas efter fem för hundra om året från den dag, då nämnda beslut meddelades, till den dag, från vilken klandertid såsom nyss är sagt skall räknas.

Å fordran, som utgår med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum, beräknas ränta till den dag, från vilken tiden

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

för klander mot utdelningsförslag, vari fordringen upptagits, är att räkna, där borgenären ej enligt 143 § därförinnan uppburit betalning. Löper fordran, varom nu är fråga, ej med ränta, varde, ändock ränta efter fem för hundra om året därå beräknad från den dag, då beslutet om egendomsavträde meddelades.

Utgår fordran, som icke löper med ränta före förfallodagen, icke fullt eller med förmånsrätt och var fordringen icke förefallen den dag, då beslutet om egendomsavträde meddelades, skall utdelning för fordringen beräknas å det belopp, som efter nyss angivna grund utgör fordringens värde sistnämnda dag; har för sådan fordran betalning jämlikt 143 § tidigare uppburits och var fordringen icke då förfallen, skall utdelningen beräknas efter fordringens värde å betalningsdagen.

Denna lag träder i kraft den

5 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1954: 579) om nykterhetsvård dels att 11 § skall upphöra att gälla, dels att 10, 22, 32 och 34 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 §

Polis- och åklagarmyndighet, som erhåller kännedom om att någon gjort sig skyldig till fylleri eller eljest använt alkoholhaltiga drycker till uppenbar skada för sig eller annan, skall ofördröjligen göra anmälan därom hos nykterhetsnämnden.

Läkare, som i sin verksamhet erhåller kännedom om att någon missbrukar alkoholhaltiga drycker, skall göra anmälan därom hos nykterhetsnämnden. Sådan skyldighet föreligger dock icke, då den, varom fråga är, genom läkarens försorg blir föremål för behandling, ägnad att undanröja skadeverkningarna av missbruket, eller då uttrycklig begäran, att anmälan ej skall göras, framställs av någon alkoholmissbrukaren närstående person och läkaren med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet finner åtgärd av nykterhetsnämnd icke böra ifrågakomma.

Om skyldighet för åklagare att göra anmälan i anledning av uppkommen fråga om förvandling av böter för fylleri är särskilt stadgat.

22 §

Ansökan om tvångsintagning skall innehålla fullständig redogörelse för den i ärendet företagna undersökningen och för de övriga åtgärder som vidtagits. *Har beträf-*

Ansökan om tvångsintagning skall innehålla fullständig redogörelse för den i ärendet företagna undersökningen och för de övriga åtgärder som vidtagits.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

fande den som ansökningen avser anmälan gjorts enligt 10 § sista stycket, skall avskrift därav fogas vid ansökningen.

I övrigt böra vid ansökningen fogas prästbevis och läkarbetyg.

Formulär för sådant prästbevis och läkarbetyg, så ock för redogörelse, som i första stycket sägs, fastställas av socialstyrelsen.

Saknas prästbevis eller läkarbetyg eller finnes den förebragta utredningen annorledes ofullständig, har länsrätten att ombesörja erforderlig komplettering. Vill länsrätten föranstalta om läkarundersökning, äger länsrätten kalla den som ansökningen avser att inställa sig inför anvisad läkare. I sådant fall skall vad i 13 § 2 mom. sägs äga motsvarande tillämpning.

32 §

Länsrätts slutliga beslut skall ofördröjligen delgivas sökande samt den som beslutet avser.

Har beslutet tillkommit efter anmälan, som avses i 10 § sista stycket, skall underrättelse om beslutet tillställas åklagaren.

Där nykterhetsnämnd ej är sökande, skall underrättelse om beslutet översändas till nykterhetsnämnden i den kommun, där den som avses med beslutet är mantalsskriven, samt om annan nykterhetsnämnd tagit befattning med ärendet, till denna nämnd.

34 §

Länsrätten har att föranstalta om verkställighet av slutligt beslut om tvångsintagning.

a) därest beslutet grundats därpå att den som beslutet avser är farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv eller att han utan att söka ärligen försörja sig fört ett kringflackande liv;

b) då eljest polismyndighet gjort ansökan om tvångsintagning enligt 19 §; samt

c) då beslutet tillkommit efter anmälan, som avses i 10 § sista stycket.

a) därest beslutet grundats därpå att den som beslutet avser är farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv eller att han utan att söka ärligen försörja sig fört ett kringflackande liv; samt

b) då eljest polismyndighet gjort ansökan om tvångsintagning enligt 19 §.

I övriga fall ankommer det på nykterhetsnämnden att föranstalta om verkställigheten.

Denna lag träder i kraft den

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Härigenom föreskrives att 2, 5, 7 och 29 §§ lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Verkställighet sker enligt svensk lag; dock må beslut om förvandling av böter ej meddelas.

Verkställighet sker enligt svensk lag.

5 §

I Danmark, Finland, Island eller Norge meddelad dom, varigenom dömts i Danmark till faengsel eller hæfte, i Finland till tukthus eller fängelse, i Island till fangelsi eller varohald och i Norge till fengsel eller hefte, må på begäran verkställas här i riket, om den dömde när verkställighet skall ske är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige. Uppehåller han sig här i riket, må även eljest domen verkställas här, om det med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligast.

I Danmark, Finland, Island eller Norge meddelad dom, varigenom dömts i Danmark till faengsel eller hæfte, i Finland till tukthus eller fängelse, i Island till fangelsi eller varohald och i Norge till fengsel eller hefte, må på begäran verkställas här i riket, om den avser annat än förvandlingsstraff för böter och den dömde när verkställighet skall ske är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige. Uppehåller han sig här i riket, må även eljest domen verkställas här, om det med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligast.

7 §

Det till fängelse omvandlade straffet är verkställbart såsom hade straffet ådömts här i riket genom dom, som vunnit laga kraft.

Har straffet börjat verkställas i den stat, där domen meddelats, skall strafftiden räknas från verkställighetens början i den staten.

Förvandlingsstraff för böter må ej verkställas, om betalning för böterna erlägges. Om böterna delvis gäldas, skall förvandlingsstraffet i motsvarande mån nedsättas; nedsättningen må dock ej avse del av dag.

29 §

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 § eller om anordnande av övervak-

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 § eller om anordnande av övervak-

Nuvarande lydelse

ning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket. *Vad i 23 § lagen om verkställighet av bötesstraff är föreskrivet skall dock ej äga tillämpning.*

Utän hinder av vad i första stycket sägs må väckas talan, som avses i 20 kap. 15 § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den

Föreslagen lydelse

ning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §; må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket.

7 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister**

Härigenom föreskrives att 2, 3, 10 och 11 §§ lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller internering;

2. överlämnats till slutet eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialistsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård; eller

2. överlämnats till slutet eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialistsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård.

3. erhållit anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff.

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, eller har i dom å skyddstillsyn meddelats förordnande om behandling enligt 28 kap. 3 § samma balk, skall detta särskilt anmärkas i registret.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen eller beslutet.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

I registret skall anteckning ske

1. om för den som dömts till påföljd av beskaffenhet att skola antecknas i registret prövotid förlänges eller påföljden förklaras skola avse jämväl annat brott eller undanröjes eller ock påföljd förklaras skola träda i stället för annan påföljd;

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras förverkad;

3. om för den som dömts till skyddstillsyn förordnande meddelas om behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken;

4. om för den som dömts till ungdomsfängelse domstol förlänger den längsta tid som ungdomsfängelse må pågå eller föreskriver, att överförande till vård utom anstalt ej må ske före viss tidpunkt;

5. om för den som dömts till internering domstol medgiver förlängning av tiden för vård i anstalt eller bestämmer ny minsta tid för anstaltsvården;

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 § brottsbalken; samt

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 § brottsbalken.

7. om för den som erhållit anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraff prövotiden förlänges eller anståndet förklaras förverkat.

10 §

I registerutdrag enligt 8 § skall, om ej annat följer av vad nedan stadgas, icke medtagas anteckning om

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet; samt

1. villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till särskild vård, sedan tio år förflutit från domen; samt

2. fängelse, ungdomsfängelse eller internering, sedan tio år förflutit från frigivningen eller övergången till vård utom anstalt.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut, som enligt 2 § skall antecknas i registret, skola båda anteckningarna upptagas i registerutdrag, så länge någongdera jämlikt första stycket skall medtagas. Förekomma flera anteckningar, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Anteckning om dom eller beslut, som meddelats före den 1 januari 1945, eller om verkställighet av påföljd som bestämts i sådant avgörande medtages dock endast i den utsträckning regeringen bestämmer, om ej begäran om fullständigt utdrag har gjorts.

Skall med tillämpning av vad i denna paragraf stadgas i utdraget ej medtagas någon anteckning om påföljd, skola ej heller medtagas övriga anteckningar, som må förekomma i registret. I utdrag till domstol eller åklagare skall dock alltid medtagas anteckning om verkställd sinnesundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning.

Bestämmelserna i denna paragraf skola jämväl äga tillämpning beträffande uppgift som antecknats med stöd av 6 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

I fråga om utdrag jämlikt 9 § skall vad i 10 § stadgas äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn eller ungdomsfängelse skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken ådömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt aderton år, skall ej i något fall medtagas,

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten skola ej gälla.

Denna lag träder i kraft den

8 Förslag till**Lag om ändring i införsellagen (1968:621)**

Härigenom föreskrives att 1, 7, 15, 17, 22 och 24 §§ införsellagen (1968: 621) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Införsel får äga rum för följande grupper av fordringar, nämligen

1. underhållsbidrag enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken,
2. bidrag, som tillkommer kommun för omhändertaget barn enligt 72 § andra stycket barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) eller till hjälptagares försörjning enligt 40 § lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp,

3. skatter och allmänna avgifter i fall som särskilt föreskrives,

4. böter och viten.

3. skatter och allmänna avgifter i fall som särskilt föreskrives samt böter och viten.

7 §

Införsel för skatter och allmänna avgifter samt för böter och viten får äga rum så snart förutsättningar för indrivning föreligger. *Beträffande böter eller viten som ålagts genom hovrätts dom får dock, innan domen vunnit laga kraft, införsel ej ske i annat fall än då domen avser disciplinbot.*

Införsel för skatter och allmänna avgifter samt för böter och viten får äga rum så snart förutsättningar för indrivning föreligger.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

Är fråga om införsel för olika slags fordringar, har de gruppvis företräde i den ordning vari de upptagits i 1 §.

Vid samtidig införsel för två eller flera underhållsberättigade fördelas innehållet belopp efter de löpande bidragens storlek. Bidrag som avses i 7 kap. 10 § föräldrabalken räknas härvid som löpande på sex månader. Om mera innehållits än som svarar mot de löpande bidragen, har bidrag som stått ute längre företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

Delbetalning, som inflyter på viss underhållsberättigads fordran, avräknas i första hand på det belopp som stått ute längst och alltjämt kan uttagas genom införsel.

<p>Av fordringar som avses i 1 § 2—4 har inom varje grupp vad som stått ute längst företräde.</p>	<p>Av fordringar som avses i 1 § 2 har vad som stått ute längst företräde.</p>
---	--

17 §

Införsel går före utmätning. Införsel för fordran som avses i 1 § 4 skall dock ändras eller hävas, om utmätning därigenom kan äga rum för annan fordran.

Införsel går före utmätning. Införsel för fordran som avses i 1 § 3 skall dock ändras eller hävas, om utmätning därigenom kan äga rum för sådan fordran för vilken utmätning av inestående avlöning utan gäldenärens medgivande må tillämpas sammanlagt sex månader under ett kalenderår.

Har införsel för viss fordran beviljats i pension, livränta eller vederlagsfordran som avses i 2 § 3 och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för annan fordran, har införselfordringen företräde till betalning ur vad som inflyter till följd av utmätningen. I fråga om fordran som avses i 1 § 1 eller 2 gäller vad som nu sagts bidragsbelopp som förfallit när utmätningen är fullbordad eller förfaller näst därefter.

Belopp som innehållits enligt denna lag får ej utmätas för annan gäldenärens skuld.

22 §

Arbetar gäldenären i annans förvärvsverksamhet utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning och kan till följd därav fordran som avses i 1 § 1 eller 2 ej uttagas genom införsel, får utmätningssmannen ålägga arbetsgivaren att, för tid efter det beslut därom meddelats och till dess annat förordnas, till utmätningssmannen utge så mycket som kunnat uttagas genom införsel om skälig lön utgått för arbetet. Innan beslut meddelas skall såväl gäldenären som

Arbetar gäldenären i annans förvärvsverksamhet utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning och kan till följd därav införsel ej ske, får utmätningssmannen ålägga arbetsgivaren att, för tid efter det beslut därom meddelats och till dess annat förordnas, till utmätningssmannen utge så mycket som kunnat uttagas genom införsel om skälig lön utgått för arbetet. Innan beslut meddelas skall såväl gäldenären som arbetsgivaren få tillfälle att yttra sig.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

arbetsgivaren få tillfälle att yttra sig.

Det som sålunda utges skall räknas som genom införsel innehållen lön. Underlåter arbetsgivaren att utge belopp som bestämts genom beslutet äger 20 § motsvarande tillämpning.

24 §

Har medel innehållits för fordran som avses i 1 § 2, 3 eller 4 är gäldenären icke vidare betalningsskyldig för den del av fordringen som motsvaras av innehållet belopp, även om det icke kan tagas ut hos arbetsgivaren.

Har medel innehållits för fordran som avses i 1 § 2 eller 3 är gäldenären icke vidare betalningsskyldig för den del av fordringen som motsvaras av innehållet belopp, även om det icke kan tagas ut hos arbetsgivaren.

Denna lag träder i kraft den

9 Förslag till**Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979)**

Härigenom föreskrives i fråga om förmånsrättslagen (1970: 979), dels att 19 § skall upphöra att gälla, dels att 18 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

18 §

Fordringar som ej är förenade med förmånsrätt har inbördes lika rätt *med de undantag som anges i 19 §.*

Fordringar som ej är förenade med förmånsrätt har inbördes lika rätt.

Har fordran särskild förmånsrätt i viss egendom men förslår ej egendomen för att infria fordringen, behandlas återstoden av denna som fordran utan förmånsrätt.

Denna lag träder i kraft den

Om gäldenär försatts i konkurs på grund av ansökan som gjorts före lagens ikraftträdande, gäller äldre bestämmelser.

10 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom dels att i 1, 2, 3, 8, 26, 34, 37 och 41 §§ ordet "Konungen" i olika böjningsformer skall by-

Nuvarande lydelse

tas ut mot "regeringen" i motsvarande form, dels att 36 § skall ha nedan angivna lydelse.

Föreslagen lydelse

36 §

Böter som bestämts enligt denna lag samt penningbelopp eller annan egendom som förklarats förverkad med stöd av denna lag tillfaller kronan. Har föremål förklarats förverkat, kan *Konungen* på begäran av den stat som gjort framställningen om verkställighet av förverkandebeslut förordna, att föremålet skall återlämnas till den staten.

Böter som avses i första stycket får icke förvandlas.

Böter som bestämts enligt denna lag samt penningbelopp eller annan egendom som förklarats förverkad med stöd av denna lag tillfaller kronan. Har föremål förklarats förverkat, kan *regeringen* på begäran av den stat som gjort framställningen om verkställighet av förverkandebeslut förordna, att föremålet skall återlämnas till den staten.

Denna lag träder i kraft den

11 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973:18) om disciplinstraff för krigsmän**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1973:18) om disciplinstraff för krigsmän, dels att i 18 § ordet "Konungen" skall bytas ut mot "regeringen", dels att 5 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

5 §

Löneavdrag vid disciplinbot göres med visst belopp för dag som *Konungen* bestämmer. Kan löneavdrag ej ske, skall den brottslige åläggas att för varje dag betala ett belopp i pengar, som är skäligt med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning.

Löneavdrag vid disciplinbot göres med visst belopp för dag som *regeringen* bestämmer. Kan löneavdrag ej ske, skall den brottslige åläggas att för varje dag betala ett belopp i pengar, som är skäligt med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning.

Verkställighet av löneavdrag får fördelas på flera avlöningstillfällen.

Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp betalas. Sådant belopp och disciplinbot som ålagts i pengar tillfaller kronan. *Oguldet belopp får ej förvandlas till fängelse. I övrigt gäller om verkställigheten* vad som är föreskrivet om bötesstraff.

Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp betalas. Sådant belopp och disciplinbot som ålagts i pengar tillfaller kronan. *Om verkställigheten gäller, om ej annat är särskilt föreskrivet, vad som är föreskrivet om bötesstraff.*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

16 §

Disciplinstraff bortfaller i den mån straffet ej verkställts inom *tre* år efter det att straffbeslutet vann laga kraft.

Disciplinstraff bortfaller i den mån straffet ej verkställts inom *fem* år efter det att straffbeslutet vann laga kraft.

Denna lag träder i kraft den

12 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.**

Häri genom föreskrives att 1 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid skall ha nedan angivna lydelse:

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt skall befordras till verkställighet enligt denna lag. Lagen gäller även i fråga om hur tid för sådan verkställighet skall beräknas.

Vad i denna lag är föreskrivet om fängelse gäller även fängelse vilket ålagts som förvandlingsstraff för böter.

Denna lag träder i kraft den

13 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt**

Häri genom föreskrives att 1 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt.

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt.

Vad som föreskrives i lagen om den som dömts till fängelse gäller även den som ålagts fängelse som förvandlingsstraff för böter.

Denna lag träder i kraft den

Bilaga 2

KLIENDELUNDERSÖKNING

1973 års bötesfångar

Inom justitiedepartementet har gjorts en undersökning av de 90 personer, varav en kvinna, som togs in i kriminalvårdsanstalt under år 1973 för att undergå förvandlingsstraff för böter. Undersökningen gjordes med ledning av behandlingsjournalerna. Av dessa saknas fyra helt eller delvis uppgifter av intresse för undersökningen.

Av de undersökta var 49 ogifta, 16 gifter, 21 fränskilda och 1 låg under hemskillnad. 41 av dem hade barn, varav 20 hade ett, 9 två, 4 tre och 8 fyra eller flera barn.

Av bötesfångarna kunde 54 betecknas som diversearbetare utan yrkesutbildning. Av dessa 54 fångar saknade 23 arbete vid tidpunkten för förvandlingsbeslutet, och resten av dem hade oftast haft oordnade arbetsförhållanden med korta och täta byten av anställningar. Beträffande den återstående delen av fångarna var 19 — varav 3 arbetslösa — att beteckna som arbetare med någon form av yrkesutbildning, medan 13 var egna företagare. En stor del av de förvandlade böterna var ådömda för fylleri. Det framgick av behandlingsjournalerna att sex personer var att anse som alkoholister, fem missbrukade narkotika och att tio hade någon form av psykiskt eller fysiskt handikapp. Uppgifterna i denna del är emellertid osäkra.

Av de undersökta hade 47 inte tidigare haft någon kontakt med kriminalvården. 28 hade däremot varit intagna i kriminalvårdsanstalt en eller flera gånger tidigare.

Av behandlingsjournalerna framgick att 21 av de intagna återföll i mer kvalificerad brottslighet under åren 1973—1975 och åter blev berövade friheten. De undersökta tidigare belastning framgår av följande sammanställning.

Tidigare belastning	Ålder (år)							
	18-20	21-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60- Summa
Påföljd en gång skyddstillsyn med anstaltsbehandling		2	1		1			4
Fängelse	1	1	1	3	2	1		9
Bötesförvandling						1		1
Påföljd flera gånger		4	8	3	4	3	3	25
Ostraffade	1	2	10	10	7	10	4	47
Summa	2	9	20	16	14	15	7	86

Förvandlingsstraffets längd framgår av följande sammanställning.

Straftidens längd	Ålder (år)							Summa
	18-20	21-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	
10-30 dagar		2	5	4	4	5	6	26
31-60 dagar	1	6	7	5	5	8	2	34
61-90 dagar	1	2	7	7	4	2	1	26
Summa	2	10	19	16	13	15	9	86

Av de förvandlade beloppen avsåg 354 böter och 17 viten. Vitena, i allmänhet rättegångsviten, hade ådömts 13 av de intagna. Antalet bötes- och vitesposter var som framgår av följande sammanställning förhållandevis få per bötesfånge.

Antal bötes- och vitesposter per person	Antal bötesfångar	Antal bötes- och vitesposter per person	Antal bötesfångar
1	17	6	2
2	21	7	4
3	16	8	4
4	11	9	2
5	2	10	7

Högsta antalet poster för en bötesfånge var 22. De förvandlade beloppen per person framgår av följande sammanställning.

Förvandlade böter och viten per person, kr	Antal bötesfångar	Förvandlade böter och viten per person, kr	Antal bötesfångar
1- 99	3	700- 899	4
100-199	7	800- 899	5
200-299	6	900- 999	4
300-399	9	1 000-1 499	9
400-499	8	1 500-1 999	6
500-599	6	2 000-2 999	8
600-699	4	3 000-	7

Antalet förvandlade böter fördelades på följande brottskategorier och bötesformer.

	Dagsböter	Penningböter	Uppgift saknas	Summa
Förmögenhetsbrott enligt brottsbalken	14			14
Fylleri- och förargelseväckande beteende		114		114
Övriga brottsbalksbrott	27			27
Trafikbrott	88	69		157
Övriga brott	7	23		30
Uppgift saknas	—	—	6	6
	136	206	6	548

För varje intagen har undersökts vilken tid som förflutit från bötesdomen till förvandlingsbeslutet. Med hänsyn till att i åtskilliga fall mer än ett belopp förvandlats har undersökningen omfattat både äldsta och senaste posten. Resultatet av undersökningen framgår av följande sammanställning, i vilken redovisning sker i båda antalskolumnerna, även om endast en post förekommer.

Äldsta böter och vite månader	Antal bötesfångar	Senaste böter och vite månader	Antal bötesfångar
0— 9	1	0— 4	10
10—19	8	5— 9	18
20—29	24	10—14	14
30—34	14	15—19	11
35—39	23	20—24	6
40—44	2	25—29	8
45—49	3	30—34	3
50—59	1	35—39	4
60—69	9	40—	1
Uppg'ft saknas	11	Uppgift saknas	11
	86		86

1 Förslag till

Bötesverkställighetslag

Härigenom föreskrives följande.

Allmänna bestämmelser

1 § Bötesstraff verkställs genom indrivning. Verkställigheten får ske även genom uppbörd, om regeringen bestämmer det.

Lagens bestämmelser om böter gäller också vite och sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs i lagen om dom gäller även beslut.

2 § Uppbörd av böter sker så snart dom, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har meddelats. Indrivning får däremot ej ske förrän domen har vunnit laga kraft eller föreläggande som nämnts nu har godkänts skriftligen.

Innan dom eller föreläggande har meddelats får den misstänkte betala förskott på böterna. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om sådan förskottsbetalning.

3 § Om indrivning av böter, när bötfälld vistas utomlands och böterna icke kan drivas in här i landet, finns särskilda bestämmelser.

Uppbörd

4 § Uppbörd sker genom att den som ålagts eller förelagts straffet frivilligt betalar böterna till myndighet som regeringen bestämmer. Under rättelse om att sådan betalningsmöjlighet föreligger lämnas av den som har ålagt eller förelagt bötesstraffet.

Som uppbörd anses även att medel som har betalats som förskott på böter tages in anspråk för betalning av dessa.

5 § Belopp som har inlutit under uppbörd avräknas på de böter som får antas vara avsedda med betalningen. Uppkommer överskott får detta avräknas på andra böter som den bötfällda är skyldig att betala. Om avräkning ej sker, skall överskottet återbetalas.

Indrivning

6 § Skall uppbörd ej ske eller har uppbördsförfarande ej lett till full betalning, skall böterna drivas in genom kronofogdemyndighetens försorg. Indrivningen sker på grund av dom, godkänt föreläggande eller saköreslängd.

7 § Indrivning inledes genom att den bötfällda avkräves betalning, om ej krav av särskilda skäl kan underlätas.

8 § Om indrivning genom införsel och utmätning finns särskilda bestämmelser.

9 § Har den bötfällda fordran på överskjutande skatt enligt uppbörds-lagen (1953: 272) får böterna avräknas på fordringen i den ordning som föreskrives i 68 § 4 mom. första stycket samma lag.

10 § Kronofogdemyndigheten får ansöka om att den bötfällda skall försättas i konkurs på grund av bötesfordran. Understiger fordringen 500 kronor får ansökan göras endast om det finns synnerliga skäl för en sådan åtgärd.

Kronofogdemyndigheten får antaga ackordsförslag under samma villkor och i samma ordning som gäller i fråga om skatter.

Indrivningshinder

11 § Har böterna bortfallit eller föreligger annat laga hinder mot att bötesfordran verkställs, avkortas böterna.

Kan bötesfordran i annat fall än som avses i första stycket icke drivas in, får fordringen skrivas av under villkor som bestämmes av regeringen. Avskrivning medför ej ändring i betalningsskyldigheten.

12 § Skulle indrivning av böter vara till synnerligt men för den bötfällda eller någon som är beroende av honom för sin försörjning, kan kronofogdemyndigheten förordna att vidare verkställighet ej skall äga rum. Sådant förordnande får ej meddelas, om det är påkallat från allmän synpunkt att indrivningen fortgår.

13 § Mot kronofogdemyndighets förordnande enligt 12 § får åklagaren i den ort där kronofogdemyndigheten finns föra talan genom besvär hos tingsrätten i samma ort. Vid prövning av besvaren äger lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden motsvarande tillämpning om ej annat anges i denna lag. Därvid gäller i fråga om besvär vad i den lagen sägs om ansökan. Besvär skall dock alltid anföras skriftligen.

Talan mot tingsrätts beslut föres genom besvär i hovrätten.

Mot kronofogdemyndighets beslut att icke meddela förordnande enligt 12 § får talan ej föras.

14 § Vid tingsrätts avgörande enligt 13 § skall nämnd delta.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977 då lagen (1964: 168) om verkställighet av bötesstraff skall upphöra att gälla.

2. När lagen träder i kraft, skall beslut om förvandlingsstraff vara utan verkan.

3. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som har ersatts genom bestämmelse i denna lag tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande

Härigenom föreskrives följande.

1 § Utan hinder av att enligt lag eller annan författning vite skall bestämmas i pengar får vite i fängelse i högst tre månader föreläggas den som prövas kunna föreläggas vite över tvåtusen kronor men av särskilda skäl kan antagas icke komma att iakttaga föreläggandet, om vitet bestämmas i pengar. Vite som kan föreläggas för fullgörandet av dom eller beslut rörande saken i mål som handlagts enligt lagen (1974: 371) om rättegången i arbetstvister får dock aldrig föreläggas i fängelse.

2 § Vite i fängelse enligt 1 § får föreläggas endast av domstol.

3 § Utan hinder av att enligt lag eller annan författning annan myndighet än domstol har att meddela vitesföreläggande, kan sådan myndighet överlämna åt allmän domstol att pröva fråga om föreläggande av vite i fängelse enligt 1 §. Ansökan härom göres hos den tingsrätt vid vilken den mot vilken vitet riktas har att svara i tvistemål i allmänhet. Vid prövning av ansökan tillämpas lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden.

Mot beslut enligt första stycket första meningen får talan ej föras. Talan mot tingsrätts beslut föres genom besvär i hovrätten.

4 § Frågan om utdömande av vite i fängelse prövas av allmän domstol på talan av allmän åklagare. Bestämmelserna i rättegångsbalken om åtal för brott som kan föranleda fängelse har motsvarande tillämpning på sådan talan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. Lagen gäller ej i fråga om vite som enligt särskild föreskrift ej får förvandlas till fängelse.

3 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrives i fråga om brottsbalken

dels att 25 kap. 4 och 7 §§, 26 kap. 1, 2 och 8 §§, 34 kap. 11—13 §§ samt 35 kap. 7 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i balken skall införas en ny paragraf, 25 kap. 9 §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

4 §

Böter må användas såsom gemensamt straff för flera brott, om böter kunna följa å vart och ett av brotten.

Gemensamt straff i böter må ej avse brott, för vilket stadgats normerade böter eller böter som icke må förvandlas till fängelse.

Gemensamt straff i böter må ej avse brott, för vilket stadgats normerade böter.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §

Om indrivning av böter är särskilt stadgat.

Böter som ej gäldas skola, om ej annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst tio och högst nittio dagar i enlighet med vad därom är särskilt stadgat.

Om verkställighet av bötesstraff är särskilt stadgat.

9 §

Har någon gjort sig skyldig till brott för vilket endast stadgas böter och föreligger synnerliga skäl till antagande att ett bötesstraff ej skall vara verksamt får rätten utan hinder av stadgad straffskala döma till fängelse i högst tre månader.

Vid bedömande enligt första stycket skall särskilt beaktas om

1. gärningsmannen under de senaste två kalenderåren före brottet har ålagts två eller flera bötesstraff,

2. en betydande del av dessa bötesstraff ej har verkställts,

3. det kan antagas att den utelivna verkställigheten beror på tredska eller grov vårdslöshet samt

4. ett nytt bötesstraff framstår som uppenbart otillräckligt på grund av risk för ny brottslighet eller av hänsyn till den allmänna laglydnaden.

Första stycket får tillämpas endast på yrkande av åklagare. Sådant yrkande skall angivas i stämningsansökan.

26 kap.

1 §¹

Fängelse ådömes enligt vad för brottet är stadgat på viss tid, ej över tio år, eller på livstid. Fängelse på viss tid må ej understiga en månad.

Om fängelse såsom förvandlingsstraff för böter är särskilt stadgat.

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Fängelse må användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa å något av brotten.

Fängelse på viss tid må sättas över det svåraste av de högsta straff som kunna följa å brotten men må ej överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, därvid bötesstraff anses svara mot *det* fängelse som skulle följa vid böternas förvandling.

Fängelse på viss tid må sättas över det svåraste av de högsta straff som kunna följa å brotten men må ej överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, därvid bötesstraff anses svara mot fängelse *en månad*.

Ej må det svåraste av de lägsta straffen underskridas.

8 §²

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden. *Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter.*

Verkställas samtidigt flera fängelsestraff, skall vid tillämpning av 6 § hänsyn tagas till den sammanlagda fängelsetiden.

Såsom avtjänad tid räknas även tid varunder straffet skall anses verkställt på grund av domstols förordnande som i 33 kap. 5—7 §§ sägs.

34 kap.

11 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å fängelse på livstid och dom å böter, *förvandlingsstraff för böter*, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse, internering eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å fängelse på livstid och dom å böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse, internering eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

12 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å ungdomsfängelse och dom å böter, *förvandlingsstraff för böter*, fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn eller disciplinstraff, skall, om den dömde för undergående av ungdomsfängelse skall vårdas i anstalt, ungdomsfängelse träda i stället för den andra påföljden.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å ungdomsfängelse och dom å böter, fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn eller disciplinstraff, skall, om den dömde för undergående av ungdomsfängelse skall vårdas i anstalt, ungdomsfängelse träda i stället för den andra påföljden.

² Senaste lydelse 1974: 205.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Om till verkställighet på en gång förekomma dom å ungdomsfängelse och dom å fängelse på viss tid över ett år, skall åklagare, sedan domarna vunnit laga kraft, göra anmälan därom hos domstol. Rätten äger efter omständigheterna förklara, att den ena påföljden skall träda i stället för den andra, eller undanröja det ådömda ungdomsfängelset och döma till fängelse för det eller de brott som avsågos därmed. Dömer rätten till fängelse, skall 7 § tredje stycket äga tillämpning.

13 §

Förekomma till verkställighet på en gång dom å internering och dom å böter, *förvandlingsstraff för böter*, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller disciplinstraff, skall, om den dömda för undergående av internering skall vårdas i anstalt, interneringen träda i stället för den andra påföljden.

Förekomma till verkställighet på en gång dom å internering och dom å böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller disciplinstraff, skall, om den dömda för undergående av internering skall vårdas i anstalt, interneringen träda i stället för den andra påföljden.

Finnes, med hänsyn till beskaffenheten av det brott som interneringen sålunda ytterligare skall avse, ny minsta tid för anstaltsvården påkallad, må efter ansökan av åklagare domstol bestämma sådan tid.

35 kap.

7 §

Ådömda böter bortfalla när *tre* år förflutit från det domen vann laga kraft, *om ej dessförinnan ansökan om böternas förvandling delgivits den dömda. Om bortfallande av böter sedan sådan ansökan delgivits samt av ålagt förvandlingsstraff är särskilt stadgat.*

Ådömda böter bortfalla när *fem* år förflutit från det domen vann laga kraft.

Dör den dömda, bortfalla ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och till gäldande av böterna lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar, skola dock böterna utgå av den egendomen.

Vad nu sagts om böter gäller även utdömt vite.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. Vid lagens ikraftträdande iakttages

1. Vid tillämpning av 25 kap. 9 § brottsbalken skall hänsyn tagas till bötesstraff som ådömts före ikraftträdandet.

2. Bötesstraff som har ålagts före lagens ikraftträdande preskriberas enligt äldre bestämmelser.

4 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrives att 1 kap. 3 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Kan huvudförhandling i målet beräknas kräva minst fyra veckor, må dock två lagfarna domare och nämnd sitta i rätten.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

vid måls avgörande utan huvudförhandling,

vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare

vid måls avgörande utan huvudförhandling,

vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället,

vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form,

vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter, *om ej åklagare har framställt särskilt yrkande enligt 25 kap. 9 § brottsbalken.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Härigenom föreskrives att 18 § lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

I fråga om talan, som föres särskilt angående utdömande av förelagt vite, äge vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående

I fråga om talan, som föres särskilt angående utdömande av förelagt vite, äge vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående

¹ Senaste lydelse 1975: 1288.

Nuvarande lydelse

åtal för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter motsvarande tillämpning.

Föreslagen lydelse

åtal för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter motsvarande tillämpning. *I fråga om utdömande av vite enligt lagen (1976: 000) om fängelsepåföljd i vitesföreläggande gäller 4 § nämnda lag.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

6 Förslag till**Lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1)**

Häri genom föreskrives att 52 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*52 §¹

Har i tvistemål någon fällts till böter eller vite, må ej beslutet verkställas förrän det vunnit laga kraft; *i fråga om hovrätts icke lagakraftvunna beslut skall dock vad i 39 och 40 §§ är stadgat om hovrätts dom i tillämpliga delar lända till efterrättelse.* Vad nu sagts gäller även beträffande utslag i utsökningsmål, varigenom någon fällts till böter eller vite.

Har i tvistemål någon fällts till böter eller vite, må ej beslutet verkställas förrän det vunnit laga kraft. Vad nu sagts gäller även beträffande utslag i utsökningsmål, varigenom någon fällts till böter eller vite.

Huru beslut angående fördelning av köpeskilling för utmätt egendom går i verkställighet, därom skils i 6 kap.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Vad som föreskrivs i denna lag inverkar ej på giltigheten av åtgärd som har vidtagits före lagens ikraftträdande.

7 Förslag till**Lag om ändring i konkurslagen (1921:225)**

Häri genom föreskrives att 138 § konkurslagen (1921: 225) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*138 §²

För fordringar, som ej utgå med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum,

För fordringar, som ej utgå med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum,

¹ Senaste lydelse 1971: 495.

² Senaste lydelse 1975: 646.

Nuvarande lydelse

ränteberäkning mellan borgenärerna inbördes upphöra från den dag, då beslutet om konkurs meddelades; dock skall ränta beräknas till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari sådan fordran upptagits, är att räkna, där boet förslår till gäldande av mer än kapitalbeloppet av alla bevakade fordringar *utom sådana som avses i 19 § förmånsrättslagen (1970: 979)*, och skall i sådant fall å fordran, för vilken ränta ej är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränta beräknas enligt 5 § räntelagen (1975: 635) från den dag, då nämnda beslut meddelades, till den dag, från vilken klandertid såsom nyss är sagt skall räknas.

Å fordran, som utgår med förmånsrätt, skall, om ränta är utfäst eller eljest lagligen äger rum, beräknas ränta till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari fordringen upptagits, är att räkna, där borgenären ej enligt 143 § därförinnan uppburit betalning. Löper fordran, varom nu är fråga, ej med ränta, varde ändock ränta enligt 5 § räntelagen därå beräknad från den dag, då beslutet om konkurs meddelades.

Utgår fordran, som icke löper med ränta före förfallodagen, icke fullt eller med förmånsrätt och var fordringen icke förfallen den dag, då beslutet om konkurs meddelades, skall utdelning för fordringen beräknas å det belopp, som efter en räntefot av fem för hundra om året utgör sådan fordrans värde å samma dag. För fordran, som nyss sagts och som utgår fullt eller med förmånsrätt, skall, där fordringen icke var förfallen den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari fordringen upptagits, är att räkna, utdelning beräknas å det belopp, som efter nyss angivna grund utgör fordringens värde sistnämnda dag; har för sådan fordran betalning jämlikt 143 § tidigare uppburits och var fordringen icke då förfallen, skall utdelningen beräknas efter fordringens värde å betalningsdagen.

Föreslagen lydelse

ränteberäkning mellan borgenärerna inbördes upphöra från den dag, då beslutet om konkurs meddelades; dock skall ränta beräknas till den dag, från vilken tiden för klander mot utdelningsförslag, vari sådan fordran upptagits, är att räkna, där boet förslår till gäldande av mer än kapitalbeloppet av alla bevakade fordringar, och skall i sådant fall å fordran, för vilken ränta ej är utfäst eller eljest lagligen äger rum, ränta beräknas enligt 5 § räntelagen (1975: 635) från den dag, då nämnda beslut meddelades, till den dag, från vilken klandertid såsom nyss är sagt skall räknas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

8 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1954:579) om nykterhetsvård

Härigenom föreskrives att 22, 32 och 34 §§ lagen (1954: 579) om nykterhetsvård¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

22 §

Ansökan om tvångsintagning skall innehålla fullständig redogörelse för den i ärendet företagna undersökningen och för de övriga åtgärder som vidtagits. *Har be-
träffande den som ansökningen
avser anmälan gjorts enligt 10 §
sista stycket, skall avskrift därav
fogas vid ansökningen.*

Föreslagen lydelse

Ansökan om tvångsintagning skall innehålla fullständig redogörelse för den i ärendet företagna undersökningen och för de övriga åtgärder som vidtagits.

I övrigt böra vid ansökningen fogas prästbevis och läkarbetyg.

Formulär för sådant prästbevis och läkarbetyg, så ock för redogörelse, som i första stycket sägs, fastställas av socialstyrelsen.

Saknas prästbevis eller läkarbetyg eller finnes den förebragta utredningen annorledes ofullständig, har länsrätten att ombesörja erforderlig komplettering. Vill länsrätten föranstalta om läkarundersökning, äger länsrätten kalla den som ansökningen avser att inställa sig inför anvisad läkare. I sådant fall skall vad i 13 § 2 mom. sägs äga motsvarande tillämpning.

32 §²

Länsrätts slutliga beslut skall ofördröjligen delgivas sökande samt den som beslutet avser.

*Har beslutet tillkommit efter
anmälan, som avses i 10 § sista
stycket, skall underrättelse om be-
slutet tillställas åklagaren.*

Där nykterhetsnämnd ej är sökande, skall underrättelse om beslutet översändas till nykterhetsnämnden i den kommun, där den som avses med beslutet är mantalsskriven, samt om annan nykterhetsnämnd tagit befattning med ärendet, till denna nämnd.

34 §

Länsrätten har att föranstalta om verkställighet av slutligt beslut om tvångsintagning,

a) därest beslutet grundats därpå att den som beslutet avser är farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv eller att han utan att söka ärligen försörja sig fört ett kringflackande liv;

a) därest beslutet grundats därpå att den som beslutet avser är farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa eller för eget liv eller att han utan att söka ärligen försörja sig fört ett kringflackande liv; *samt*

¹ Lagen omtryckt 1971: 307.

² Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

Nuvarande lydelse

b) då eljest polismyndighet gjort ansökan om tvångsintagning enligt 19 §; *samt*

c) *då beslutet tillkommit efter anmälan, som avses i 10 § sista stycket.*

I övriga fall ankommer det på nykterhetsnämnden att föranstalta om verkställigheten.

Föreslagen lydelse

b) då eljest polismyndighet gjort ansökan om tvångsintagning enligt 19 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

9 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.**

Häri genom föreskrives att 2, 5, 7 och 29 §§ lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Verkställighet sker enligt svensk lag; *dock må beslut om förvandling av böter ej meddelas.*

Föreslagen lydelse

2 §

Verkställighet sker enligt svensk lag.

5 §

I Danmark, Finland, Island eller Norge meddelad dom, varigenom dömts i Danmark till faengsel eller haefte, i Finland till tukthus eller fängelse, i Island till fangelsi eller varðhald och i Norge till fengsel eller hefte, må på begäran verkställas här i riket, om den dömde när verkställighet skall ske är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige. Uppehåller han sig här i riket, må även eljest domen verkställas här, om det med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligast.

I Danmark, Finland, Island eller Norge meddelad dom, varigenom dömts i Danmark till faengsel eller haefte, i Finland till tukthus eller fängelse, i Island till fangelsi eller varðhald och i Norge till fengsel eller hefte, må på begäran verkställas här i riket, om *den avser annat än förvandlingsstraff för böter och* den dömde när verkställighet skall ske är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige. Uppehåller han sig här i riket, må även eljest domen verkställas här, om det med hänsyn till omständigheterna finnes lämpligast.

7 §¹

Det till fängelse omvandlade straffet är verkställbart såsom hade straffet ådömts här i riket genom dom, som vunnit laga kraft.

Har straffet börjat verkställas i den stat, där domen meddelats, skall strafftiden räknas från verkställighetens början i den staten.

¹ Senaste lydelse 1964: 548. Ändringen innebär att tredje stycket upphävs.

Nuvarande lydelse

Förvandlingsstraff för böter må ej verkställas, om betalning för böterna erlägges. Om böterna delvis gäldas, skall förvandlingsstraffet i motsvarande mån nedsättas; nedsättningen må dock ej avse del av dag.

*Föreslagen lydelse*29 §²

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 § eller om anordnande av övervakning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket. *Vad i 23 § lagen om verkställighet av bötesstraff är föreskrivet skall dock ej äga tillämpning.*

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 § eller om anordnande av övervakning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må väckas talan, som avses i 20 kap. 15 § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

10 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister**

Härigenom föreskrives att 2, 3, 10 och 11 §§ lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §³

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller internering;

2. överlämnats till slutet eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt

2. överlämnats till slutet eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt

² Senaste lydelse 1964: 548.

³ Senaste lydelse 1967: 946.

Nuvarande lydelse

utvecklingsstörda eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård; eller

3. *erhållit anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff.*

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, eller har i dom å skyddstillsyn meddelats förordnande om behandling enligt 28 kap. 3 § samma balk, skall detta särskilt anmärkas i registret.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen eller beslutet.

Föreslagen lydelse

utvecklingsstörda eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen om nykterhetsvård.

3 §²

I registret skall anteckning ske

1. om för den som dömts till påföljd av beskaffenhet att skola antecknas i registret prövotid förlänges eller påföljden förklaras skola avse jämväl annat brott eller undanröjes eller ock påföljd förklaras skola träda i stället för annan påföljd;

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras förverkad;

3. om för den som dömts till skyddstillsyn förordnande meddelas om behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken;

4. om för den som dömts till ungdomsfängelse domstol förlänger den längsta tid som ungdomsfängelse må pågå eller föreskriver, att överförande till vård utom anstalt ej må ske före viss tidpunkt;

5. om för den som dömts till internering domstol medgiver förlängning av tiden för vård i anstalt eller bestämmer ny minsta tid för anstaltsvården;

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken; *samt*

7. om för den som erhållit anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraff prövotiden förlänges eller anståndet förklaras förverkat.

5. om för den som dömts till internering domstol medgiver förlängning av tiden för vård i anstalt eller bestämmer ny minsta tid för anstaltsvården; *samt*

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken.

10 §³

I registerutdrag enligt 8 § skall, om ej annat följer av vad nedan stadgas, icke medtagas anteckning om

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, överlämnande till särskild vård eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet; samt

1. villkorlig dom, skyddstillsyn eller överlämnande till särskild vård, sedan tio år förflutit från domen; samt

² Senaste lydelse 1975: 296.

³ Senaste lydelse 1975: 411.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2. fängelse, ungdomsfängelse eller internering, sedan tio år förflutit från frigivningen eller övergången till vård utom anstalt.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut, som enligt 2 § skall antecknas i registret, skola båda anteckningarna upptagas i registerutdrag, så länge någondera jämlikt första stycket skall medtagas. Förekomma flera anteckningar, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Anteckning om dom eller beslut, som meddelats före den 1 januari 1945, eller om verkställighet av påföljd som bestämts i sådant avgörande medtages dock endast i den utsträckning regeringen bestämmer, om ej begäran om fullständigt utdrag har gjorts.

Skall med tillämpning av vad i denna paragraf stadgas i utdraget ej medtagas någon anteckning om påföljd, skola ej heller medtagas övriga anteckningar, som må förekomma i registret. I utdrag till domstol eller åklagare skall dock alltid medtagas anteckning om verkställd sinnesundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning.

Bestämmelserna i denna paragraf skola jämväl äga tillämpning beträffande uppgift som antecknats med stöd av 6 §.

Begränsning som förut angetts i denna paragraf skall ej iakttagas, om för särskilt fall fullständiga uppgifter begäras av justitiekanslern, justitombudsman eller datainspektionen.

11 §⁴

I fråga om utdrag jämlikt 9 § skall vad i 10 § stadgas äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn eller ungdomsfängelse skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken ådömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt aderton år, skall ej i något fall medtagas.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten skola ej gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977. Utan hinder av bestämmelserna i denna lag får anteckning som rör anstånd med förvandlingsstraff finnas kvar i det av rikspolisstyrelsen förda manuella registret även efter ikraftträdandet. Sådant anteckning får dock ej medtagas i registerutdrag som lämnas efter ikraftträdandet.

⁴ Senaste lydelse 1970: 421 (jfr 1973: 57).

11 Förslag till

Lag om ändring i införsellagen (1968:621)

Härigenom föreskrives att 1, 7, 15, 17 och 22 §§ införsellagen (1968: 621) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Införsel får äga rum för följande grupper av fordringar, nämligen

1. underhållsbidrag enligt giftermålsbalken eller föräldrabalken,
2. bidrag, som tillkommer kommun för omhändertaget barn enligt 72 § andra stycket barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) eller till hjälptagares försörjning enligt 40 § lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp,

3. skatter och allmänna avgifter i fall som särskilt föreskrives,

3. skatter och allmänna avgifter i fall som särskilt föreskrives *samt böter och viten.*

4. böter och viten.

7 §

Införsel för skatter och allmänna avgifter samt för böter och viten får äga rum så snart förutsättningar för indrivning föreligger. *Beträffande böter eller viten som ålagts genom hovrätts dom får dock, innan domen vunnit laga kraft, införsel ej ske i annat fall än då domen avser disciplinbot.*

Införsel för skatter och allmänna avgifter samt för böter och viten får äga rum så snart förutsättningar för indrivning föreligger.

15 §¹

Är fråga om införsel för olika slags fordringar, har de gruppvis företräde i den ordning vari de upptagits i 1 §.

Vid samtidig införsel för två eller flera underhållsberättigade fördelas innehållet belopp efter de löpande bidragens storlek. Om mera innehållits än som svarar mot de löpande bidragen, har bidrag som stått ute längre företräde vid fördelningen av det överskjutande beloppet.

Delbetalning, som inflyter på viss underhållsberättigads fordran, avräknas i första hand på det belopp som stått ute längst och alltjämt kan uttagas genom införsel.

Av fordringar som avses i 1 § 2—4 har *inom varje grupp* vad som stått ute längst företräde.

Av fordringar som avses i 1 § 2 har vad som stått ute längst företräde.

17 §

Införsel går före utmätning. Införsel för fordran som avses i 1 § 4 skall dock ändras eller hävas, om utmätning därigenom kan äga rum för *annan fordran.*

Införsel går före utmätning. Införsel för fordran som avses i 1 § 3 skall dock ändras eller hävas, om utmätning därigenom kan äga rum för *sådan fordran för vil-*

¹ Senaste lydelse 1976: 624.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ken utmätning av inestående avlöning enligt 67 b § 4 utsökningslagen (1877: 31 s. 1) må utan gäldenärens medgivande tillämpas sammanlagt sex månader under ett kalenderår.

Har införsel för viss fordran beviljats i pension, livränta eller vederlagsfordran som avses i 2 § 3 och blir därefter rättigheten som sådan utmätt för annan fordran, har införselordningen företräde till betalning ur vad som inflyter till följd av utmätningen. I fråga om fordran som avses i 1 § 1 eller 2 gäller vad som nu sagts bidragsbelopp som förfallit när utmätningen är fullbordad eller förfaller näst därefter.

Belopp som innehållits enligt denna lag får ej utmätas för annan gäldenärens skuld.

22 §

Arbetar gäldenären i annans förvärvsverksamhet utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning och kan till följd därav *fordran som avses i 1 § 1 eller 2 ej uttagas genom införsel*, får utmätningssmannen ålägga arbetsgivaren att, för tid efter det beslut därom meddelats och till dess annat förordnas, till utmätningssmannen utge så mycket som kunnat uttagas genom införsel om skälig lön utgått för arbetet. Innan beslut meddelas skall såväl gäldenären som arbetsgivaren få tillfälle att yttra sig.

Arbetar gäldenären i annans förvärvsverksamhet utan lön eller mot uppenbart för låg ersättning och kan till följd därav *införsel ej ske*, får utmätningssmannen ålägga arbetsgivaren att, för tid efter det beslut därom meddelats och till dess annat förordnas, till utmätningssmannen utge så mycket som kunnat uttagas genom införsel om skälig lön utgått för arbetet. Innan beslut meddelas skall såväl gäldenären som arbetsgivaren få tillfälle att yttra sig.

Det som sålunda utges skall räknas som genom införsel innehållen lön. Underlåter arbetsgivaren att utge belopp som bestämts genom beslutet äger 20 § motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

12 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1975:1265) om ändring i införsellagen (1968:621)**

Härigenom föreskrivs att övergångsbestämmelserna till lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976. Äldre lag skall dock tillämpas när fordran på medel som innehållits ej omfattas av lagen (1970: 741) om statlig lönegaranti vid konkurs.

Föreslagen lydelse

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976. Äldre lag skall dock tillämpas i fråga om fordran som har gjorts eller har kunnat göras gällande i konkurs i vilken konkursbeslutet har meddelats före ikraftträdandet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

13 Förslag till**Lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979)**

Härigenom föreskrives i fråga om förmånsrättslagen (1970: 979)¹ dels att 19 § skall upphöra att gälla, dels att 18 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Fordringar som ej är förenade med förmånsrätt har inbördes lika rätt med de undantag som anges i 19 §.

Föreslagen lydelse

18 §

Fordringar som ej är förenade med förmånsrätt har inbördes lika rätt.

Har fordran särskild förmånsrätt i viss egendom men förslår ej egendomen för att infria fordringen, behandlas återstoden av denna som fordran utan förmånsrätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

Om galdenär försatts i konkurs på grund av ansökan som gjorts före lagens ikraftträdande, gäller äldre bestämmelser.

¹ Lagen omtryckt 1975: 1248.

14 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom**

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

dels att i 1, 2, 3, 8, 26, 34, 37 och 41 §§ ordet "Konungen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,

dels att 36 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*36 §¹

Böter som bestämts enligt denna lag samt penningbelopp eller annan egendom som förklarats förverkad med stöd av denna lag tillfaller kronan. Har föremål förklarats förverkat, kan *Konungen* på begäran av den stat som gjort framställningen om verkställighet av förverkandebeslut förordna, att föremålet skall återlämnas till den staten.

Böter som avses i första stycket får icke förvandlas.

Böter som bestämts enligt denna lag samt penningbelopp eller annan egendom som förklarats förverkad med stöd av denna lag tillfaller kronan. Har föremål förklarats förverkat, kan *regeringen* på begäran av den stat som gjort framställningen om verkställighet av förverkandebeslut förordna, att föremålet skall återlämnas till den staten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

15 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1973:18) om disciplinstraff för krigsmän**

Härigenom föreskrives att 5 § lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*5 §²

Löneavdrag vid disciplinbot göres med visst belopp för dag som regeringen bestämmer. Kan löneavdrag ej ske, skall den brottslige åläggas att för varje dag betala ett belopp i pengar, som är skäligt med hänsyn till löneavdraget för löntagare i motsvarande ställning.

Verkställighet av löneavdrag får fördelas på flera avlöningstillfällen.

Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp betalas. Sådant belopp och disciplinbot som ålagts i pengar tillfaller kronan. *Oguld*et belopp får ej

Kan disciplinbot som ålagts i form av löneavdrag ej verkställas, skall i stället motsvarande belopp betalas. Sådant belopp och disciplinbot som ålagts i pengar tillfaller kronan. *Om verkställigheten*

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

² Senaste lydelse 1976: 517.

Nuvarande lydelse

förvandlas till fängelse. I övrigt gäller om verkställigheten vad som är föreskrivet om bötesstraff.

Föreslagen lydelse

gäller, om ej annat är särskilt föreskrivet, vad som är föreskrivet om bötesstraff.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

16 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m. m.**

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1974:202) om beräkning av strafftid skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt skall befordras till verkställighet enligt denna lag. Lagen gäller även i fråga om hur tid för sådan verkställighet skall beräknas.

Vad i denna lag är föreskrivet om fängelse gäller även fängelse vilket ålagts som förvandlingsstraff för böter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

17 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt**

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §²

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt.

Denna lag avser kriminalvård i anstalt efter dom på fängelse, ungdomsfängelse eller internering eller förordnande enligt 28 kap. 3 § brottsbalken om behandling i anstalt.

Vad som föreskrives i lagen om den som dömts till fängelse gäller även den som ålagts fängelse som förvandlingsstraff för böter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1977.

¹ Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

² Ändringen innebär att andra stycket upphävs.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1977-02-04

Närvarande: F. d. justitierådet Edling, regeringsrådet Nordlund samt justitieråden Ulveson och Erik Nyman.

Enligt utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 2 december 1976 har regeringen på hemställan av statsrådet Romanus beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. bötesverkställighetslag,
2. lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande,
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i rättegångsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken,
6. lag om ändring i utsökningslagen (1877: 31 s. 1),
7. lag om ändring i konkurslagen (1921: 225),
8. lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
9. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
10. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
11. lag om ändring i införsellagen (1968: 621),
12. lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621),
13. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979),
14. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
15. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,
16. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
17. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Jan Vilgeus.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Lagrådet delar uppfattningen att starka skäl talar för att förvandlingsstraffet för böter och viten avskaffas. Det kan emellertid inte bortses från, att en sådan reform är förbunden med nackdelar. Till en del torde dessa vara ofrånkomliga. Men till någon del torde de kunna upp-

vägas, förutom av en effektiviserad bötesindrivning, av vissa kriminalpolitiska åtgärder. Förslag till sådana åtgärder framläggs också i remissen. Enligt lagrådets mening är det i princip riktigt, att frågan härom kommer under bedömande i samband med frågan om förvandlingsstraffets avskaffande och icke lämnas åt sidan för att eventuellt först senare upptagas till behandling.

Det framlagda förslaget söker nå syftet att i görlig mån begränsa nackdelarna av förvandlingsstraffets avskaffande efter två linjer. I första hand föreslås, såsom redan antytts, en effektivisering av bötesverkställigheten, innebärande bl. a. att möjligheterna att uttaga böter och viten vidgas genom att deras ställning i förhållande till andra fordringar förbättras. Men vidare innefattar förslaget bestämmelser, som söker på straffrättslig väg kompensera bortfallet av förvandlingssystemet. I fråga om böter föreslås, att den som genom att tredskas med betalning av böter har visat sig oemottaglig för bötesstraff skall kunna dömas till fängelse om han begår nytt brott, ehuru brottet i och för sig är sådant att endast böter ingår i straffskalan. Vad angår vite motsvaras denna bestämmelse av en särskild lagregel, enligt vilken det är möjligt att i vissa fall när vite i pengar kan antagas ej vara verksamt i stället förelägga vite i fängelse.

Det ligger i sakens natur, att den press till betalning som förvandlingssystemet innebär aldrig kan fullt ut ersättas av att indrivningen av böter och viten effektiviseras på annat sätt. De åtgärder som föreslås i detta syfte är ej heller helt invändningsfria från den synpunkten att den kriminalpolitiska vinsten av indrivningens effektivisering delvis går ut över vanliga fordringsägares möjlighet att erhålla betalning av den bötfällde. När det gäller böter måste väsentlig betydelse tillmätas förslaget att i vissa fall i stället för böter skall kunna ådömas fängelse. Förslaget riktar sig direkt emot den s. k. bötesimmuna gruppen, och torde, ehuru kringgärdat med åtskilliga villkor, kunna få en återhållande effekt. Regeln ger också uttryck för samhällets vilja att ej ge upp inför förfaranden i syfte att på ett illojalt sätt komma undan verkställighet av bötesstraff. Mot regeln kan visserligen på sätt och vis riktas samma anmärkning som mot förvandlingsstraffet eller att för ett brott, som i och för sig ej är svårare än att det kan sonas med böter, på grund av betalningsförsummelse fängelse kan komma i fråga. Detta torde emellertid få godtagas. Däremot möter mot straffskärpningsregelns utformning andra principiella betänkligheter, som enligt lagrådets mening bör föranleda vissa ändringar.

Även förslaget om fängelsevite innebär en viss motvikt mot den försvagning som ett borttagande av förvandlingssystemet medför. Förslaget i denna del, i den generella utformning det erhållit i remissen, inger emellertid vissa betänkligheter som enligt lagrådets mening gör det tveksamt, om förslaget utan ytterligare utredning bör läggas till grund

för lagstiftning; lagrådet återkommer härtill i det följande. Lagrådet anser emellertid, att frågan om en effektivisering av vitesinstitutet på straffrättslig väg icke är av den betydelse att den på ett avgörande sätt påverkar frågan om förvandlingssystemet nu bör slopas.

Trots att sålunda enligt vad lagrådet nu utvecklat ett avskaffande av förvandlingssystemet ofrånkomligt måste medföra vissa i och för sig icke önskade effekter, anser lagrådet, att de skäl som talar för att systemet avskaffas bör tillerkännas avgörande vikt. Lagrådet tillstyrker alltså reformen och vill med tidigare gjorda förbehåll också i stort sett ansluta sig till den lagstiftning i övrigt som framlägges i remissen.

Beträffande de särskilda lagförslagen får lagrådet anföra följande.

Förslaget till bötesverkställighetslag

Förslaget innebär, att kronofogdemyndigheternas befogenheter på bötesverkställighetens område vidgas i flera hänseenden och att den rättsliga kontrollen över hur dessa befogenheter utövas samtidigt blir mindre. I huvudsak är de föreslagna lösningarna en naturlig följd av att förvandlingsstraffet avskaffas. Enligt lagrådets mening gäller detta emellertid inte fullt ut.

Det framhålls ofta, att kronofogdemyndigheterna har en säregen dubbelställning. Å ena sidan är de judiciella organ med noggrant lagreglerade uppgifter. Å andra sidan är de fiskala organ med en allmän uppgift att företråda staten som borgenär. Denna dubbelställning har kritiserats i flera sammanhang. När det gäller kronofogdemyndigheternas uppgifter och befogenheter som verkställare av bötesstraff, finns det enligt lagrådets uppfattning i varje fall skäl för tvekan inför sådana förslag till praktiska lösningar som grundas enbart på uppfattningen att kronofogden företräder staten i dess egenskap av den bötfälldes borgenär. Det får inte förbises, att viktiga kriminalpolitiska och sociala intressen gör sig gällande på bötesverkställighetens område och att särskilda hänsyn måste tas till de bötfälldas intresse av rättssäkerhet. Lagrådet återkommer till dessa synpunkter i anslutning till 7 samt 12—14 §§ i lagförslaget.

Viktiga förändringar i fråga om kronofogdemyndigheternas uppgifter och ställning kan väntas med anledning av det reformarbete som nu bedrivs på grundval av lagberedningens förslag till utsköningsbalk (SOU 1973: 22). Dessa förändringar torde komma att få betydelse också i fråga om bötesindrivning och därtill anknytande särskilda regler. Det är sannolikt, att den nu föreslagna bötesverkställighetslagen kommer att behöva ses över redan i samband med införandet av en ny utsköningsbalk.

4 och 5 §§

Enligt 4 § andra stycket skall som uppbörd anses, att medel som har betalats som förskott på böter tages i anspråk för betalning av dessa. När i enlighet härmed förskottsbelopp tages i anspråk för betalning av de böter för vilka de är avsedda, innefattas häri, att beloppet avräknas på samma böter. I vad avser uppbörd genom ianspråktagande av förskottsmedel saknas alltså utrymme för tillämpning av regeln i 5 § första punkten att belopp som har influtit under uppbörd avräknas på de böter som får antas vara avsedda med betalningen. Tillämpningsområdet för regeln är begränsat till uppbörd enligt 4 § första stycket, och regeln bör därför placeras så att den syftar endast på sådan uppbörd.

Enligt lagrådets mening är det onödigt tyngande att i själva lagtexten uppta en regel om att underrättelse skall lämnas om möjligheten till frivillig betalning. En sådan regel har sin plats i tillämpningsbestämmelserna till lagen.

Beaktas dessa lagrådets erinringar, kan 4 och 5 §§, med vissa smärre redaktionella jämkningar, utformas sålunda:

”4 § Uppbörd sker genom att den bötfällda frivilligt erlägger betalning till myndighet som regeringen bestämmer. Influtet belopp avräknas på de böter som får antagas vara avsedda med betalningen.

Som uppbörd anses även att medel, som har betalats som förskott på böter, tages i anspråk för betalning av dessa.

5 § Uppkommer överskott vid uppbörd, får det avräknas på andra böter som den bötfällda är skyldig att betala. I den mån avräkning ej sker, skall överskott återbetalas.”

7 §

I gällande lag om verkställighet av bötesstraff meddelas tämligen utförliga regler om kronofogdemyndighets befogenhet att bevilja den bötfällda anstånd med betalningen eller medge avbetalning samt om den bötfälldes möjligheter att få beslut om anstånd och avbetalning överprövade. Det remitterade förslaget innehåller ej några bestämmelser i dessa hänseenden. Som skäl åberopas att det av kronofogdens borge-närsfunktion följer, att han är berättigad att medge anstånd och avbetalning och att särskilda bestämmelser i ämnet därför kan avvaras. Denna motivering finner lagrådet, såsom förut har antytts, inte bärande. Ordningen med anstånd och avbetalning är enligt lagrådets mening ett så viktigt led i bötesindrivningen att den — även efter förvandlingsstraffets avskaffande — bör framgå av själva lagen. Såsom påpekas i remissen bör besluten i anstånds- och avbetalningsärenden inte kunna överklagas särskilt. I klarhetens intresse bör detta fortfarande anges i lagen, liksom också den bötfälldes möjlighet att begära prövning av sådant beslut i samband med klagan över utmätning eller införsel.

Lagrådet föreslår alltså, att som ett andra stycke i 7 § upptas föl-

jande: "Kronofogdemyndigheten får bevilja anstånd med betalningen eller medgiva avbetalning. Mot beslut angående anstånd eller avbetalning får talan ej föras. Den bötfällda får dock begära prövning av beslutet i samband med klagan över utmätning eller införsel."

8 och 9 §§

Enligt 68 § 4 mom. uppbördslagen gäller, att om skattskyldig är berättigad återbekomma viss erlagd skatt eller viss ränta på sådan skatt, denna hans fordran kan tagas i anspråk för betalning av restförd skatt för vilken han häftar (s. k. kvittning). Innebörden av 9 § i förslaget torde vara, att i fråga om sådan möjlighet till kvittning en den skattskyldiges bötesskuld skall vara likställd med honom åvilande restförd skatt. Enligt lagrådets mening skulle denna förslagens innebörd komma till bättre uttryck genom att paragrafen, delvis med ordalag hämtade från 68 § 4 mom. uppbördslagen, gavs följande lydelse:

"Är den bötfällda enligt 68 § 1 eller 2 mom. eller 69 § 1 mom. uppbördslagen (1953: 272) berättigad återfå skatt eller erhålla ränta, får denna hans fordran tagas i anspråk för betalning av böterna i enlighet med vad som föreskrives i 68 § 4 mom. första stycket samma lag om sådan fordrans ianspråktagande för restförd skatt."

Det kan emellertid enligt lagrådets mening ifrågasättas, om icke en sådan lagregel skulle ha sin rätta plats i uppbördslagen och icke såsom föreslagits i bötesverkställighetslagen; sistnämnda lag finge då hänvisa till uppbördslagen på samma sätt som den i fråga om indrivning genom utmätning och införsel hänvisar till lagstiftningen därom. I fall regeln får sin plats i bötesverkställighetslagen, bör i vart fall i tydlighetens intresse en hänvisning till denna regel intagas i 68 § uppbördslagen.

I den mån förutsättning föreligger för kvittning enligt förslaget (9 §), skall tydligen indrivning genom utmätning eller införsel ej ske. Indrivning genom utmätning eller införsel (8 §) är sålunda subsidiär i förhållande till ej endast den indrivning som kan komma till stånd genom krav (7 §) utan även till indrivning genom kvittning (9 §). Detta bör komma till uttryck i lagens disposition genom att regeln i 9 § får sin plats före den i 8 §. Sistnämnda lagrum — under beteckningen 9 § — kan då lämpligen ges följande lydelse:

"I den mån betalning ej kan erhållas med tillämpning av 7 eller 8 §, sker indrivning genom utmätning eller införsel enligt vad som är föreskrivet därom."

10 §

När det gäller skatter är länsstyrelsen den myndighet som äger antaga förslag om ackord (62 § uppbördslagen). Då det ej sällan torde förekomma, att konkursgäldenär som häftar för oguldna skatter också

resterar för böter, synes det mest ändamålsenligt att låta länsstyrelsen vara behörig att antaga ackordsförslag även beträffande dessa.

Enligt bestämmelse i uppbördslagen får talan icke föras mot länsstyrelses beslut rörande framställning om försättande i konkurs eller ackordsförslag. Remissen torde utgå från att även när det gäller böter beslut i sådana frågor ej skall få överklagas. En uttrycklig bestämmelse om sådant fullföljdsförbud torde böra upptagas i paragrafen.

Iakttages lagrådets erinringar, kan 10 §, med några redaktionella jämkningar, avfattas sålunda:

”För att driva in bötesfordran får kronofogdemyndigheten ansöka att den bötfällda skall försättas i konkurs. Understiger fordringen femhundra kronor, får ansökan dock göras endast om synnerliga skäl föreligger.

Ackordsförslag som rör böter får antagas av länsstyrelsen under samma villkor som enligt 62 § uppbördslagen (1953: 272) gäller i fråga om ackordsförslag rörande skatt.

Mot kronofogdemyndighets beslut i fråga om konkursansökan eller länsstyrelses beslut angående ackordsförslag får talan ej föras.”

11 §

I lagen bör upptagas en bestämmelse att frågor om avkortning och avskrivning — såsom torde vara avsett i remissen — prövas av länsstyrelsen. Det torde få ankomma på regeringen att meddela närmare föreskrifter ej endast om avskrivning utan även om avkortning.

Paragrafen kan enligt lagrådets mening ges följande lydelse:

”Har böterna bortfallit eller föreligger eljest laga hinder mot verkställighet, avkortas böterna.

Möter annat hinder mot indrivning av böterna, får de avskrivas. Avskrivning medför ej ändring i betalningsskyldigheten.

Fråga om avkortning och avskrivning prövas av länsstyrelsen enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.”

12—14 §§

De i 12 § upptagna reglerna om eftergift av bötesverkställighet har stor praktisk och principiell betydelse. Här kommer klart till uttryck, att verkställigheten måste ske under hänsynstagande till sociala och kriminalpolitiska intressen. Befogenheten att besluta eftergift är inte ett utflöde av kronofogdemyndighetens uppgift att utöva statsverkets partsbefogenheter. Det är i stället fråga om en uppgift av rent judiciell karaktär. Förebilderna i gällande rätt utgörs av regler om domstolsprövning. Närmast är det bestämmelserna i 5 § BöVL om eftergift av ej förvandlingsbara böter och reglerna i 17 § samma lag om eftergift av förvandlingsstraff. Man kan emellertid också helt allmänt peka på att domstolarna vid åläggande av förvandlingsstraff förutsätts ta hänsyn

till den bötfälldes ekonomiska och sociala situation, så att villkorligt anstånd med verkställigheten medges med påföljd att betalningsskyldigheten för böterna upphör.

Goda skäl kan anföras för att befogenheten att lämna eftergift även i fortsättningen borde ankomma på domstol. Det kan emellertid inte bestridas, att en sådan ordning skulle bli tungrodd och arbetskrävande. Lagrådet vill därför inte avstyrka den i remissen föreslagna lösningen att befogenheten skall tillkomma kronofogdemyndigheten.

Enligt förslaget skall åklagare — men ej den bötfällda — ha möjlighet att hos tingsrätt anföra besvär över kronofogdemyndighetens beslut i hithörande frågor. Ordningen med tingsrätt som besvärinstans är ovanlig. Det kan anmärkas, att klagan över kronofogdemyndighets beslut enligt lagberedningens förslag till utsokningsbalk skall föras genom besvär hos hovrätt. Lagrådet anser dock, att instansordningen kronofogdemyndighet-tingsrätt kan godtagas som lösning, åtminstone i dagens läge.

Annerlunda förhåller det sig med förslaget att talan över huvud taget ej skall få föras mot kronofogdemyndighets beslut att inte ge eftergift. Denna ordning har i förvandlingsstraffutredningens betänkande motiverats med att någon skyldighet att ge eftergift inte kan anses föreligga för kronofogdemyndighet i dess egenskap av statens företrädare. I remissen har någon särskild motivering inte anförts.

Enligt lagrådets mening möter betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt att skära av den bötfällda från möjligheten att klaga över beslut som går honom emot — och alldeles särskilt när man som i detta fall ger åklagaren möjlighet att klaga över beslut som är till den bötfälldes fördel. För att en så säregen ordning skall kunna godtagas måste utomordentligt starka sakskalet föreligga. Några sådana kan lagrådet för sin del inte finna, även om lagrådet väl inser att en klagorätt för den bötfällda i detta fall kan leda till vissa egendomliga konsekvenser med hänsyn till att han ibland samtidigt kan klaga till annan instans över utmätning eller införsel. Lagrådet förordar, att kronofogdemyndighets beslut angående eftergift skall kunna överklagas till tingsrätt enligt i princip vanliga besvärsregler.

Den åklagare som skall vara behörig att föra talan mot kronofogdemyndighetens beslut är enligt förslaget åklagaren i den ort där kronofogdemyndigheten finns — varmed torde avses myndighetens kansliort — och besvären skall enligt förslaget anföras hos tingsrätten i samma ort. Att på detta sätt sammanföra eftergiftsärendena till åklagaren och rätten i kronofogdemyndighetens kansliort synes mindre lämpligt. Enligt lagrådets mening bör reglerna i stället, efter förebild av gällande bestämmelser i 5 och 13 §§ BöVL, utformas så att det avgörande blir var den bötfällda finns.

Bestämmelser om klagan över kronofogdemyndighets beslut med-

delas för närvarande dels i 10 kap. utsökningslagen dels i kronofogdeinstruktionen, som därvid kompletteras av regler i förvaltningslagen. Uppenbarligen blir inget av dessa regelkomplex tillämpligt i det nu aktuella fallet, då besvär skall anföras hos tingsrätt. Och i lagen om handläggning av domstolsärenden — som enligt förslaget skall gälla vid prövning av besvären — finns inte några regler om sådana besvär. Enligt lagrådets mening bör därför i den föreslagna 13 § skrivas in särskilda regler åtminstone om besvärstiden och om besvärshandlingen. I övrigt torde tingsrätten kunna hämta erforderlig ledning i allmänna processrättsliga principer.

Den i 13 § andra stycket föreslagna regeln att talan mot tingsrätts beslut föres genom besvär hos hovrätten kan enligt lagrådets uppfattning utgå som onödig (jfr 11 § lagen om handläggning av domstolsärenden). Lagrådet anser vidare, att den i 14 § upptagna regeln om att nämnd skall delta vid tingsrättens avgörande med fördel kan arbetas in i 13 §.

Under hänvisning till det anförda vill lagrådet förorda att 13 § utformas på följande sätt:

”Mot kronofogdemyndighets beslut angående förordnande enligt 12 § får den bötfällda och åklagaren i den ort där den bötfällda finns föra talan genom besvär hos tingsrätten i samma ort. Besvärshandling skall ha kommit in till rätten inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. I ärendet äger lagen (1946: 807) om handläggning av domstolsärenden motsvarande tillämpning. Därvid skall i fråga om besvärshandlingen gälla vad som i den lagen sägs om ansökan och skall vid annan handläggning än som sägs i 3 eller 4 § samma lag rätten bestå av en lagfaren domare och nämnd.”

Förslaget till lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande

Förslaget följer i huvudsak en av förvandlingsstraffutredningen framlagd skiss till lagreglering för det fall att man till följd av förvandlings-systemets bortfall skulle anse det behövt att på annat sätt stärka vitesinstitutets effektivitet. Enligt förslaget vidgar man genom en generell lag de i olika specialförfattningar meddelade befogenheterna att förena förelägganden och förbud med vite i pengar till att — under särskilda förutsättningar — även avse vite i fängelse. Förslaget innebär, att vite i fängelse, högst tre månader, får sättas ut i det fall att man kan förelägga högre vite än 2 000 kronor och det finns särskilda skäl att antaga att den som avses med föreläggandet inte kommer att rätta sig efter ett vite i pengar. Från lagens tillämpning undantas sådant vite som enligt nu gällande bestämmelser inte får förvandlas till fängelse.

Förvandlingsstraffutredningen ansåg för sin del, att förvandlings-systemet kunde slopas utan att man på straffrättslig väg kompenserade bortfallet av systemets fördelar. Utredningen ansåg det vidare falla

utanför sitt uppdrag att inventera de många olika områden, där vite i pengar kan användas, för att klargöra i vilka fall vitesinstitutet skulle behöva stärkas. Av remissprotokollet att döma har någon sådan inventering inte heller gjorts under den fortsatta behandlingen av lagstiftningsärendet. Flera remissinstanser har visserligen förespråkade en lagstiftning redan nu enligt utredningens skiss, men några mera ingående överväganden har inte redovisats i detta sammanhang.

Det underlag som sålunda finns för förslaget om fängelsevite är knapphändigt. Redan vid en genomgång av ett antal av de många föreskrifterna om vite och andra tvångsmedel visar det sig, att betydande svårigheter är förenade med en generell lag av förevarande slag. Svårigheterna är delvis betingade av att regleringen av tvångsmedlen inte synes ha skett efter någon genomtänkt systematik. Ett stort antal författningar innehåller föreskrifter om vite jämte andra tvångsmedel, men mycket vanligt är att författningen upptar vite som enda tvångsmedel. Man kunde förmoda, att det i senare fallet skulle vara fråga om förelägganden av lägre angelägenhetsgrad, men ibland står endast vite till buds trots att det gäller att framtinga viktiga skyddsåtgärder (se exempelvis 20 § strålskyddslagen och 23 § brandlagen). Inte heller synes någon enhetlig princip ha följts, när i specialförfattningen har föreskrivits att vite inte får förvandlas. I vissa fall är föreskriften uppenbarligen betingad av speciella humanitära hänsyn (exempelvis 15 § lagen om ympning mot smittkoppor, 39 § skollagen och 27 § bötesverkställighetslagen). På senare tid har emellertid sådant förbud upptagits i lagar, där det knappast kan ha föranletts av humanitära skäl (bostadssaneringslagen samt lagen om påföljder och ingripanden vid olovligt byggande). Möjligen har man ansett, att dessa lagar innehåller regler om andra tvångsmedel, som bör vara tillräckliga för att framtinga rättelse. Men det är förhållandet även med andra lagar utan att det har lett till undantag från förvandlingssystemet.

I de författningar som möjliggör val mellan olika tvångsmedel förutsätts i allmänhet, att vite används i första hand. Först om vitesföreläggande inte efterkommes, ombesörjs t. ex. åtgärden av myndighet på den försumliges bekostnad (hälsovårdsstadgan, djurskyddslagen, miljöskyddslagen, naturvårdslagen m. fl.). Enligt 21 kap. 3 § föräldrabalken får länsrätten vid förordnande av verkställighet av beslut om vårdnad, umgängesrätt eller överlämnande av barn förelägga vite eller, om det anses nödvändigt, besluta att barnet skall hämtas genom polismyndighets försorg. I motiven till paragrafen har betonats, att hämtning av barnet skall tillgripas i sista hand.

Av remissprotokollet framgår inte klart, vilken plats fängelsevitet bör få i mönstret av olika tvångsmedel. Ser man uteslutande till regleringen i specialförfattningarna, kan man få intrycket att viteshot i allmänhet har företräde framför andra tvångsmedel. Att låta detta gälla även

fängelsevite skulle emellertid strida mot principen, att man inte får använda strängare medel än förhållandena kräver och att därvid ingrepp i personlig frihet och integritet till sin typ är av allvarigare art än ingrepp i ekonomiska intressen. Det förefaller vidare uppenbart, att vid tillämpning av 21 kap. föräldrabalken hämtning av barn bör tillgripas före fängelsevite mot den som vägrar att utlämna barnet. Vad som nu har anförts leder till slutsatsen, att fängelsevite inte bör få föreläggas, om annat tvångsmedel kan användas. I vissa fall såsom beträffande 21 kap. föräldrabalken kan det ifrågasättas, om inte i specialförfattningen bör införas en bestämmelse om att fängelsevite inte får användas.

Mot bakgrunden av det anförda har lagrådet kommit till den uppfattningen, att en översyn av vitesinstitutet och tvångsmedelsregleringen i olika författningar under alla förhållanden nu bör komma till stånd. Behovet av en sådan översyn har tidigare påtalats i skilda sammanhang (se Walberg i Förvaltningsrättslig Tidskrift 1970 s. 175, prop. 1973: 22 s. 31 och NJA I 1974 s. 243). Vid översynen bör det finnas möjligheter att anvisa vägar till förstärkning av vitesinstitutets effektivitet utöver dem som upptagits i remissen. Vidare blir det möjligt att selektivt föreslå kompletteringar av tvångsmedlen på områden, där det bedöms nödvändigt.

I och för sig är det tänkbart att nu genomföra en lagstiftning om fängelsevite och sedan göra de ändringar i denna som den förordade översynen skulle ge anledning till. Som en första förutsättning för användning av fängelsevite bör i så fall uppställas, att den som avses därmed enligt lag eller annan författning har varit förelagd vite till ett belopp av minst 2 000 kronor utan att föreläggandet har iakttagits. Det bör alltså inte som enligt det remitterade förslaget räcka med att vite över 2 000 kronor provas kunna föreläggas. Så är ju i princip fallet, så snart ett lägre vite bedöms vara otillräckligt och författningen lämnar utrymme för vite av denna storlek. Vidare bör uppställas det i remissen angivna kravet att det av särskilda skäl skall kunna antagas att förhöjt vite i pengar inte blir verksamt. Därutöver är det emellertid enligt lagrådets mening nödvändigt att, som tidigare har anförts, göra fängelsevite subsidiärt till de övriga tvångsmedel eller andra åtgärder som lagligen står till buds. Samtidigt bör som förutsättning också anges, att ändamålet med föreläggandet skall vara av synnerlig vikt.

En lag om fängelsevite med de ytterligare begränsningar som lagrådet sålunda funnit tillrädliga kan bedömas få ett så snävt användningsområde, att det redan på grund härav måste ifrågasättas om lagstiftningen bör genomföras. Härtill kommer att möjligheten att använda fängelsevite måste framstå som tämligen slumpmässig, beroende på om specialförfattningen innehåller föreskrifter om andra tvångsmedel än vite eller ej.

Sammanfattningsvis finner lagrådet det alltså i hög grad tveksamt,

om en lagstiftning angående fängelsevite bör genomföras, innan en sådan översyn av vitesinstitutet som lagrådet förordar har verkställts. Anses en lagstiftning i ämnet böra komma till stånd redan nu, vill lagrådet som förut har understrukits tillråda väsentliga jämkningar i det remitterade förslaget. Beträffande den närmare utformningen av en sådan lag — som lämpligen torde kunna rubriceras lag om fängelsevite — anser sig lagrådet böra tillägga följande.

1 §

I denna paragraf bör anges de grundläggande förutsättningarna för att fängelsevite skall få föreläggas någon utan hinder av att den särskilda författningen endast innehåller bestämmelser om vite i pengar. Vilka dessa förutsättningar bör vara har lagrådet behandlat i det föregående. Av paragrafens lydelse bör emellertid också framgå, att det i den särskilda författningen kan vara föreskrivet att fängelsevite inte får användas. Den av lagrådet förordade översynen av vitesinstitutet bör leda till att sådana undantag uppställs i fall då det befinnes motiverat. Och övergångsvis bör — såsom anges i remissen — de nu förekommande bestämmelserna om att vite ej får förvandlas till fängelse ha den verkan att fängelsevite inte får användas.

I det remitterade förslaget har medtagits en speciell undantagsbestämmelse beträffande viten för fullgörande av dom eller beslut enligt 1974 års lag om rättegången i arbetstvister. Undantaget bör emellertid enligt lagrådets mening i stället skrivas in i den lagen.

3 §

Finner annan myndighet än domstol att i ett visst på myndigheten ankommande ärende föreligger skäl att tillgripa fängelsevite, skall myndigheten enligt denna paragraf kunna besluta att hos allmän domstol — tingsrätt — ansöka om föreläggande av sådant vite. Det blir sedan tingsrättens sak att pröva, om de i 1 § uppställda förutsättningarna är för handen och att besluta i frågan. Mot denna ordning synes inget i och för sig vara att erinra, liksom ej heller mot den i paragrafens andra stycke upptagna regeln att myndighetens beslut att göra ansökan till domstolen inte får överklagas. Den i samma stycke inskrivna regeln att talan mot tingsrättens beslut föres genom besvär hos hovrätten torde däremot kunna utgå som onödig.

4 §

Här görs rättegångsbalkens bestämmelser om åtal för brott som kan föranleda fängelse tillämpliga i mål om utdömande av fängelsevite. Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att åtskilliga bestämmelser om fängelse måste anses direkt eller analogivis tillämpliga vid föreläggande och utdömande av fängelsevite, även utan stöd av någon särskild föreskrift. Bland sådana bestämmelser kan nämnas 26 kap. 1, 4 och 5 §§

brottsbalken. Fängelsevite får alltså inte understiga en månad och bör inte utan synnerliga skäl utdömas, när det är fråga om någon som är under aderton år. Naturligtvis bör fängelsevite ej heller tillämpas beträffande den som är sinnessjuk eller sinnesslö (jfr BrB 33: 2). Vidare bör uppmärksammas reglerna om bortfallande av påföljd (BrB 35: 1 och 8; jfr NJA I 1974 s. 243).

Slutligen förtjänar framhållas, att allmänna rättsgrundsatser angående viten i regel torde bli tillämpliga också beträffande fängelseviten.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

25 kap. 9 §

Såsom inledningsvis har antytts möter de i denna paragraf föreslagna reglerna om straffskärpning vissa betänkligheter från principiell synpunkt. De är vidare förenade med avsevärda lagtekniska problem och till slut också med inte obetydliga praktiska tillämpningsproblem.

De principiella betänkligheterna gäller främst, om förslaget uppfyller legalitetsprincipens krav att reglerna skall vara utformade så att den som det vill skall ha möjlighet att med ledning av lagstiftningen förutse de straffrättsliga konsekvenserna av sina gärningar. Enligt lagrådets mening är den föreslagna lagtexten inte tillfredsställande i detta hänseende. Lagrådet förordar därför en viss omläggning av reglerna. Straffskärpningen bör konsekvent utformas som en verkan av att den som begår brott har visat tredska eller grov vårdslöshet vid verkställighet av flera bötesstraff, som ålagts honom inom viss begränsad tid före brottet. Det bör krävas, att även tredskan och vårdslösheten skall ligga inom denna tid, alltså före brottet. Därmed blir den konsekvens av brottet som ligger i risken att ådömas fängelse förutsebar på ett rimligt sätt. Det synes vidare motiverat att — i enlighet med förslaget — som ytterligare förutsättning för straffskärpning uppställa, att ett nytt bötesstraff framstår som uppenbart otillräckligt från individual- eller allmänpreventiv synpunkt. I den delen bör bedömningen kunna grundas även på omständigheter som har tillkommit efter brottet. Vidare bör lagtexten utformas så, att straffskärpning kan tillämpas endast under vissa i lagen bestämt angivna förutsättningar. Det remitterade lagförslaget brister i detta hänseende, eftersom de grundläggande förutsättningarna där endast anges som omständigheter som skall särskilt beaktas vid bedömningen.

Den tid inom vilken bötesstraffen — de som betalningsförsummelserna avser — skall vara ålagda har i remissen angivits till de senaste två kalenderåren före brottet. Att räkna efter kalenderår har väl ansetts medföra praktiska fördelar men leder till betydande ojämnheter, beroende på om det nya brottet begås i början eller slutet av ett kalenderår. Enligt lagrådets mening saknas anledning att frångå den i brottsbalken i övrigt tillämpade beräkningen efter år (se särskilt 35 kap.). Lagrådet förordar därför, att den nu ifrågavarande tiden bestäms till tre år före det

nya brottet. Inom denna tid skall alltså bötesstraffen vara ålagda och — enligt lagrådets förslag — även tredskan eller vårdslösheten föreligga. För att ett bötesstraff skall anses ålagt genom domstols dom måste i detta fall uppenbarligen krävas att domen har vunnit laga kraft.

Enligt remissen uppställs inte några krav i fråga om de ålagda bötesstraffens art eller storlek. Det kan alltså vara fråga om vanliga penningböter, normerade böter, dagsböter och i och för sig även om böter, som enligt nu gällande bestämmelser inte får förvandlas. Detta stämmer väl överens med principen att det är den vid verkställigheten av böterna visade tredskan eller vårdslösheten som utgör själva grunden för straffskärningen. Här kan emellertid anmärkas, att med böter i detta sammanhang jämföras sådana viten som avses i 8 § andra punkten i förevarande kapitel. Hänvisningen i 8 § andra punkten gäller alltså även den nu föreslagna straffskärningsbestämmelsen. Denna bör därför upptagas, inte som 9 § utan som 7 a §. Den nuvarande 8 § kan då stå kvar oförändrad.

Såsom påpekas i remissen ligger det i sakens natur att man vid den praktiska tillämpningen av straffskärningsbestämmelsen måste ta viss hänsyn till de tidigare bötesstraffens storlek. Även bötesstraffens antal måste tydligen spela stor roll. I det remitterade förslaget uppställs som skilda formella krav (1) att gärningsmannen har ålagts två eller flera bötesstraff samt (2) att en betydande del av dessa ej har verkställts. Avsikten torde emellertid i varje fall inte vara att man i antalet bötesstraff här skall kunna räkna in sådana som har blivit verkställda genom full betalning eller på annat sätt. Enligt lagrådets mening är det lämpligt att endast sådant bötesstraff som till betydande del ej har verkställts får tas med i beräkningen.

För att rätten skall kunna tillämpa straffskärningsbestämmelsen förutsätts i det remitterade förslaget att åklagaren i stämningsansökan har framställt yrkande därom. Ett så utformat krav stämmer mindre väl överens med allmänna straffprocessuella principer. Vad som är viktigt är, att den tilltalade i samband med stämningen får kännedom om att åklagaren åberopar omständigheter som utgör straffskärningsgrund (jfr 45 kap. 4 § första st. 3 RB samt 16 § första st. samma kap.). Den föreslagna lagtexten bör jämkas i enlighet därmed.

Under hänvisning till vad som nu har anförts vill lagrådet föreslå, att den nya straffskärningsbestämmelsen — med ytterligare några jämkningar av närmast redaktionell natur — utformas på följande sätt:

”7 a § Begår någon brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter och ha inom tre år före brottet två eller flera bötesstraff ålagts honom men till betydande del ej verkställts, må han för brottet dömas till fängelse i högst tre månader om

1. den uteblivna verkställigheten kan antagas ha berott på tredska eller grov vårdslöshet från hans sida samt

2. ett nytt bötesstraff framstår som uppenbart otillräckligt för att avhålla honom från vidare brottslighet eller av hänsyn till allmän laglydnad.

Förhöjning som i första stycket sägs må tillämpas endast om åklagaren i stämningsansökan till rätten eller i stämning som utfärdats av honom angivit, att grund för förhöjning föreligger.”

Lagrådet vill understryka, att denna straffskärpningsbestämmelse kan väntas komma till användning bara i ett begränsat antal fall av undantagskaraktär. Beträffande den praktiska tillämpningen kan anmärkas, att den som åtalas för brott under angivande att grund för straffskärpning föreligger har möjlighet att undgå fängelsestraff genom att betala en någorlunda väsentlig del av de tidigare bötesstraffen och på så sätt göra sannolikt att ett nytt bötesstraff är tillräckligt.

Övergångsbestämmelserna

Enligt 2 kap. 10 § regeringsformen får svårare brottspåföljd eller svårare särskild rättsverkan av brott inte åläggas för en gärning än den som var föreskriven, när gärningen förövades. Det kan därför uppenbarligen inte komma i fråga att tillämpa den nu föreslagna straffskärpningsbestämmelsen — som ju gör det möjligt att döma till fängelse för brott som hittills endast har kunnat föranleda böter — beträffande andra brott än sådana som begås efter den nya lagens ikraftträdande. Enligt det under punkt 1 föreslagna övergångsstadgandet skall emellertid vid tillämpning av straffskärpningsbestämmelsen hänsyn tagas till bötesstraff, som ådömts före ikraftträdandet. Något hinder mot ett sådant stadgande synes inte föreligga; stadgandet torde ej vara nödvändigt utan innebär närmast ett klagörande av vad som ändå skulle gälla. Straffskärpningen är nämligen inte att betrakta såsom riktad mot det brott som låg bakom det tidigare bötesstraffet utan som en skärpning av straffet för det nya brottet, föranledd av att gärningsmannen har visat tredska eller grov vårdslöshet vid verkställigheten av bötesstraffen. Den brottsliga rättssäkerhet kan inte sägas bli träd för nära därigenom att han vid begåendet av det tidigare brottet inte kunde känna till den senare tillkomna straffskärpningsregeln. Däremot måste krävas, att hans tredska eller vårdslöshet åtminstone till någon del faller in under den nya lagens giltighetstid. Någon särskild regel härom torde emellertid inte erfordras.

Hänvisningen under punkt 1 bör, med den av lagrådet förordade paragrafindelningen i 25 kap., avse 7 a § i stället för 9 §.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

Med hänsyn till vad lagrådet tidigare har anfört bör det föreslagna tillägget till 1 kap. 3 § utformas så: ”— — — när ej fråga är om tillämpning av 25 kap. 7 a § brottsbalken”.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken

Den föreslagna ändringen är föranledd av förslaget till lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande. Som framgår av vad lagrådet anfört i avslutning till det förslaget är det i hög grad tveksamt om fängelsevite bör införas, innan en översyn skett av regleringen i olika lagar och andra författningar av vite och övriga tvångsmedel. Om förslaget till lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande inte fullföljs, behövs ingen ändring i lagen om införande av nya rättegångsbalken.

Förslaget till lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)

Den föreslagna ändringen i 138 § konkurslagen har samband med ändringen i förmånsrättslagen, varigenom 19 § upphävs och därmed böter, viten och förverkansbelopp inte längre ställs efter oprioriterad gäld. Beträffande den sistnämnda ändringen har medtagits en övergångsbestämmelse, enligt vilken äldre bestämmelser dock skall gälla i de fall gäldenären försatts i konkurs på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet.

Med hänsyn till sambandet mellan de föreslagna ändringarna bör en motsvarande övergångsbestämmelse lämpligen medtagas också beträffande 138 § konkurslagen.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

29 §

20 kap. 15 § brottsbalken har upphävts genom lagen (1975: 667) om ändring i brottsbalken. Andra stycket i förevarande paragraf bör därför utgå.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införelagen (1968: 621)

Syftet med ändringsförslaget är enligt remissprotokollet endast att förtydliga övergångsbestämmelsen. Detta syfte torde bli bättre tillgodosett, om bestämmelsen utformas på följande sätt: "Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976. Har arbetsgivaren försatts i konkurs genom beslut före nämnda dag och har det för fordringen innehållna beloppet gjorts eller kunnat göras gällande i konkursen, skall dock äldre lag tillämpas i fråga om fordringen."

Övriga lagförslag

Dessa lämnas av lagrådet utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1977-03-10

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Romanus

Proposition om avskaffande av förvandlingsstraffet för böter m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. bötesverkställighetslag,
2. lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande,
3. lag om ändring i brottsbalken,
4. lag om ändring i rättegångsbalken,
5. lag om ändring i lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken,
6. lag om ändring i utsökningslagen (1877: 31 s. 1),
7. lag om ändring i konkurslagen (1921: 225),
8. lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
9. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
10. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
11. lag om ändring i införsellagen (1968: 621),
12. lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621),
13. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979),
14. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
15. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,
16. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
17. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har tillstyrkt att förvandlingsstraffet för böter och viten avskaffas. Vidare har lagrådet med vissa förbehåll i stort sett anslutit sig till den lagstiftning i övrigt som framlagts i det remitterade förslaget.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 2 december 1976.

Beträffande de olika punkterna i lagrådets yttrande vill jag anföra följande.

Förslaget till bötesverkställighetslag

Vad lagrådet har föreslagit beträffande 4, 5 och 7 §§ bör godtas.

Bestämmelsen om kvittning, som upptagits i 9 § i det remitterade förslaget har enligt min mening sin plats i den nya bötesverkställighetslagen. I tydlighetens intresse bör dock som lagrådet förordat, en hänvisning till regeln tas in i 68 § 5 mom. uppbördslagen (1953: 272). Som lagrådet påpekat bör kvittningsparagrafen sättas efter 7 § i det remitterade förslaget. Innebörden av kvittningsparagrafen, som således bör betecknas 8 §, kan emellertid som lagrådet framhåller göras klarare. Det kan emellertid enklast ske genom att den kvittningssgilla fordringen anges vara "fordran enligt 68 § 1 eller 2 mom. eller 69 § 1 mom. uppbördslagen (1953: 272) på överskjutande skatt eller ränta på sådan skatt". Jag förordar att lagtexten utformas i enlighet härmed. Lagrådets förslag till lydelse av 9 §, motsvarande 8 § i det remitterade förslaget, bör godtas liksom lagrådets förslag beträffande 10 och 11 §§.

Enligt 12 § i det remitterade förslaget kan kronofogdemyndigheten när sociala skäl föreligger efterge vidare verkställighet. Förutsättningen för ett förordnande därom är att indrivning skulle vara till synnerligt men för den bötfällde eller någon som är beroende av honom för sin försörjning. Av 13 § framgår bl. a. att åklagaren i den ort där kronofogdemyndigheten finns får föra talan mot sådant förordnande genom besvär hos tingsrätten i samma ort. Enligt tredje stycket i samma paragraf får den bötfällde däremot inte föra talan mot kronofogdemyndighetens beslut att inte ge eftergift.

Lagrådet har i denna del framhållit att det möter betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt att avskära den bötfällde från möjlighet att klaga över beslut som går honom emot. Särskilt anses detta gälla när åklagaren fått rätt att föra talan mot beslut som är till den bötfälldes fördel. I yttrandet förordas därför bl. a. den ändringen av 13 § att den bötfällde också får rätt att klaga över beslut enligt 12 §.

Som framgår av remissprotokollet har förslaget om en särskild talerätt för åklagaren sin bakgrund i den valda beslutsordningen. Det har sålunda förutsatts att kronofogdemyndigheterna inte allmänt kan ha kännedom om förhållanden som i ett enskilt fall kan tala mot ett beslut om eftergift av vidare verkställighet. Åklagarens uppgift torde emellertid främst vara att inskrida när det från kriminalpolitisk synpunkt skulle vara stötande om verkställigheten upphörde. För den bötfälldes del påminner situationen vid vägrat bifall till begäran om eftergift enligt 12 § i hög grad om vad som gäller när kronofogdemyndigheten vägrat bevilja anstånd med betalning eller medge avbetalning. Jag har för sistnämnda fall på förslag från lagrådet nyss förordat att i 7 § andra stycket skall uttryckligen

anges, att talan ej får föras mot beslut angående anstånd eller avbetalning. Däremot får den bötfällda enligt sista punkten i samma stycke begära prövning av beslutet i samband med klagan över utmätning eller införsel. Till vad nu sagts kommer vidare, som lagrådet själv framhållit, att en klagorätt för den bötfällda i fråga om beslut enligt 12 § kan leda till vissa egendomliga konsekvenser. Han får nämligen möjlighet att ibland samtidigt klaga till annan instans över utmätning eller införsel. Med hänsyn till vad sålunda anförts finner jag övervägande skäl tala för att i denna del inte frångå det remitterade förslaget i vidare mån än som fordras för en anpassning till 7 § andra stycket. Vad lagrådet i övrigt anført beträffande 13 § bör beaktas.

Efter remissbeslutet har med anledning av den förra regeringens proposition 1975/76: 148 med förslag till enklare former för beivrande av mindre lagöverträdelser gjorts en ändring i lagen (1946: 864) om återgäldande av kostnad för blodundersökning i brottmål vilken återverkar på tolkningen av begreppet "särskild rättsverkan" i 1 § andra stycket i förslaget till bötesverkställighetslag. Genom den av riksdagen beslutade ändringen i 1946 års lag (se JuU 1976/77: 11 s. 16, 21 och 35) kommer misstänkt att kunna åläggas ersättningsskyldighet för kostnad för blodundersökning i samband med att fråga om ansvar för brottet tas upp genom strafföreläggande. Beträffande sådan ersättningsskyldighet skall bestämmelserna i 48 kap. rättegångsbalken om särskild rättsverkan gälla i tillämpliga delar. Också vid tillämpningen av andra stycket bötesverkställighetslagen bör blodundersökningskostnad som ålagts genom strafföreläggande jämföras med särskild rättsverkan. Någon uttrycklig lagbestämmelse härom synes icke behövlig. I sammanhanget förtjänar att nämnas att blodundersökningskostnad som utdöms av domstol verkställs i annan ordning.

Förslaget till lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande

Den föreslagna nya lagen avser att mera generellt vidga de befogenheter att sätta ut vite i pengar som f. n. finns enligt olika specialförfattningar till att under vissa förutsättningar omfatta även utsättande av vite i fängelse. Lagrådet har uttalat att det finner det tveksamt, om en sådan lagstiftning bör genomföras, innan en allmän översyn av vitesinstitutet och tvångsmedelsregleringen i olika författningar har verkställts. För det fall att lagstiftningen ändå genomförs har lagrådet tillrätt väsentliga jämkningar i det remitterade förslaget.

Som jag har anført i remissprotokollet torde man kunna räkna med att förvandligshotet har en inte oviktig funktion när det gäller vitesinstitutets effektivitet. En tillfredsställande påtryckningseffekt kan visserligen ibland uppnås genom att myndighet föreskriver att om viss förpliktelse inte fullgörs, erforderliga åtgärder kommer att vidtas genom myn-

dighetens försorg på den förpliktades bekostnad. I vissa fall står emellertid inte annat tvångsmedel till buds eller kan av olika skäl inte komma till användning. Vissa områden där vitesföreläggande kommer till användning är å andra sidan sådana att det ofta ligger i sakens natur att de som berörs av vitesföreläggande har utmättningsbar egendom. Oftast är detta fallet när föreläggandet riktas mot någon i hans egenskap av fastighetsägare eller rörelseidkare. Man har emellertid också att räkna med fall utan verkställighetsmöjlighet. Det är närmast sådana situationer som den nya lagen avser att träffa. För att ytterligare inskränka lagens tillämpningsområde har föreskrivits att vite i fängelse endast får föreläggas den som provas kunna föreläggas vite över 2 000 kronor. Som jag nyss har anfört har lagrådet tillrätt väsentliga jämkningar i det remitterade förslaget. Dessa jämkningar går ut på att lagens tillämpningsområde ytterligare inskränks. Det föreslås sålunda det villkoret att den som avses med föreläggandet av fängelsevite tidigare skall ha varit förelagd vite till ett belopp av minst 2 000 kronor utan att föreläggandet har iakttagits. Därutöver görs fängelsevitet subsidiärt till övriga tvångsmedel eller andra åtgärder som lagligen står till buds. Samtidigt bör enligt lagrådets mening som förutsättning också anges, att ändamålet med föreläggandet skall vara av synnerlig vikt.

En lag av det innehåll som lagrådet sålunda har förordat torde med hänsyn till sitt snäva användningsområde komma att i det närmaste sakna praktisk betydelse. Härtill kommer — som lagrådet också har påpekat — att möjligheten att använda fängelsevite vid den av lagrådet förordade lösningen måste framstå som tämligen slumpmässig, beroende på om specialförfattningen innehåller föreskrifter om andra tvångsmedel än vite eller ej. Jag delar dessutom lagrådets uppfattning att frågan om en effektivisering av vitesinstitutet inte är av den betydelsen att den på ett avgörande sätt påverkar frågan om förvandlingssystemet nu bör slopas. Vad jag nu har anfört leder mig till den slutsatsen att frågan om en lagstiftning om fängelsevite f. n. inte bör genomföras. Jag vill emellertid understryka att utvecklingen på vitesområdet bör följas med uppmärksamhet efter förvandlingsstraffets avskaffande. Skulle det visa sig nödvändigt, är jag beredd att ånyo ta upp frågan om en komplettering av tvångsmedlen.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

Jag tillstyrker lagrådets förslag till ändrad lydelse av 25 kap. 9 §. Vad gäller kapitlets disposition så förordar jag dock att den nya paragrafen ersätter nuvarande 8 § och att denna bestämmelse skall betecknas 9 §. Hänvisningen under punkt 1 i övergångsbestämmelserna till paragrafen bör med anledning härav avse 8 § i stället för 9 §. Vad lagrådet har anfört i övrigt rörande övergångsbestämmelserna föranleder ingen kommentar från min sida.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

Vad lagrådet har föreslagit i denna del kan godtas med den ändringen att 7 a § byts ut mot 8 §.

Vad lagrådet i övrigt har anfört i sitt yttrande ger mig inte anledning till erinran.

Utöver de av lagrådet föreslagna ändringarna och tilläggen bör vissa redaktionella jämkningar företas i lagförslagen.

Med hänsyn till att visst rådrum behövs för reformens genomförande föreslår jag att ikraftträdandet av den nya lagstiftningen bestäms till den 1 oktober 1977.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslagen till

1. bötesverkställighetslag,
2. lag om ändring av brottsbalken,
3. lag om ändring i rättegångsbalken,
4. lag om ändring i utsökningslagen (1877: 31 s. 1),
5. lag om ändring i konkurslagen (1921: 225),
6. lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård,
7. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.,
8. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
9. lag om ändring i införsellagen (1968: 621),
10. lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621),
11. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979),
12. lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom,
13. lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän,
14. lag om ändring i lagen (1974: 202) om beräkning av strafftid m. m.,
15. lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt,
16. lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272).

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1976-12-02	20
1 Inledning	20
2 Gällande ordning m. m.	21
2.1 Bötesstraffet och bötesverkställigheten	21
2.1.1 Bestämmelser om bötesstraff	21
2.1.2 Bötesformernas användningsområden	23
2.1.3 Bötesverkställighetens gång	24
2.2 Vite och särskild rättsverkan	26
2.2.1 Vite	26
2.2.2 Särskild rättsverkan	27
2.3 Bestämmelser om nordisk verkställighet	27
2.4 Nordisk rätt	29
3 Utredningens undersökningar m. m.	31
3.1 Vissa statistiska uppgifter beträffande avgöranden om böter och viten	32
3.2 Uppbörds- och indrivningsresultat	32
3.3 Utfallet av kronofogdemyndighets olika åtgärder	33
3.4 Förvandlingsmålen och förvandlingsstraffen	34
3.5 Kostnader för förvandlingssystemet	35
3.6 Den ekonomiska betydelsen av förvandlingsshotets betalningsfrämjande effekter	35
3.7 Klientelundersökning	36
4 Utredningens förslag	38
5 Remissyttrandena	43
5.1 Förvandlingsstraffet	43
5.2 Ny bötesverkställighetslagstiftning	50
6 Föredraganden	63
6.1 Förvandlingsstraffet	63
6.2 Ny bötesverkställighetslagstiftning	76
6.2.1 Allmänna synpunkter	76
6.2.2 Utformningen av de nya reglerna	78
7 Upprättade lagförslag	87
8 Specialmotivering	88
8.1 Förslaget till bötesverkställighetslag	88
8.2 Förslaget till lag om fängelsepåföljd i vitesföreläggande	104
8.3 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	106
8.4 Förslagen till lagar om ändring i rättegångsbalken och lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken	109
8.5 Förslaget till lag om ändring i utsökningslagen (1877: 37 s. 1)	109
8.6 Förslaget till lag om ändring i konkurslagen (1921: 225)	109
8.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1954: 579) om nykterhetsvård	110
8.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	110

8.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister	111
8.10 Förslaget till lag om ändring i införsellagen (1908: 21)	111
8.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (1975: 1265) om ändring i införsellagen (1968: 621)	113
8.12 Förslaget till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970: 979)	113
8.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972: 260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom	113
8.14 Förslaget till lag om ändring i lagen (1973: 18) om disciplinstraff för krigsmän	114
9 Hemställan	114
10 Beslut	114
<i>Bilaga 1</i> Utredningens lagförslag	115
<i>Bilaga 2</i> Klientelundersökning	130
<i>Bilaga 3</i> De remitterade lagförslagen	133
Utdrag av lagrådets protokoll 1977-02-04	152
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1977-03-10	167

